AMĂNUNTE DIN ISTORIA NOASTRĂ IN VEACUL AL XIX-lea

DE

N. IORGA
Membru al Academiei Române.

Ședința dela 18 (31) Decemvrie 1915.

I.

«Telegraful filologic» din 1817—20 și Românii.

Cea dintâi *revistă* (1) grecească tipărită la Viena a fost «Telegraful Filologic sau lucrurile filologice ale Telegrafului grecesc» (Φιλολογικὸς Τηλέγραφος ἤτοι Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου φιλολογικά) al medicului Dimitrie Alexandridi, care-și începe apariția la 1818. Ea se vindeà în Sibiiu la Manicati Safrano, din Compania grecească, romanizată în mare parte, în Brașov, la Dimitrie Nicolau, în București, la Ștefan Meitani, Radovici și Compania, în Iași, la Mărgărit Ioan Alex. și Compania (Μαργαρίτης Ἰωάννης Ἀλέξ. καὶ σύντρ.). Aceștia sunt arătați ca primitori de «prenumerații» pentru istoria Revoluției franceze de Rastì. Să adăugim că pentru o altă carte strâng subscripții la Iași Dimitrie Panaiotachi Govdelà, «doctor al artelor libere și în filozofie» și profesor «la liceu» (τοῦ λυκείου), la București dascălul Veniamin, la Craiova foștii elevi ai autorului, fiii Marelui Sluger Ioan Canescu (Κανέσκου), Petru și Ștefan (anul 1819, no. 27); altă dată (1819, p. 84), pentru Iași e Atanasie Gane (Γκανῆ), pentru București, «prea-cinstiții dumnealor librarii (βιβλιοπῶλαι) Scarlat și Garbolàs (Γκαρμπολλᾶς), iar pentru o a patra carte primesc subscripții la București Constantin Dimitrie Capșa, la Brașov frații Orghidan și Zaharia, la Iași Stavru Constantin Radovici.

(1) Cea dintâi gazetă a fost Λόγιος Ἑρμῆς, a lui Antim Gazì, cu care aceasta erà în rivalitate; Iken, *Leukothea*, I, p. 121. Apoi din acelaș an Εἰδήσεις διὰ τὰ ἀνατολικὰ μέρη; *ibid.* Urmează imediat «Telegraful Elenic».

Atât de rară e această foaie, încât Iken, așà de perfect informat totuș, o crede o continuare a «Telegrafului» politic, care, întâiu bi-hebdomadar, ieșià dela 1813 înainte zilnic. Singura lămurire asupra foii ar păreà că o iea din Λόγιος Ἑρμῆς (1819, pp. 808, 874 și 1820, p. 628; cf. și *ibid.*, pp. 260). Dar la pagina 260 citează exact un articol din acestălalt «Telegraf» (anul 1818, no. 5). Foaia caută între altele să combată părerile despre limbă ale lui Corai.

Publicație menită a comunicà Grecilor de pretutindeni progresele îndeplinite pe terenul cunoștințelor generale de știință și al elenismului clasic, și nu al nouăi vieți moderne grecești, ea trebue să vorbească însă adeseori și despre Români, cari mai mult decât subt un raport trăiau în comuniune cu Grecii, oaspeții lor în amândouă Principatele (1).

Rostul acestor câtorvà pagini e să culeagă lucrurile privitoare la noi din paginile acestei publicații foarte rare, din care am avut norocul să găsesc o colecție cuprinzând numerele dela 22 Maiu 1817 la 15 Iunie 1819, având însă în broșare foaia de titlu pentru anul 1820, al patrulea.

Dela început se aduc, dintre bucăți poetice mai vechi, o samă cari ne privesc pe noi. Astfel avem epitalamul din 1793 pentru căsătoria învățatului boier Grigore Brâncoveanu, dela care avem scrisori impecabile ca formă caligrafică și ca stil, cu Elisaveta Balș din Moldova, δῖα Ἐλισσαβέτη, «divina Elisaveta», cu pomenirea părinților, Emanuil Brâncoveanu și Toader Balș. Bucata, destul de întinsă, e scrisă în stilul eroic întrebuințat pentru a proslăvì legăturile dintre zeii Olimpului (Apendice, no. I).

Din aceeaș epocă se adaugă și alte versuri de circumstanță: două rânduri pentru sfântul potir (discul potirului) dela mânăstirea Banului din Buzău, dat de un Dionisie de Ianina (Septemvrie 1794), o bucată pentru «candela răposatei Marioara soția boierului Mare Logofăt dumnealui Scarlat» (Ghica), cu mențiunea unei «Sevasta fiica lui Brâncoveanu», îmmormântată tot acolo (1799), o a patra către «dicheul» dela mânăstirea Mărgineni, Ieremia Sinaitul, din Negroponte, din partea unui Agapet din Syme, care-i trimete și o scrisoare (1795, Decemvrie; no. II) și, în sfârșit, versuri pentru fântâna făcută la un spital de Alexandru Vodă Moruzi, Domn muntean (22 Iulie 1796).

(1) Să amintim și existența la București a unei «societăți științifice greco-dacice», întemeiată la 1811 de Mateiu Gheorghe Schinà care-i fu secretar; Iken, *o. c.*, I, p. 126. Cf. și D. Russo, ***Elenismul în România*** (după Λόγος Ἑρμῆς).

De importanță deosebită sunt informațiile. Astfel în no. din 11 Martie 1817 un S. D., Grec în serviciul Angliei, comunică o chemare din Parga, în 1816, la adresa dascălului Agapie, care se arătase gata, prin Andreiu Lubu (Λούμπου), să se întoarcă în această patrie a lui pentru a întemeià o școală publică. Și redacția observă că Agapie «a fost timp de zece ani dascăl la școala domnească din Focșanii Moldovei» și că a plecat de acolo îndată după primirea cererii concetățenilor săi, împreună cu biblioteca sa, de 400 de cărți, «poeți și scriitori greci», în preț de 8.000 de lei. Aveà gata «o gramatică în trei volume și o prescurtare a toată știința matematică». Declarase că voește «să predeà fără plată în tot cursul vieții lui».

La 22 Martie 1818 se relevează, după al patrusprezecelea raport al «Societății biblice britanice și străine», din 1817, că se pregătește și o ediție a Scripturii «în limba românească» (ἐν τῇ τῶν Βλάχων διαλέκτῳ): s'ar puteà ca aceasta să fie originea Bibliei din Petersburg, unde se găsiseră caracterele cirilice necesare.

Un număr întreg, cel din 18 Maiu 1818, e consacrat «Liceului din București», *al cărui efor erà și marele-grămătic domnesc Mihaiu Dimitrie Schinas, un lăudător al „Telegrafului“* (1). Se începe cu retragerea, «la începutul acestui an», a lui Neofit Duca și a lui Ștefan Commitàs, în locul cărora vin dascălul Veniamin din Lesbos, până atunci la Kydonai în Asia Mică, și Constantin Psomakis, cel dintâiu predând limba grecească, celalt filozofia. Se amintește că efori erau Mitropolitul, episcopul de Buzău, Gheorghe Slătineanu, Vornic și Marele Postelnic, sfetnicul lui Vodă Carageà, ce domnià atunci, Alexandru Mavrocordat, precum și «alți boieri iubitori de Muze». Trimețându-se descrierea celor petrecute și actele, afară de demisia vechilor dascăli, redacția înlătură descrierea și adauge actul demisiei. Il reproducem aici.

«Preasfințite stăpâne și prea nobili boieri efori. Sărutăm cu toată evlavia mânile Preasfinției Voastre și ne închinăm cu smerenie dumneavoastră boierilor.

«Noi, petrecând destui ani de zile în Viena Austriei, folosiam în liniște, după putința noastră, neamului și nici nu ne-am gândit vreodată, nici n'am dorit școală ori alte lucruri câte aduc neliniște și turburare. Dar, deoarece bunăvoința dumneavoastră, nu știm din ce motiv, a poftit, cu sârguință și

(1) Iken, *o. c.*, I, p. 126.

râvnă, să ne aducă la şcoala domnească elinească de acolo, nădăjduind rod dela noi, noi, deşi fără voie, ne-am înduplecat, după atâtea şi atâtea scrisori ale unor astfel de slăviţi bărbaţi şi după binevoitoarea învoire a sprijinului domnesc din partea Inălţimii Sale, şi am venit cu scopul să săvârşim cele ce ni se cuvin şi să ajungem şi astfel folositori obştii, socotind că nu e potrivit să trecem cu vederea cererea unor astfel de bărbaţi. Pentru care lăsând şi liniştea noastră şi venind la Bucureşti şi începând lucrul predării cu filotimie şi cu grijă, am văzut în scurtă vreme că despre partea noastră înaintă bine şi că şcolarii progresau în destul, precum a dovedit-o examenul celui dintâiu semestru, când s'a făcut întâia cercetare. Dar, acestea văzându-le invidia, îşi scrâşnià (ἔτριξε) totdeauna împotriva noastră dinţii şi niciodată nu încetà de a combate acest lucru bun şi plăcut lui Dumnezeu. Şi, mai întâiu, a stricat (διέῤῥηξε) cele dinăuntru ale şcolii. Dar şi îndreptarea acestui lucru s'a făcut îndată, şi cele din lăuntru erau liniştite; dar cei din afară, deşi vorbiau multe, dar, văzând progresul operei, nu făceau nimic, şi unii dintre ei s'au şi ruşinat.

«Dar, la începutul primăverii, invidia, care doreşte să turbure toate, s'a învierşunat şi mai mult şi s'a prefăcut toată în furie (λύσσαν). Şi, deoarece, după legalitate şi dreptate, n'a putut să-şi atingă scopul, meşteşugeşte tot felul de tertipuri (τρόπους): scrisori anonime batjocoritoare pentru noi, fleacuri (σπερμολογίας) şi alte mii de lucruri, cari nu sunt ascunse bunăvoinţei dumneavoastră şi le ştiu toţi cei ce locuesc în Bucureşti. In sfârşit, câte s'au întâmplat la trecutul examen pentru ascunderea şi călcarea în picioare (καταπάτησιν) a rodului ostenelilor noastre, la acestea voi sunteţi martori, ca unii ce le-aţi văzut cu ochii. Iar, după ce nici în acest chip scopul filologilor din afară nu s'a atins, ce meşteşugeşte invidia, care toate le descopere pentru nimicirea celor bune? Intâiu prin scrisori anonime ne-a îngrozit, că, de nu demisionăm, în folosul acelora cari cu astfel de mijloace doresc să intre în şcoală, şi nu pe uşă, ne vor omorî. Apoi a pus şi în practică vorba sa, şi Dumineca trecută a adus la îndeplinire acel lucru prea tragic, ceeace auzind orice suflet viu, s'a înfricoşat. Şi pe unul dintre noi, ea despre partea ei l-a ucis, dar cu ajutorul lui Dumnezeu s'a liberat de moarte şi zace la pat, cerând dela Dumnezeu însănătoşarea. Dar, temându-se invidia ca nu cumvà să nu dobândească nici cu aceasta scopul său, iarăş s'a apucat de ameninţări de moarte prin scrisori anonime, cum se dăduse lozinca, şi ameninţă să ne ucidă şi pe noi doi şi pe alţi sprijinitori ai celor bune. Acestea văzându-le şi noi şi prevăzând şi creşterea relelor şi că răsplata ostenelilor noastre este ameninţarea cu moartea şi săvârşirea ei ticăloasă (ἀσυνείδητος), avem destulă răsplătire mulţămita părinţilor a peste 350 de copii şi rugăciunea chiar a acestor copii. Iar Dumnezeu, care cunoaşte ini-

mile tuturora, să aducă la săvârşire roadele noastre de doi ani, cari rămân neisprăvite, şi să păzească vieaţa, pe care însuş ni-a dat-o, a noastră; nenorociţii (căci ne temem ca invidia, sălbătăcită şi ieşită din albia ei, să nu îndeplinească un lucru nenorocit împotriva oricărei dreptăţi şi legi, cu totul pe neaşteptate). Ne retragem dela şcoală şi, în ce putem folosi neamului, îi vom folosì, trăind cum vom puteà, ceeace şi lui Dumnezeu şi oamenilor le e plăcut. Dar, pentru ca şi aceasta să se facă cu ştiinţa ocârmuirii fruntaşilor de acolo şi eforilor, precum am fost şi chemaţi, rugăm bunăvoinţa d-voastre să dea în scris deslegarea noastră, după cuviinţă. Şi rămânem ai bunăvoinţei d-voastre

robi prea supuşi
«*Neofit Duca şi Ştefan Commitàs* (1).»

Inţelegem bine ce voià redactorul : să dea o satisfacţie acestor distinşi învăţaţi, vechi cunoştinţe ale lui, prieteni poate, pentru neomeniile ce avuseră să îndure. Totuş arătând că demisia a fost primită şi noii dascăli, cari concuraseră în aceste condiţii, numiţi, el face loc cuvântărilor dela deschiderea, «cu frecvenţă mare», la 9 Fevruarie, a «liceului». Să amintim că şi «intrigi valahe» scoseseră, după socotinţa Grecilor, pe Vardallah, înaintaşul acestor doi dascăli, şi să amintim că şi pentru Grecii cari informau, în 1822, pe Iken (între cari însuş Corai), aceştia erau «oameni a căror erudiţie stăteà în cuvinte şi fraze şi cari, mai ales ultimul, erau nevrednici în toată privinţa de a fi folositori progresului culturii noastre, ba chiar erau de aşà făptură, încât nici în chip negativ *(sic)* nu puteau colaborà» (2). In ce priveşte pe cel rănit dintre dascăli, rangul al doilea în acest învăţământ îl aveau Cristodulo Klonaris şi Gheorghe Ghenadie, tineri amândoi (3). Iar reprezentantul intrigei ar fi Cristopulo, poetul, el însuş (4).

La serbare, întâiu vorbeşte Alexandru Mavrocordat. El face lauda culturii în genere, arată că este încă înapoiată în aceste părţi. «Dar întru aceasta mult am atins, când am ajuns a cunoaşte folosul lucrului, când am simţit că educaţia este cel dintâiu element al fericirii şi când, deşi fără mijloace şi săraci cei mai mulţi dintre noi, lăsăm totul, şi patrie, şi consângeni, şi casnici, despreţuim orice fel de

(1) Textul grec, în Apendice.
(2) I, p. 253.
(3) *Ibid.*, p. 254.
(4) *Ibid.*

nenorocire și suferință și mergem la Universitățile Europei ca să ne luminăm. Să se bucure», urmează el, «acei părinți cari mai întâiu au dat exemplul, trimețând pe copiii lor la Academiile europene, să se bucure acei tineri cari, desprețuind greutățile ce le stăteau în față și sărăcia, au mers vitejește și cu pas neobosit la izvoarele din cari nădăjduiau să soarbă apele Filozofiei. Cei dintâi vor vedeà cu bucurie pe copiii lor întorcându-se după nu multă vreme încununați cu nemuritoarea cunună a laudei și a slavei, cei de-ai doilea vor aveà îndoită mulțămire că și ei au învățat a fi fericiți și că au câștigat acele mijloace prin cari pot să facă fericiți și pe alții.» Venind, în sfârșit, la însăș școala bucureșteană, el o laudă astfel; «Dar cu cât mai mare va fi bucuria și a celor dintâi și a celor de-ai doilea și în general a tuturor iubitorilor educației, când vor aflà că li se gătește un loc nou de studiu, nu depărtat, ci în chiar centrul patriei lor. Cât de mult se vor bucurà când vor aflà că obștescul nostru părinte, iubitorul de neam (φιλογενὴς) și iubitorul de Muze Domn, de când a înzestrat școala din București cu venituri destule, ambiționează a o orânduì după modelul Academiilor europene, că oameni învățați și pregătiți sunt chemați de pretutindeni pentru a primì catedrele deosebitelor științe, că efori neodihniți și iubitori de ostenele se îndeletnicesc cu așezarea orânduelilor de nevoie și ambiționează și ei să aducă buna cuviință și morala, cel dintâiu lucru de nevoie la astfel de așezăminte de folos obștii? Cât de mare va fi bucuria celor cu adevărat patrioți și cari doresc fericirea Țerii-Românești când privesc cum grija Domnului lor se întinde în general la toate treptele cetățenilor și că, odată cu grija lui de a întemeià Academia, poruncește a se așezà școli pentru limba localnică (ἐπιχωρίου γλώττης) și se îngrijește ca și în ele să se predeà deosebite ramuri ale științelor și ale învățăturilor elementare?

«Academia Bucureștilor îndată după începutul ei încă nu poate, de sigur, să fie comparată cu Academiile sistematice ale Europei, în cari toate ramurile cunoștințelor și artelor se predau în toată întinderea lor, dar, dacă lucrurile merg după dorință, dacă râvna de învățătură a tinerilor crește (după cum se și nădăjduește) zilnic, când consângenii din Europa, isprăvindu-și studiile la Academiile de acolo, se vor întoarce în țară să lumineze pe cei de un neam cu dânșii, nu rămâne îndoeală că, și pentru scop, și pentru mijloace, și pentru căi vor preferà școala Țerii-Românești și cu vremea se va ajunge, de fapt, dacă nu să ambiționeze întâietatea,

dar măcar să se așeze alături cu cele mai faimoase Universități (πανεπιστήμια) ale Europei. Inceputul predării prea învățatului domn Veniamin e prefața celei așà de mult dorite așezări definitive a Academiei.

«Iată deci, tinerilor harnici și iubitori de învățătură, iată vi se deschide o cale nouă și strălucită. Datoria voastră este să o străbateți vitejește și să vă arătați vrednici de speranțele neamului și ale patriei voastre. Ca bază a tuturor lucrurilor de cari vă veți apucà să aveți totdeauna cuviința și bunele moravuri. Aduceți respectul obișnuit pentru cele dumnezeești, păziți datoriile voastre față de dascălii voștri; sârguiți-vă la învățăturile voastre, și fiți siguri că lauda și rugăciunile părinților și ale patriei voastre și însăș a voastră fericire vor fi cele mai mângâietoare roade ale ostenelilor voastre.»

Dascălul Veniamin luă apoi cuvântul, Veniamin din Lesbos, care fusese chemat întâiu, la 1815, în Atena, cu leafă de 40.000 de aspri pe an. Invățase la Patmos, în vechea școală călugărească a Sfântului Ioan, ținută și cu ajutoare dela Domnii noștri, pentru a fi trimes apoi la Paris, unde se făcù ucenic al lui Condillac. Nici la noi nu erà să rămâie mult: profesor la Smirna, el trezì nemulțămirea clerului pentru ideile sale filozofice, în cari o cauză misterioasă, o energie elementară, πανταχηκίνητον, înlocuià pe Dumnezeu; fu apărat de prietenii din Constantinopol, cari arătară, citându-i cărțile, că și Galilei credeà, ca și dascălul Veniamin, că pământul se învârte în jurul soarelui. Mai târziu alături de Grigore Costandà, de Antim Gazì, el erà să lupte în Pelopones.

Discursul acestui om învățat începe cu Solomon, arată binefacerile ce au încercat a revărsà asupra «Dacilor» «mulți Domni ai Daciei», dar declară că i-a întrecut pe toți Carageà, încercând «a împodobì cu filozofie turma cuvântătoare a Dacilor»; apoi se pierde în acele generalități filozofice, cari-i erau scumpe, privitoare, firește, mai ales la educație și folosul ei: Ioan Damaschin e citat alături de «Hieracles filozoful» și de Platon. El amintește că științele trebuesc și pentru agricultură, pomenind pe cei trimeși în acest scop de Rusia în Anglia și Franța. El laudă, din mai multe puncte de vedere, limba grecească, cea dintâi din lume, limba chineză fiind cea din urmă, și, în ce ne privește, adaugă: «Și, dacă e folositoare limba grecească celor de alt neam, nouă, Grecilor, ne

(1) Iken, o. c., I, pp. 145, 254, 297, 299. 303; II, pp. 15, 49, 83.

e foarte folositoare». Dar a concentrà toată știința în gramatică e un lucru «mizerabil». Istoria, Geometria, Istoria naturală sunt tot așà de necesare. Nu pot lipsì nici limbile străine, măcar pentru a vădì prin contrast frumuseța limbii grecești. Intelepciunea, nu forma, e scopul de căpetenie al școlii.

Interesante sunt reflecțiile de pe urmă. El se miră cum «Dacia» își trimete tinerii în toate țerile, în loc de a întemeià însăș o Academie comparabilă celor din Europa, cum părinții se despart de copiii lor și cheltuesc mult înstrăinându-i, în loc de a-și aduce în țară dascălii. «O singură insulă mică, Chios, are atâția excelenți dascăli de științe, are atâtea cărți de învățătură, are atâtea organe de încercare (πειραματικὰ), iar Dacia singură nu are nimic din acestea.» Nu fără curaj el recomandă părinților a da exemplul, neînfățișând copiilor «călcări de legi, lucruri necuviincioase». Altfel se ivesc tineri cari «nu știu ce înseamnă căsătorie, ce înseamnă patrie, ce înseamnă gospodărie». Vor desprețuì toate, ca să apară «diplomatici». Ei vor da bogăția lor femeilor desfrânate (πόρνας), vor vinde moșiile lor, și neamul lor se va îngropà cu dânșii.» «Vi se cuvine vouă, o prea nobili boieri, să ridicați de pe neamul vostru insulta neînvățăturii! Vi se cuvine vouă să faceți neamul Dacilor a vă recunoaște ca binefăcători ai patriei proprii! Vi se cuvine vouă să smulgeți patria voastră din adâncul (ζοφεροῦ) întunerec al ignoranței!». Ca și cum s'ar fi adresat unor sălbateci, el le spune: «chiar sunt sigur și de aceea că, înaintând educația, și plugăria se va împodobì, așà încât să aveți venituri îndoite și întreite».

Indată după aceea venì și dascălul de elenică, Constantin Psomakis, mai puțin cunoscut, doar prin scris, ca unul ce colaborase la marele dicționar din Constantinopol, «Chivotul» (1). Mavrocordat îl salută, arătându-l ca om faimos pentru învățătură și «iubire de neam». Fără lipsele de tact ale lui Veniamin, el amintește numai că «noi» am rămas în urmă față de Europeni. Anunță tot odată că se vor chemà și alți profesori de ispravă, între cari Constantin Iatropulo, care se află — o știm de aiurea — atunci în Italia (2). Făgăduià biblioteca, indispensabilă dascălilor ca și ucenicilor. Din partea lui, al doilea dascăl nou laudă caracterul nestrămutat de «filomuzi» al Grecilor, pomenind școlile de poezie și filozofie din

(1) Iken, *o. c.*, I, p. 254; II, pp. 186, 192.
(2) Cf. *ibid.*, p. 254.

Ianina, Chios, Smirna, în cari se predau lecții despre Descartes și Newton. Țara-Românească, Bucureștii, —, «acest prea strălucit oraș domnesc», — îi par «cea mai tânără fiică a Eladei și râvnitoare cu adevărat a bunurilor maicii sale». In loc să rezume în Carageà tot trecutul școlar și cultural elenic la noi, el cuprinde în manifestarea recunoștinței sale pe toți Domnii și pe boierii «autohtoni», îndemnându-i să nu-și uite tradiționala datorie.

Ii place că se introduc și alte limbi, latină și franceză, «vrând în multe chipuri să lumineze neamul și să-l facă și virtuos și politic *(sic)*», dar tot limba grecească, «a maicei», trebue cultivată mai mult de «fiică», în aceasta μεγαλόπολις a sa. Dela Orfeu și Homer până azi, limba elină și-a ținut întâiul rang în lume; numai ea poate înnobilà și înălțà popoarele. Astfel s'au «umanizat» cuceritorii turci, după Macedoneni și Romani. Dintre fruntașii noăi culturi elenice, amintește pe Alexandru Mavrocordat, Teofil Coridaleu, Meletie de Atena, Pallonii din Ianina, pe Evghenie și Nichifor Theotokis, pe «vestitul acela Neofit», pe Lambru Photiades. Ca sprijinitori actuali se laudă Domnul, Mitropolitul, episcopii, boierii, cari vor să facă din Capitala lor o «nouă Atenă», cu asemenea profesori. Dar greceasca, «limba voastră străbună» înainte de toate, căci altfel omul e ἄγλωσσος, fără limbă. Se va predà după cei dintâi scriitori ai neamului, Lysias, Demostene, Eshin, Tucidide, Herodot, Homer, Euripid, Sofocle, Aristofan, Teocrit, Antologia, etc.

Se știe că și această Treime profesorală erà să fie înlocuită, subt indiferentul pentru litere Alecu Suțu, căruia îi trebuiau însă dascăli la copii, prin chemarea dela Odesa a lui Vardallah, retras un timp la Chios, și a lui Ghenadie, precum și, dela Constantinopol, a lui Ștefan Kanellas, programul cuprinzând gramatică, istorie, științe naturale, matematică, limbi europene și pictură (1).

Numărul din 1-iu Iulie 1818 cuprinde ca «veste» (εἴδησις) o expunere de două pagini despre «filologia Dacilor» sau despre literatura scrisă în «dialectul daco-vlahic». Se laudă întâiu tiparul dela Buda, opera de librar a lui Zaharia Carcalechi (Καρκαλέτζ), «care primește manuscripte și le tipărește cu cheltueala lui». «Iar nația nu lipsește de a contribuì la aceasta cu cea mai mare bucurie și mulțămire, cumpărând cărțile cu grabă mare; mai ales

(1) *Ibid.*, I, p. 255. P. Nicolaide din Smirna, negustor la Odesa și patron de cărți, făceà daruri și acestei școli (p. 204, anul 1818, din foaie).

cei din Moldova s'au arătat și se arată totdeauna cei mai grabnici și mai cu grijă, dorind din tot sufletul creșterea și adăogirea la cele bune ale neamului lor. Nu mai puțin și comunitățile aflătoare la Pesta și Buda și alte câtevà, ale fraților lor de un neam. Macedono-Vlahii din Ungaria contribue din bielșug la orice carte din nou apărută, mișcați de iubirea neamului».

Se vorbește apoi de școala lui Veniamin Costachi dela Socola, «unde învață orice știință de folos, nu numai cei ce au de gând a fi preoți, dar și alți săraci ucenici ai neamului, cari se hrănesc și se îmbracă fără cheltueală». Se înseamnă apoi ca patrioți Gherasim episcopul de Roman, «care contribue cu toată graba cu îmbielșugată câtime de bani la editarea de cărți folositoare în limba lui părintească.»

Scarlat Vodă Callimachi, «care veghiază cu adevărat părintește la îmbunătățirea țerii și la creșterea noroadelor încredințate de Dumnezeu lui, a orânduit pe Marele Vornic dumnealui Mihalachi Sturza, pe Marele Postelnic dumnealui Alexandru Beldiman și pe dascălul de latinește dela școala domnească (αὐθεντικῷ σχολείῳ) ca să traducă legile locului în limba Dacilor, cari întru puțin vor ieșì de subt teascuri. Boieri cuminți și patrioți ca Mihaiu Sturza, Marele Vornic, Conachi, Marele Postelnic, Alexandru Beldiman — ceeace știam —, dar și Spătarul Gheorghe Bălșucă, nu numai se ocupă de traducerea multor cărți utile de nevoie și de obștesc folos, dar și de editarea lor, cari nădăjduim ca în curând să le vedem la lumină.» Beldiman a publicat «Moartea lui Avel», după franțuzește, cu patru figuri, precum și «Oreste», tragedie. «Se mai află în tipar» — lucru nou iarăș — «și Iliada și Odiseea lui Homer, pusă în versuri de cel mai sus pomenit Mare Postelnic Alexandru Beldiman, precum și faimosul roman Numa Pompilie, toate în limba Dacilor.» Dintre alte publicații, ilustrate, se citează «Paralelele lui Plutarh, Télémaque și Descoperirea Americei», despre cari făgăduește, văzându-le, a face o dare de seamă.

E vorba, la sfârșit, pe pp. 88—90 din anul 1819 (no. 11, din 1-iu Iunie), de «*o reprezentație de teatru grecesc la București,* dată de elevii liceului, în limba vorbită de noi». Piesa e «Moartea lui Patroclu», de Atanasie Cristopulo el însuș. Se arată spectacolul la ridicarea cortinei. «Totalul tragediei s'a reprezentat cu așà de fericit rezultat, încât εὖγε, bravo, se auzià din gurile tuturor ascultătorilor (cei mai mulți dintre cari plângeau cu lacrămi amestecate cu sim-

patie și bucurie), și plesnitul mânilor răsună necontenit. Toți tinerii sunt vrednici de mare laudă pentru reprezentarea eminentă, îndrăznesc a zice, a rolurilor ce li s'au încredințat; mai ales cel ce a jucat pe Ahile, un tânăr de 18 ani (Constantin Chiriac: Κυριακοῦ), care și în tragedia lui Cesar a jucat de-a minunea pe Brutus, încă și cel ce a jucat pe Patroclu (Ioan Sumachi) și împreună cu el cel ce a jucat pe Fenician (Dimitrie Canusi: Κανούσης); ceilalți erau: Constantin Algì, Ἀλτζῆς, ca Automedon, Gheorghe Heracles, Ἡρακλῆς, ca Agamemnon, Teodor Lesbios ca Ulise, Ioan Vasiliu ca Aiax, Gheorghe din Argyrokastron ca Nestor, Dimitrie Peloponesianul ca Diomed, Anton Teodoru ca Idomeneu, Alexie Antoniu ca Antiloh, o «Germană» (Γερμανίς), doamna Delille: Δελίλλ, ca Briseida. «In scurt timp», urmează notița, «nădăjduim să vedem pe activii tineri greci actori distingându-se și în tragediile *Meropa* și *Temistocle*, traduse una din franțuzește, cealtă din italienește, de a căror reprezentare se ocupă zilnic. Până acum trebuià ca înșiși tinerii să joace și rolurile de femei, pentru lipsa de interprete grece, dar suntem cu bună nădejde că de acum înainte vom vedeà înlăturată și această greutate, căci multe din doamnele nobile și iubitoare de bine de aici au de gând a îmbogăți teatrul nostru și cu aceste roluri neapărate (ἀνοπεστέρητα) pentru mai deplinul sentiment al frumuseței reprezentației. Și astfel neamul poate nădăjduì începutul și puțin câte puțin deplina așezare a teatrului grecesc, aici și la Odesa. Iată, de altfel, o nouă carieră pentru erudiții neamului nostru, cari suntem siguri că vor ambiționà să cheltuească puținel din vremea ce le prisosește pentru alcătuirea și traducerea de tragedii. E însă de dorit a nu se zăbovì un lucru ca acesta multă vreme, ca să aibă tinerii reprezentații după alegere, și să nu se piardă (ἀνεχαιτι-ζηται) graba vrednică de laudă către bine și ambiția lor».

Astfel «teatrul dela «Cișmeaua Roșie», al «Domniței Ralù», fiica Domnului, apare mai bine în lumină. Dar el însemnà, ca și liceul, triumful la noi, țară sucursală și neam de derivație, al spiritului altui neam.

Căpătăm și o nouă știre despre Mihail Boiagì. La 24 Iulie 1819, din Viena (pp. 90—1), Mihail Gh. Boiagì (Μποϊατζῆ), arată că a tradus *Orbis pictus* al lui Comenius, ca Εἰκονισμένος Κόσμος. El vrea să prefacă admirabila lucrare, pe care o descrie, în mai multe limbi, sub titlul de Ἰω. Ἄμως Κομένιος Δεκάγλωσσος, și anume în «latinește, franțuzește, italienește, în cele două dialecte valahe

(εἰς τὰς δύω βλαχικὰς διαλέκτους), adică daco-vlahică și macedono-vlahică, în cea ce se vorbește acum elenică, în rusească, sârbească, ungurească și germană. In limba grecească de azi, în cele două limbi valahice și în sârbește acum se publică întâiaș dată». Nevoind a zăbovì, cere contribuții, punându-și corespondenți la Viena, Veneția, Buda, București, Brașov (Βρασσοβῷ), Semlin, Salonic, Iași, Ianina, Cipru, Constantinopol, Livorno, Marsilia, Miskolcz (Μισκόλτσᾳ), la Macedoneanul Naum M. Dona: Δόνᾳ), Moscova, Odesa, Paris (la baronul Gh. Sakellario), Pesta (la Macedoneanul Gheorghe Mutu: Μούτζῳ), Petersburg, Seres (la frații Κουκουγγέλη), Sibiiu (la vestitul Hagi Constantin Pop), Smirna, Triest, Chios. Cei ce culeg numele sunt Simon Gheorghe Sina și Zenobie Pop, atunci la Viena.

Mai menționăm scrisorile pentru «Chivot» ale Patriarhului Chiril de Constantinopol către beizadeà Scarlat Ghica (1818, no. 28), cu un răspuns dela acesta, fără legătură cu noi. Să nu uităm nici un apel al acelui Gheorghe Cleobul din Filipopol, a cărui metodă lancasteriană se întâlnește și în țerile noastre; e datat din Paris, 15 Decemvrie 1818 (apelul e lucrat de C. Τόμπρα, Tobra, din Kydonai, la Firmin Didot). Se reproduce din Monitorul francez în cel dintâiu no. al anului 1819 mențiunea ridicării la rangul de baron a lui Gheorghe Sakellario din Adrianopol, care ajută publicația Homerului lui Rusiadi și aveà de gând să facă o școală, cu bibliotecă, în orașul său de naștere.

In 1819 (pp. 80—2) se publică înștiințarea lui Dimitrie Davidovici, «editor al gazetei sârbești și tipograf în Viena» (24 Aprilie), în care se anunță că are dorința de a tipărì și «cărți în limba Grecilor, Sârbilor, Vlahilor, Arabilor și Evreilor»; caracterele românești nu se procuraseră încă.

Cea mai mare parte din revistă e ocupată cu dări de seamă. E interesantă obiectivitatea lor. Vorbindu-se de cartea lui Leake (anul 1818, p. 23) se notează rezultatele călătorului englez despre «Vlahi» fără nici o tăgăduire sau întortochiare.

Intre dările de seamă se cuprinde, la 3 Martie 1818, aceea despre «Erotocritul» prefăcut după originalul lui Vincenzo Cornaro, Cretan, de Dionisie Fotinò, istoricul (tomul al III-lea ieșise la Viena în acel an). Cu acest prilej se spune că și «al treilea volum din Istoria Vlahobogdaniei este în curs de tipărire» (ἐκδίδεται ἤδη). Se arată

că față de opera, tot grecească, a lui Cornaro prelucrarea lui Fotinò înseamnă: reducerea la un stil mai «înflorit și armonios», schimbarea totală a versului și adăugirea de felurite bucăți de versuri puternice (ἔντονα) și împodobite (ἀνθηρὰ) și de cântece (τραγῴδια) după felurite întâmplări ale vremurilor»: «pentru aceea a și numit poema Noul Erotocrit». Nu se uită de recensent nici «demnitatea morală». La 2 Septemvrie 1818 apoi se vorbește de al doilea volum din «Istorie». Iar în no. 2 din 1819 de al treilea: se spune că autorul s'a trudit mult și că «se silește, cum aflăm, a-și îmbogăți neamul și cu alte opere istorice».

Apoi ceva mai târziu (p. 167) e vorba despre Ποικίλη διδασκαλία a lui Polizoi Kontu.

Se face o dare de seamă (1819, no. 2) despre «Protopiria» lui Dimitrie Nicolae Darvari, publicată în Viena.

Dar și alte știri, de mare folos, se pot culege din această foaie. Vedem astfel că ediția în limba vulgară a tragediei lui Sofocle, Αἴαξ Μαστιγόφορος, s'a tipărit cu cheltueală negustorului, evident Aromân, Marcu Gheorghe Carța (Κάρτζα) (an 1818, p. 12).

No. 12 din 1819 (15 Iunie) (p. 100) pomenește publicarea «Noului Robinson», tradus din limba germană în grecească aplà de baronul Constantin Dumitru Belio (Μπέλιου), 1792, în 2 volume. La 28 Maiu acelaș «Dimitrie Davidovici, tipograf», anunță că va ieși după «șase săptămâni».

Revista câtă o am se oprește cu numărul din 15 Iunie 1819 (ieșià acum de două ori pe lună). Dar, cum am spus, este și titlul pe 1820, anul al IV-lea. In rest, de sigur ar mai fi destule de găsit.

Și, când s'ar face asemenea cercetări și în celelalte ziare grecești—unde vor fi colecții mai depline—, am vedeà mai limpede și mai sigur multe lucruri din cultura grecească pe pământul și cu sprijinul nostru și din legăturile propriei noastre culturi cu dânsa.

II.

Un avocat român în Basarabia după anexare: Ștefan Beideman.

Intre boierii moldoveni cari se așezară la 1812 în Basarabia a fost și o rudă, foarte depărtată, a poetului Alecu Beldiman și, ca și acesta, coborîtor al Beldimăneștilor ce apar la începutul seco-

lului al XVII-lea: consilierul titular Ștefan, care-și zicea însă Beideman (1). Era fiul unui Apostol, pentru care i se spunea în Rusia Apostolovici (2).

De altminterea rosturile lui de familie se deslușesc din aceste rânduri cari fac parte dintr'o scrisoare a lui Ștefan, datată 27 Octomvrie 1851: «Eu am înfățoșat la Gheroldie documenturile noastre spre a fi întăriți în dvorianstvă. Și altă împiedecare nu urmează decât că trebuie să înfățoșăm un act din partea ocârmuirii Moldaviei, adecă din partea Divanului sau a Sfatului Administrativ, doveditoare că bunul nostru Nicolai [Beideman] Boncul, au avut cin moldovenesc: Stol[nic] sau Comis, fie oricare, și au stăpânit pământ clironomicesc în Ținutul Covurluiului, pe care și astăzi rudeniile noastre îl stăpânesc. Că fiul său, adecă părintele nostru, fiind de mic [copil] înstreinat la Țarigrad după tulburările ce au urmat acolo pe la anii 1770—aice trebuie să vă povățuiți cu veletul *(sic)* patentei noastre, de pe care la dumneata este copie întărită, când părintele se află ieșit din viață—, întorcându-se în Moldavia pentru slujbele ce-au făcut Imperiei rosienești în vremea războiului cu Turcii dela anii 1774, au fost pograjdit (3) de fericita întru pomenire Împărăteasa Ecaterina al 2-lea cu cinul de suhoputnoi (4) Capitan, precum patenta ce se află în mâinile noastre dovedește, în care patentă familia părintelui nostru s'au scris Beideman. Sau, de socotiți că această schimbare de familie poate să aducă în mijloc vre-o încurcătură, că bunul nostru Nicolai Beideman, care s'au numit și Boncul, de pe pământul ce au stăpânit, au avut cin moldovenesc, stăruiți pentru această încunjurare și mă înștiințați de este cu putință să câștigăm o asemenea dovadă, și prin ce mijlocire» (5).

Un frate al lui, Dimitrie, Vornic al Regulamentului Organic, rămăsese în Iași, și el păstrà legături strânse cu Ștefan. Știindu-se că și dânsul cunoaște rosturile cancelariilor rusești, i s'au încredințat pricini peste Nistru. Astfel pe la 1838—9 Ruxanda Miclescu, născută Ruset, care reclamă proprietatea satului Vornicenii sau Otacele, cu pod peste Nistru, lângă cetatea și «târgul» Hotinului, —

(1) Pe o cocoană Smaranda, ale cărei afaceri le servià, el o numește însă Beldiman.

(2) Fuseseră cinci frați. La 27 Iulie 1848 Ștefan scrie lui Dimitrie că fratele lor cel mai mare Ioan a răposat la 26 Maiu trecut.

(3) «Incetățenit».

(4) De Putna Seacă.

(5) O scrisoare din 1865 pomenește pe Vladimir Egorovici Beidiman sau Volodia.

satul fusese luat de Casa dvorenilor hotineni la 1832, veniturile depunându-se la «Bancul din Odesa, până la lămurirea dreptăților»—, dădeà *vechilimeà* sau procură pentru apărarea intereselor ei lui Dumitru «Beideman», care o va reprezentà «la instanțiile judecătorești din Basarabia și la cârmuitorul Senat, dacă trebuința va cere». «Nefiind putincios» a merge însuș peste Prut, Dimitrie făcù să se treacă procura asupra «fratelui dumisale, gubernschii secretar Stefan Beideman, ca unul ce să află trăitoriu în Basarabie», adăugând că el trebue să caute și de moșia, acum părăsită, la «toate cele din lăuntru raporejenii», putând s'o și arendeze (17 Fevruarie 1839).

Ștefan izbutì, deși Micleasca mai aveà surori, co-moștenitoare. Intr'o scrisoare a sa, el constată că «moșia Otacile peste tot nu are mai mult decât 477 desătine pământ, din care luându-se — desătine pentru trebuința cetății, pe care este podul și tot satul și pentru care Senatul zice prin hotărîre ca să li se plătească în bani, după cea desăvârșit hotărîre a pricinei de apelație, judece singur dumnealui ce mai rămâne». Hotărîrea Senatului, care socoate în stânjeni, 600 de toți, înseamnă cât «s'au luat pentru trebuința cetății care din nou se zidește». Ruxanda Miclescu capătă stăpânirea vremelnică, până la hotărîre, a moșiei. Pentru atâta ispravă cel dintâiu «vechil» nu primise numai 70 de galbeni «olandezi», ci încă și marele avantaj de a strânge două treimi ale veniturilor. Ștefan explică mijloacele sale prin aceste rânduri dintr'o scrisoare: «îmi stă în spate un ipochimen care are frate în însuși canțălarie domnului Chisilev» (1).

Această afacere îl puse în legătură cu Alecu Ghica, pe care mergeà să-l întâmpine la Sculeni. Ghica nu e altul decât tatăl lui Grigore Vodă al Moldovei, din 1849, și despre însuș acest tânăr, «cuconul Grigoriță», despre soția sa, moartă după abià șapte zile de boală — «îmbunătățit suflet»! — vorbește el în scrisoarea ce urmează:

Iulie 12, 1849.

Plecăciune,

Au trecut îndestulă vreme de când au contenit corespondenție între noi. Eu nu v'am scris pentrucă niciun predmet mai deosebit nu am avut în vedere; acum însă vă fac știut că din mila Domnului noi ne aflăm cu toții

(1) In aceeaș scrisoare: «copila cè mai mică ni-au lăsat, mutându-să la vecinicul lăcaș». Erà și o soră Elencu și un frate Iordachi.

sănătoși. Dela Petrezburg am priimit în zilele aceste scrisoare prin care mă înștiințază că pricina Otacelor au trecut dela Senat la domnul Ministru Chiselov și că păn'la viitoare lună Septemvrie va urmà cea de săvârşit hotărâre.

Arătaţi coconului Alecu Ghica închinăciunile mele și că eu nu contenesc stăruinţile mele pentru dobândire doritei dezlegări.

Cuconul Grigoriță Ghica când au venit dela Eși aice, după cele vorovite între noi acolo, s'au adresarisit către mine, și, după ce i-am lămurit pricina cu Hazneaua, încât toţi advocaţii de aice au îmbunătăţit lucrările mele, apoi, tocmai când se aflà gata ca să se pornească la judecătoria Ţinutului, cu toată gătire, din nenorocire l-au întâmpinat cel mai amar păhar, a se lipsì de preaiubita soţia sa, care, după o boală numai de şapte zile, moartea au răpit-o de pre pământ. La durerea acestui îmbunătăţit suflet ne-am împărtăşit cu toţii. Intâmplarea aceasta au adus prefacere şi însuși interesului dumilor sale cu Hazneaua.

Cuconul Grigoriţă în desperaţia amărăciunii sale au scris cc. Alecu că nu este în stare a căutà pricina și că să rânduiască pe cine va socotì, și, fiindcă tocmai în aceiași vreme s'au întâmplat acolo la Eși şi Manolache Sofronie, coconul Alecu, fără să cunoască dostăinicia omului, i-au încredinţat lui o pricină atât de vajnică, carele după vechilimeà ce i-au dat, au şi venit acum aice. Mie nu-mi pare rău de o așà prefacere pentru altă, decât că apărarea dreptăţilor cuconului Alecu înnainte pretenţiei Haznelei, unde toţi se uită cu ochii încruntaţi, au pierdut cu desăvârşit forsul ce puteà să aibă cu ființa cc. Grigoriță aice, carele cu delicateţia haractirului si bunătatea sufletului au domolit și pe cei mai mari prigonitori a pricinii.

Pentru Sofronie, acum poate fi uşor de a înfăţoşà neşte drepturi lămurite de alţii, încât el poate merge înnainte, ca unul ce îl duc alţii de mână; se vede că, ori au fost recomenduit de alţii, sau că cuconul Alecu nu l-au cunoscut cât trage.

Aceste numai spre a dumitale ştiinţă: noi din mila Domnului ne aflăm sănătoşi. Cumnăţichii sărut mânile, iar Anica vă trimite la amândoi frăţeştile îmbrăţoşări.

Plecat frate,
S. Beideman.

Dar, după hotărîrea favorabilă a judecătoriei de Hotin, se făcù, de partea duşmană Micleascăi, o «apelaţie», al cărei termin fu pierdut — din sgârcenie, spune Ştefan Beideman, — şi nici «comisia» însărcinată cu o asemenea cercetare nu fu favorabilă familiei moldoveneşti. Ştefan se plânge de bârfeli, de neîncrederea lui Dimitrie:

«dacă și frate către frate nu putem să avem credință, apoi nu mi-au mai rămas nimică a nădăjduì în lume». Răsărise acum și o «pricină a Dimăchioaii», de care va fi vorba pe urmă. Totuș procesul Micleascăi fu câștigat la «oblastul Basarabiei».

Beideman, care se aflà încă din 1841 la Petersburg, urmărià și «pricina clironomilor răposatului fratelui nostru pentru banii ce li se cuvin dela Haznà și care, numai din cruda urmare a Prunculeștilor, stau și până acum încurcați». Procesul Micleascăi nu erà hotărît nici la sfârșitul anului 1843. Se mai adăugì și, în 1843, pricina Vornicului Petrache Roset «cu răzășii» înaintea Senatului rusesc, și Beideman îl îndemnà «să se adresarisească către rudenia dumisale cneaghina Urineva, care are toate mijloacele», și, cu privire la Constantin Roseti Bălănescu, și el amestecat în judecăți prin Rusia, el scrie, la 16 Noemvrie: «Pe vărul dumisale Aga Constantin Bălănescul l-au dat Senatul rămas și în pricina veniturilor, ca să plătească cneaghinăi 67 mii carboave».

Micleasca îngăduià, în anul 1844, să oprească toate veniturile moșiei strânse la «dvorianisca opecă și la alte locuri», ca plată a ostenelilor sale, dând înapoi numai 70 de galbeni, plătiți lui la începutul judecății, plus «banii poșlinei ce în urmă, după feliuri de lucrări, tot în pricina aceasta am plătit eu», zice dânsa. Intr'o limbă plină de cuvinte străine, Beideman arată, tot din Petersburg, la 13 Iunie 1845, ce s'a isprăvit în afacere: «In pricina Micleascăi, cea mai de pre urmă știință ce s'au trimes dela Moldavia de către Pravlenia Basarabiei s'au pridstavlisit Senatului abià în trecuta lună Fevruar. Multe sudori am vărsat până am ajuns la țelul acel dorit, pentru care trei ani mă muncesc aici în Petresburg». Iar mai târziu va spune că, refuzându-i-se un moment, dela Ministerul de Justiție, dreptul de a mai urmà procesul (1), «puțin rămăsese să-și piardă vieața». «Înalta deslegare» se aștептà cel mai curând în August, dar ea nu intervenì nici în Noemvrie. In anul următor se făceà jalba către Țar, cu siguranța de a se câștigà afacerea. Micleasca murì fără să vadă biruința cauzei sale.

Afacerea se încheià, în aparență, prin hotărîrea Senatului din 31 Octomvrie 1848: «din 17 senatori», scrie Beideman, «ce au prisudstvuit, 13 au iscălit în folosul nostru, iar patru împotrivă», trecând apoi hotărîrea la «consultație». «Luptele ce am pătimit și alergările mele nu sunt în stare să vi le scriu» (2).

(1) Scrisoarea din 1-iu Septemvrie 1856.
(2) Scrisoarea din 28 Noemvrie 1847.

Trebuì să se aştepte însă până în Maiu 1848, când hotărîrea trecù şi prin Sfatul împărătesc. «Pricina am câştigat-o veciniceşte», spune el la 21 Maiu, «şi prelungirea ce are să mai urmeze până se vor împlinì formalităţile de dreptăţile adevăratelor stăpânitoare a Otacelor întru nimic nu se poate atinge. Amarnice lupte am avut şi în grozave datorii şi cheltuiele sunt împlântat, şi câte încă cheltuiele îmi trebuiesc!» Vechilul său merse la Hotin pentru «apelaţie», care se mai prelungì.

Dar partea luată din Otace la 1846, «în trebuinţa cetăţii ce din nou se zideşte lângă Târgul Zvancea şi Nistru, împotriva Otacelor», constitue încă o piedecă. «Pricina tocmai acum la Obşteasca Adunare ajunsese în aşà primejdie, că în veci erà să rămâie pierdută, şi atunce vai şi amar ar fi fost pentru mine, că eram silit să alerg şi să muncesc în alte pricini ca să mă pot plătì de datoriile in care m'am înglodat cu pricina aceasta». Atunci, pentru a-şi scoate cheltuelile, el face, la 11 Martie 1849, propunerea, pe care, pentru amănuntele de vieaţă basarabeană ce se cuprind în expunerea ei, o redăm aici în chiar cuvintele lui:

Dumneata faceţi toate chipurile de a vă întâlnì cu dumnealui Vornicul Alecu Ghica şi, cetind copia răportului judecătoriei politiceşti, stăruiţi a face aceia ce se cuvine şi veţi socotì mai de folos pentru noi şi mai cu înlesnire pentru dumnealor. Puneţi-i înainte că dumnealor, priimind moşia în stăpânire, prea puţin folos vor aveà, că, de am da în posesie, nimene acolo între două cetăţi şi în gurile leilor nu să va vârâ, când mai alés că orânda băuturilor lipseşte cu totul. Trecătoare peste Nistru se află luată în privigherea cârmuirii, iar a o vinde de veci, nici atâta nu se va găsì nimene ca să deie bani să-şi cumpere beleaua, ca toată viiaţa să aibă svadă cu cinovnicii şi soldaţii de prin cetăţi, aflându-se, precum ştiţi, între două cetăţi (una a Hotinului şi alta ce se zideşte acum cu depărtare numai de două verste una de alta); şi dar pentru dumnealor ar fi mult mai de folos ca să treacă moşia veciniceşte către mine cu un preţ care se va socotì fără păgubirea dumilor sale. Tot trupul Otacelor în hotarele de mai înainte cuprinde numai 360 fălci, din care 56 desetini s'au luat în trebuinţa cetăţii, iar lăcuitorii ce au fost pe dânsa Ministerstva averilor înpărăteşti le-au dat voe de s'au mutat pe alte moşii, şi în stare de astăzi Otacele niciun venit nu are.

Eu, priimind veniturile ce se află adunate şi plătind datoriile făcute în socoteala a pricinii, asemene despărţind pentru dumneata aceia ce se cuvine, rămăşiţa îndată voiu numără-o dumilor sale, şi, pentru cât nu va ajunge păn' la preţul cu care ne vom tocmì, îmi voiu pune o vadeà numai de un

an, supt siguranţie a însuşi moşiei. Toate veniturile adunate până acum nu se cuprind mai mult de 11 mii carboave, și se va face şi dobânda vre-o două mii. În frica lui Dumnezeu vă mărturisesc că cheltuelile mele, de când am priimit pricina asupra mea, cu ceia ce am să plătesc aice după vecselile ce am dat, cuprind peste 6.000 carboave, osebit de cheltuiala ce mai trebueşte acolo la faţa locului, la priimire banilor. Și, când va venì dela aice ca să se hotărască în fondus, dumneata stărueşte mai întâiu pentru ca toate veniturile păn' la ziua întoarcerii moşiei să rămâie în folosul mieu, şi apoi veţi întra în vorbă şi pentru de veci, și, dacă în acest de pe urmă predmet veţi isprăvì ca dumnealor să-mi deie aht formalnic pentru trecere moşiei veciniceşte către mine, atunce planul mieu este acesta: ca să mă stăruesc aice a trece moşia veciniceşte către Hazneà, cu un preţ mai bun decât aceia ce eu voiu plătì clironoamelor, şi tot folosul sau sporiul ce vom primì dela Hazneà să-l împărţim între noi drept în jumătate. Însă aceasta încunjurare ţineţi-o de odată în secret, păn' voiu priimì moşia și veniturile în stare care este, ca nu cumvà să între la prepus dumnealor că eu aş puteà să aib dela Hazneà vre un folos mai însemnat. În sfârșit, închipuindu-vă cu împrejurările de faţă şi cu socotinţa dumilor sale, mă înștiinţaţi fără zăbavă despre ceia ce veţi puteà catortosì ca să priimesc măsurile mele în cea mai departe lucrare. În viitoarea lună mai nădăjduesc că se va trimite de aice ucaz pentru slobozire veniturilor şi întoarcere moșiei.

Beideman aveà de gând ca, după isprăvirea formelor, în Septemvrie, să vie însuș la Iași pentru a discutà cu cei interesaţi propunerea; deocamdată se ferià să rupă prețul. El atrăgeà atenția și asupra «pretenției târgoveților de Hotin». Erà așà de îndatorat de pe urma lungului proces, «încât trebuie să-mi vând și copiii mei să mă plătesc. . .». «Iar, eu de voiu rămâneà și fără cămeșă, puțin vă pasă.» Invinuind în special pe Catinca Ghica și soțul ei Alecu (celelalte moștenitoare erau maice), el strigă: «Aceasta este împotriva a toată politica ce urmează între noroade sivilizate!». Căci «a scos averea aceasta chiar din fundul pământului» (2), stând opt ani la Petersburg, unde «traiul este foarte nepotrivit cu cel de acolo, cumpărând oca de carne un sorocovăț»; și Anica lui «pătimià tare des din pricina climatului» (3).

In primăvara anului 1850, Beideman fixă suma pe care ar fi

(1) Scrisorile din 29 Iulie și 24 Septemvrie 1849.

(2) *Ibid.*

(3) Scrisoarea din 12 Decemvrie 1849. La 17 Martie 1850 el adaugă că ministrul de Răsboiu se opuneà la restituirea părții de moșie luată pentru cetate.

gata să o dea: «4.000 ruble argint, socotiți în cursul Moldaviei 48.000 lei», plătibilă îndată sau peste o lună. Și iarăș se adaugă lămuriri prețioase pentru rosturile agrare ale Basarabiei pe la 1850 (1):

Dacă dumilorsale li se va păreà prețul însemnat de mine ieftin, pot să facă întrebare la toți boerii de acolo ce au vândut în Basarabie moșii, câte ruble argint au luat pe falce, și atunce se vor încredință că prețul ce dau eu, socotind câte 10 carboave falce, pe 400 fălci ce cuprinde tot trupul Otacelor, nimene altul nu va da, și nici învrednicește pământul Otacelor asemene preț, fiind cea mai mare parte dintr'însa numai năsip și piatră. Iar afară de toate acestea niciun nebun nu se va găsì să deie bani pe bocluc, căci, după hotărârile ce am trimis dumilor sale, 226 desătini se întorc în stăpânire propietarului supt condiție ca să nu poată face niciun acaret pe acel loc, care vra să zică că pomeșcicul nu însemnează nimică într'acest predmet. Eu v'am lămurit și prin scrisorile de mai înnainte, și, de este cu putință, stăruiți-vă prin dumnealui Vornicul Aleco Ghica sau prin logofătul său a face vre o punere la cale pentru de veci, căci atunce și eu voiu ști pentru ce am să jertvesc pe viitorime ostenele și cheltuele. Și, dumnealor priimindu-și banii, prețul ce învrednicește moșia scapă de toate supărările și de judecăți cu Hazneaua și cu lăcuitorii târgului, a cărora pretenție încă nu este mântuită cu totul. Venitul cel mai însemnat a Otacelor se încheia în trecătoare peste Nistru, însă acum trecătoarea este luată dinpreună cu totul satul, în folosul cetății, ca unele ce se cuprind pe acele 56 desătini pământ luat supt cetate, iar celalalt venit cuprinde numai 440 ruble argint pe an.

Ceeace împiedecà isprăvirea lucrului, erau și intervenții nouă, ca a Spătăresei Profirița Dimachi, una din moștenitoare, pe lângă familia Miclescu: ea se adresà «Judecătoriei politicești a Basarabiei», cerând jumătate din veniturile capitalizate până atunci. «Jaloba ce au trimes, însemnează o nulă («nolă», scrie Beideman). «Căci acolo (în Basarabia) pravilele lămurit hotărăsc că cel ce n'au căutat lucrul său zece ani, nu mai are dreptate a-l cere.» El se pregătià a venì însuș în provincie cu «ucazul de stăpânire» și o «zapiscă tipărită» a întregii afaceri. «Fierbând în nevoi amărîtoare», «pedepsindu-se cumplit», vechilul așteptà în toamnă sosirea «zdelcei» necesare pentru întreaga primire a veniturilor acelora. El «jură» pe frate, «în numele Ziditoriului și pe norocirea copiilor», să răspundă și să lucreze repede (2). Bănuià că acțiunea Dimăchioaii

(1) Scrisoarea din 17 Martie 1850.
(2) Scrisoarea din 13 Octomvrie 1850.

ar fi în legătură cu planuri tainice ale încredințătoarelor sale. Mai târziu se ridică pretenții și de «vechilul Liteanului» din vecinătate, care «dârdâià» în ce privește drepturile stăpânului său. După un accident — cade din trăsură și i se rupe o mână —, Beideman procedează la o nouă lucrare: să scoată veniturile trecătorii dela «Ministerstva Drumurilor și a Acareturilor Publice». Și atuncea îi vine pe neașteptate strașnica lovitură a unei nouă hotărîri din partea «Judecătoriei politicești» a Basarabiei: că «pricina să se înceapă din nou dela instanție dintâiu, adecă să ne judecăm încă cu Haznaua vre-o douăzeci ani». Și el strigă: «Așà mârșavă și fără niciun temeiu hotărîre încă nu mi s'au întâmplat să văd!»

Totuș afacerea interminabilă urmează. In Octomvrie al aceluiaș an i se cedează lui Beideman veniturile până la 23 Aprilie 1852 de către mandatare, și anume: Vorniceasa Catinca Ghica, cu soțul ei Alecu, și călugărițele: Atanasia, Veniamina, Agapia, surorile Miclește.

In Octomvrie următor, prin Vadul Lecăi, moșia «răposatului Teodosìu» — încuscrit cu familii moldovene —, Beideman vine la Chișinău, după o așà de îndelungată petrecere în capitala Rusiei. Incercarea judecătoriei basarabene urmà; erà vorba numai de trecătoare. N'aveà bani și nu găsià să împrumute. «A găsì cu împrumutare, pre cât am cerut, putință nu este, pentru că aice în Chișinău este mare ticăloșie. Numai la Petrezburg *(sic)* poate cinevà să găsească oameni buni și la oricare întâmplare să se înlesnească». Totuș aveà legături folositoare, «ispravnicul» de Hotin fiindu-i cumnat.

«Friguri cu troană», *influența* care bântuià la Chișinău în iarnă — «în toate casele se găsesc bolnavi câte doi și trei, cu slăbiciune mare ce simt în tot trupul»—, făcù pe Beideman să nu poată venì, cum făgăduise, la Sculeni. El reluă lucrul procesului, deșì judecătoria de Hotin voià să iea moșiile din nou la «opecă». «Dacă atâția ani am putut luptà, apoi pentru o lună sau două socotesc că nu vom perì. Dumnezeu ne va sprijinì». Dar el adăugià că, «unsprezece ani petrecând în Petrezburg, niciodată nu am tras nevoile acestea care astăzi le trag aice, în Besarabie». Se gătià jalbă la Senat contra hotărîrii date de judecătoria locală. «Indată ce voiu sfârșì aice, și cu dumneavoastră la Sculeni, trebue să mă întorc iarăș la Petrezburg ca să zdrobesc cu desăvârșit primejdiile ce-mi stă înnainte și să scap pe încredințătoarele mele veșnic de toate acolisirile asupra acestii nenorocite moșii».

(1) Scrisoarea din 13 August 1851.

«Palata averilor împărătești au înnoit cererile sale ca pricina pentru fondusul dreptăților încredințătoarelor mele să se caute negreșit din nou», aceasta e vestea rea pe care advocatul nostru trebuià să o dea, din Hotin, la 12 Dechemvrie 1852 (1). Afacerea trecătorii, a podului erà conexată cu cealaltă, de «fondus».

In Maiu 1853, totuș, Beideman venì la Iași ca să vadă de n'ar puteà izbutì să facă a i se vinde de veci drepturile la Otace ale moștenitoarelor Micleascăi. Trei ani după aceasta, el tot mai deplângeà, din Hotin, «supărările sale cu nenorocita pricină a moșiei» și «amărăciunile sufletului său». «Toată familia noastră», spuneà el, «s'au născut, precum se vede, în zodia nenorocirilor, pentrucă, lăsând pe acei doi frați ai noștri cari au murit în ticăloșie, dumneata, carele încă la anul 1827 ai trecut la Moldova, unde toți ticăloșii ce au mers acolo de aice, din Basarabie, se află în cea mai bună stare, vă găsiți într'o stare foarte tristă, precum singur îmi zugrăviți.»

Dar, în sfârșit, Haznaua rusească fusese învinsă. Nu-i fuseseră în zadar bietului advocat ostenelile de șaptesprezece ani și rugăciunile lui și ale familiei, care «în toate zilele udà cu lacrămile lor marmora dela toate bisericile și icoanele făcătoare de minuni». Moșia i se făgăduise lui, de veci. Totuș târgul Hotinului urmà să-și apere pretențiile, și cinovnicii Haznelei se siliau a dovedì că moșia Vornicenii, «ce se cuprinde prin documenturile Micleaschi, s'ar aflà cu totul într'alt loc, iar, în locul Otacelor, care ar fi parte din locul târgului din vechiu și în toată epoha stăpânirii Turcilor, Vornicenii nu s'au stăpânit». «Desăvârșita hotărîre» trebuià căutată încă la Petersburg, și, la 1-iu Octomvrie 1856, el observă că «pricina în vremea de față se află încă în cercetarea Senatului și până la acea hotărîre și întărire de Monarhul este încă vreme».

La începutul anului 1857 Beideman apare în Basarabia, sucindu-și mâna în drumul «cu pocĭta» spre Lipcani și Sculeni. Procesul erà considerat de mandatare ca isprăvit, și ele începură lupta pentru cheltueli cu advocatul. Acesta obiectează că «nu trebuie să piardă din vedere poslovița proastă moldovenească, că, până a nu sărì, să nu zici hop». «Pricina de apelație pentru fondusul moșiei încă se află în cercetarea Senatului, de unde are să treacă și prin alte instanții până la însuș Monarhul. Și până atunci moșia încă

(1) Aci se arată și o afacere a răposatului Ioan sau Ionică Beideman, fost mandatar al unor Ruși.

nu se poate socotì câştigată cu totul». «Câte din nou cheltuiele», se tângueşte Beideman, care-şi «topise tinereţele şi-şi hârbuise sănătatea» întru aceasta, «şi câtă alergare şi zbuciumare sunt eu dator a face»! Dar, adauge el, «eu am îmbătrânit în judecăţile rosieneşti», cu «dulceaţa judecăţilor rosieneşti». Aşteptà încheiarea alcătuirii între ei pentru trecerea către dânsul a moşiei Otacelor, spre a revenì la Petersburg, unde până în Iunie sau Iulie aveà nădejde să isprăvească totul, plătind şi sumele cuvenite.

Dar în Iunie el erà mort, şi scrisorile următoare sunt ale văduvei, probabil o Rusoaică, Ana Beideman. Şi atunci răsărì un alt act de vânzare, al bătrânei Micleascăi către un anume Dolınschi. Se pare că niciodată Mişa, fiul lui Ştefan, care erà porucic la Petersburg în 1861, nu se împărtăşì de drepturile pe cari cu atâta muncă se străduise a le căpătà părintele său.

Prin mijlocirea lui Beideman se ajunsese în 1842 la înţelegerea călugărilor dela mânăstirea Neamţului, reprezentaţi prin împuternicitul lor, monahul Eftimie, şi consilierul imperial Gustav Lerch, pentru a li se căpătà, în schimbul unei remuneraţii de 20.000 sau 23.000 de ruble de argint, stăpânirea altor moşii sechestrate de «Haznà», de Tezaur, ca posesiuni ale «Statului turcesc»: Chiţcanii şi Copanca, în părţile Benderului. Cunoaştem întru câtvà afacerea printr'un studiu al d-lui R. Rosetti, tipărit tot în aceste *Anale* (XXXII, p. 683 şi urm.). Reproducem învoelile între călugări şi acest om cu trecere misterioasă, la 18 Maiu 1842 şi apoi, cam în acelaş cuprins, la 21 Fevruarie din anul următor.

Tălmăcire de pe rusească.

Anul 1842, Maiu 18 zile. Mai jos iscăliţii, împuternicitul din partea stareţului şi a tot Soborul mănăstirilor Neamţul şi Săcul din Moldavia, monahul Efimie, şi adevăratul sfetnic de taină Gustav Vasilievici sin Lerh, cu bună învoire am săvârşit alcătuirea de faţă în cuprinderea următoare:

1) Mai sus numitele mănăstiri pritindirisesc de la Hazneaua Rosiei moşia Copanca cu satul Chiţcani din Ţinutul Benderiului, oblastia Besarabiei, cu tot pământul şi toate cele aflătoare pe dânsa, cuvenite mănăstirilor şi care în vremea tulburărilor de mai înainte pe acele locuri s'au stăpânit de către Turci, iar de la dânşii, din preună cu celalant pământ al Besarabiei, s'au luat supt stăpânirea Rosiei, şi care moşie acum se stăpâneşte de Hazneà. Căutarea aceştii pricini la instanţiile din Petreburg eu, monahul Efimie, pe

temeiul împuternicirii ce mi s'au dat de la stariţul şi tot soborul mănăstirii o încredinţez dvs., adevăratului sfetnic de taină Gustav Vasilievici Lerh, cu aceasta că, dacă dvs. va isprăvì a câştigà aceasta pricină ca să se întoarcă arătata moşie în stăpânirea mânăstirei, în mărimea ce o cere mănăstirea, aşà precum i-au încuviinţat-o a Ţinutului judecătorie din Benderiu, cât şi judecătoria politicească a oblastiei, prin a lor hotărâre după linia trasă cu boià galbănă pe planul ce s'au încredinţat dv., să se plătească ds. Lerh sau clironomilor ds. 20 mii ruble argint, iar, când hotărârea ar urmà ca să se deie mănăstirii numai pământul pără în părăul Botna, iar pământul dintr'acest părău şi pără în linia galbănă sau vre-o altă parte din pământul pritindat di mănăstire să rămâe la Hazneà, atuncia răsplătirea ds. Lerh se va face cu dreaptă analoghie pentru cât pământ se va da în stăpânirea mănăstirii. Şi care plată ori într'un feliu sau într'altul mănăstirea este datoare a o face ds. Lerh nu mai tărziu decât în termin de un an, socotit din ziua ce se va da moşia în stăpănirea mănăstirii. Stăruinţa la starea locului întru aducerea în împlinire a hotărârii ce se va da priveşte pe mănăstire. Asemenea şi când pricina s'ar întoarce în de iznoavă cercetare a instanţiilor de mai jos, va privì tot pe mănăstire, iar nici cum pe ds. Lerh, dar nici ds. la asemenea caz nu va pute cere de la mănăstire hotărâta plată făr' după întoarcerea ei iarăş în cercetarea instanţiilor din Petreburg şi câştigarea dreptăţilor mănăstirilor prin a ds. stăruinţă.

Iar, când pricina s'ar hotărâ cu totul în disfavorul mănăstirilor, a nu i se da nicio parte de pământ, atuncea ds. Lerh nu va puteà cere de la mănăstire vre-o despăgubire. La caz însă când hotărârea ar urmà ca în locul moşiei să se facă mănăstirilor bănească despăgubire, atuncea ds. Lerh va primì din toată acea sumă câte 20 de copeici de fiştecare rublă.

Şi dar, dând suptscrisul monahul Efimie (dând) deplină încredere ds. Lerh, mă îndatoresc, atât din parte-mi, cât şi din parte încredinţătoarelor mele mănăstiri, a nu desfiinţà această alcătuire, nici a trece către altă faţă căutarea aceştii pricini fără învoirea ds. sau a urmaşilor ds.

Al 2-lea, eu, Lerh, priimind asupră-mi căutarea aceştii pricini la instanţiile din Petreburg cu toate condiţiile arătate la punctul întâiu a acestei alcătuiri, mă îndatoresc a întrebuinţà toată stăruinţa şi putincioasele mijloace şi a nu lăsà niciun prilej ce s'ar înfăţoşà spre sprijinirea dreptăţilor mănăstirilor şi grabnicul sfârşit a pricinei în folosul mănăstirilor. Eu nu sunt slobod a mă lepădà de căutarea pricinii la enstanţiile din Petreburg, afară numai când aş venì în desavărşită neputinţă, precum întâmplare de boală, rânduire în slujbă, multa prelungire a pricinei, la care stăruinţile mele nu vor puteà folosì, şi alte neprevăzute cazuri, care m'ar silì a lăsa pricina nesfârşită. La aşà întămplare soborul mănăstirilor va fi în dreptate a hotărî în cuget curat

şi cu dreaptă cumpănire răsplătirea ostenelelor mele şi a cheltuelilor jertfite păr' la acea vreme, dar şi aceasta după doritul sfârşit a pricinii.

Şi dar datoare suntem amândouă părţile a păzi întru toată sfinţenia cuprinderea aceştii alcătuiri şi cu toată buna credinţă, aşà precum cinstea şi datoria relighiei cere, spre care sfârşit orighinalul aceştii alcătuiri va sta la ds. Lerh, iar copie întocmai, supt adeverirea iscăliturii ds., va sta la obştia soborului mănăstirilor.

Iscăliţi: vechilul mănăstirilor Neamţul şi Secul, monahul Efimie. Adevăratul sfetnic de taină Gustav Vasilievici sin Lerh. La această alcătuire am fost faţă şi sunt martor titiular: noi, sovetnic Stefan Beidiman.

La aceasta am fost faţă, cunoscătorul de pravile secretar al coleghiei Mihail Chirilov sin Moscalev.

Tălmăcire de pe rusească.

Anul 1843, Fev. în 11 zile, jos iscăliţii, împuternicitul din partea nacealstvii şi a soborului mănăstirilor din Moldavie, Neamţul şi Săcul, monahul Eftimie, după vechilimeaua din 8 Iulie 1839, încredinţată la 7 Avg. a aceluiaş anu, sub No. 77, de către judec. Ţinutului Eşii din Moldavia şi deistvitelnoi statschii sovetnic Gustav Lerh, spre întărirea particularnicii dintre noi alcătuire din 18 Maiu 1842, am încheiat această următoare formalnică zdelcă pentru cele în jos următoare.

1. Pomenitele mănăstiri pritindirisăsc de supt stăpânirea Haznelei rosieneşti stăpânitele de dânsa în Ţinut. Benderiului moşii Copanca cu satul Chiţcanii, cu pământurile şi toate folosurile care alcătuesc dreaptă avere a mănăstirii. Insă în vremea tulburărilor urmate în locurile acestea s'au răpit de către Turci, iar de la dânşii, din preună cu oblastul Besarabiei, s'au alăturat către Imperia Rosiei. Stăruinţa în pricina aceasta în Sanct-Petrezburg, eu, monahul Eftimie, pe temeiul imputernicirii dată mie de către nacealstva şi soborul mănăstirii, am încredinţat-o d. deistvetelnii statschii sovetnic Gustav Lerh, cu aceia că, la întâmplare când va urmà desăvârşit hotărâre aceştii pricini în folosul mănăstirii, cu întoarcerea în a ei stăpânire toată averea ce o pritindiriseşte, care i s'au încuviinţat prin hotărârile judec. Ţint. Benderiul şi a judecătoriei politiceşti a oblastiei, arătată în planul de starea locului inherisit d. Lerh, după linia cu boià galbenă, mănăstirea să plătească d-lui Lerh sau clironomilor dumisale spre răsplătirea ostenelelor sale şi a cheltuelilor 23.000 ruble argint, iar, dacă se va hotărâ a se întoarce mănăstirii numai întinderea pământului pe curgerea părâului Botna, iar pământul din prejurul acestuia şi pără în linia cu boià galbănă va rămâneà în stăpânirea Haznelei, sau dacă se va hotărâ a rămâneà la Hazneà

vre-o altă parte de pământ din moşiile pritindirisite, atuncea răsplătirea d-lui Lerh se va micşorà după măsura părţii ce se va luà (şters: *rămâne la*).

Plata d-lui Lerh la amândouă aceste întâmplări mănăstirea se îndatoreşte a o împlinì întocmai, şi nu mai târziu decât în curgerea unui an din ziua ce se va da averea în stăpânire.

Stăruinţa la starea locului întru împlinirea ucazului de darea moşiei în stăpânire rămâne în purtarea de grijă a însuşi mănăstirii. Asemenea dacă pricina nu va luà acum desăvârşită hotărâre şi se va întoarce către din nou cercetare de la instanţia dintâiu, atuncea lucrarea acolo pentru apărarea drepturilor mănăstirii de datoria d-lui Lerh nu se atinge, însă ds. la asemenea întâmplare nu poate să ceie de la mănăstire hotărâtă plată până atuncea când după din nou va trece pricina la instanţiile din Sanct-Petrezburg şi prin stăruinţa d. Lerh va luà cea desăvârşit hotărâre în folosul mănăstirii. Când însă, peste toată aşteptarea, cea desavârşit hotărîre a pricinii va urmà cu totul împrotiva mănăstirii, adecă ca toată averea ce o pretindiriseşte să ramâie la Haznà, atuncea d. Lerh niciun fel de răsplătire de la mănăstire nu are dreptul a cere. Iar, dacă în locul întoarcerii moşiilor în stăpânirea mănăstirii se va hotărî a se da de la Haznà vre-o altă răsplătire, în bani, atuncea d. Lerh va priimì din toată asemenea sumă după chipul cu care să va slobozì de la haznà câte 23 copeci din fiştecare rublă.

Pe acest temeiu dăm d-lui Lerh deplină vechilimeà spre a se stăruì în pricina aceasta. Eu, monahul Eftimie, pentru sine şi din partea încredinţătoarelor mie mănăstiri mă îndatoresc a nu călcà zdelca aceasta şi nimăruia altuia să nu dau pricina aceasta fără unirea d. Lerh sau a clironomilor ds.

2. Eu, Lerh, priimind asupra mea toată stăruinţa în pricina aceasta la instanţiile din Petrezburg, după întocmai alcătuire însemnată prin punctul întâiu a acestii zdelci, mă îndatoresc să întrebuinţez toată stăruinţa spre folositorul ei sfârşit, nescăpând nimică din vedere din ceia ce va fi de neapărat spre cea mai de nădejde apărare a dreptăţilor mănăstirii, şi de la căutarea pricinii în Sanct-Petrezburg să nu mă ahcazarisesc, cu deosebire numai că, dacă, [din] osebite şi neprevăzute şi neatârnate de mine întâmplări, precum boală, slujbă sau alte împiedecări, eu aş lăsà pricina nesfârşită, atuncea se lasă în însuş cugetul obştiei călugărilor mănăstirii ca, după folositorul sfârşit a pricinii, să-şi facă răsplătire pentru cheltuelile şi ostenelile mele pără la acea vreme, urmând în aşà măsură cât ele vor fi vrednice. Şi dar această alcătuire întru toată acea cuprindere şi îndatoririle cuprinse în ea se vor păzì de către amândouă parţile şi se vor împlini după bunul cuget, aşà precum cinstea şi datoria legii creştineşti cere. Cea adeverită zdelcă

se va păstrà la d. Lerh, iar copia, supt a sa iscălitură, se va păstrà la mănăstire.

În cea adevărată, iscăliţi: vechilul mănăstirilor Neamţul şi Secul: Monahul Eftimie.

Deistvitelnoi statschii sovetnic Gustav Lerh.

Încredinţat de mahlerul din Petrezburg.

In Iunie 1845 Beideman înfăţişà pe stareţul Neonil şi pe duhovnicul Natanail ca pe duşmanii mânăstirii, sprijiniţi şi de Vornicul Balş, al trebilor bisericeşti. El susţineà pe vechilul de până atunci Eftimie. I se păreà că gândul stareţului de a părăsì în moşiile Copanca şi Chiţcani o avere de peste «trei milioane» pentru a primì în loc ce ar binevoì să dea Ţarul, este un adevărat jaf în averea aşezământului, iar toată această afacere «o comedie vrednică de pus în toate gazetele lumii». Noul Vornic bisericesc Toderaşcu Sturdza, socotit ca bun patriot, ar fi trebuit să intervie pentru ca Eftimie să-şi poată urmà activitatea. Măcar să se capete o sumă corespunzătoare valorii moşiilor ce se părăsesc! «Iată un prilej prin care vă puteţi folosì cu aşà sumă. Nu adiaforisiţi, alergaţi şi, ori prin ce chip veţi puteà, catortosiţi lucrul acesta, care este şi pentru folosul Bisericii.» Mitropolitul şi Domnul însuş, Mihaiu Sturdza, trebuiau încredinţaţi de aceasta (Apendice, no. I).

Indreptăţirea lui Neonil, a cărui personalitate a fost lămurită de curând, subt toate raporturile, de d-nii R. Rosetti şi Bănescu, o avem în scrisoarea acestuia din 1-iu Octomvrie către patronul rus, dată şi în numele soborului. El acuzà pe Eftimie că a risipit fără a-şi puteà da seama banii mânăstireşti încredinţaţi în curs de zece ani. Aşà fiind, stareţul şi soborul au crezut cu cale, în nevoia de bani a Neamţului, să se adreseze la «dreapta şi adevărata bunăvoinţă a prea-puternicului *nòstru* Monarh», Ţarul, «dela care toată pravoslavia află milă şi ocrotire» (no. II). Lui Eftimie i se luau din mâni «vechilimeaua, cât şi zdelca».

Scos din rosturi dulci, cu care se deprinsese, ameninţat cu pierderi de bani, Eftimie plecă din Petersburg şi venì la Sculeni, de unde, la 25 ale aceleiaş luni, el făceà mijlocitor pentru afacerea sa pe lângă «locurile cuviincioase din Moldavia» pe Dimitrie Beideman, căruia-i făgăduià la capăt, în două rate, «după luarea moşiilor în stăpânire» 2.000 de galbeni (no. III).

Celălalt Beideman, Ştefan, înfăţişà pe călugăr ca lesne-crezător «şi fără grijă pentru interesele altora»: «sfătuirile acelea dela oameni

cuminți, întemeiate pe adevăr și dreaptă cunoștință, le-au amelițat și în ascuns a alergat la păreri străine și la măgulirile unor oameni străini și pizmuitori adevărului», — de unde a pornit apoi dușmănia cu colegii săi din mânăstire. A venit la Petersburg fără plan și fără perspectivă, crezând că totul se va isprăvì în șase luni; munca nu e a lui, ci a celui ce iscălește scrisoarea. A alergat și la Constantin Hurmuzachi, venit ca advocat în Rusia, pentru altă afacere, și l-a amestecat și pe dânsul în proces, deși, «unde sunt moașe multe, copilul se naște fără un picior». De i-ar fi arătat lui Neonil scrisoarea lui Hurmuzachi, «atunci pare-mi-se că, în loc să prindă somnul, crapul și știuca în mreja ce zice că au întins, ar fi căzut însuș el în gura lor» (no. IV).

«Proorocirea mea s'au sfetit», scrià agentul la 2 Aprilie din anul următor, când Eftimie se întorsese la Petersburg fără cea mai mică ispravă. Mitropolitul scrisese doar Ministerului rusesc pentru a se revenì asupra unei hotărîri votate și de Obșteasca Adunare a Rusiei. «Starețul au rămas biruitor.» Răsplătirea în bani fusese primită acum și de Țarul. «Și pe părintele Eftimie au poruncit de a se trimite din Petrezburg la mănăstire.» Afacerea fusese pierdută din cauza neunirii între fostul plenipotent al mânăstirii și Neonil și a «tărăboiului» ce urmase. «Ce fac acei cari au jertfit și banii și ostenelile lor de au câștigat pentru mânăstire o pricină atât de însemnată?... Și ce fac eu?... In loc de răsplătire pentru ostenelile mele, trebuie să vând și cămeșa de pe mine și să plătesc» (no. V).

Grija aceasta o are de acum înainte Beideman: să nu-și piardă banii și să nu fie silit a plătì însuș polițele date pentru nevoile procesului. In Septemvrie 1847 el se arată în ceartă și cu Neonil. Vorbește și de o vizită, zădarnică, a Mitropolitului Veniamin la Neamț (no. VI).

Moartea lui Eftimie, pricina «scandelei», urmă in Noemvrie 1847. «Pricina mânăstirii», scrie Beideman la 21 Maiu al anului următor, «se află aice în mișcare, iar călugării dorm și nu vor să facă nimic pentru însuș a lor folos» (no. IX).

Totuș el izbutì, în 1848, să facă așà încât hotărîrea favorabilă să fie încă îndreptată spre folosul mânăstirii, care, zice el, «trebuie să priimască pentru moșiile Copanca și Chițcanii răsplătire în bani după adevăratul preț ce fac moșiile, iar nu după socotința Pălăței din Basarabia. Dar ce folos, când Neonil și cu ceilalți nu vor să cunoască folosul mânăstirii și se împotrivesc la toate cererile ce li se fac de aice! Intr'un cuvânt, nu vor nici să răspundă la scri-

sorile lui Lerh, nici să-și rânduiască vechil. Eu nu mă dumeresc ce masonie este pe capul lor!» Se plângeà că e silit, pentru a nu intrà la închisoare, să plătească polițe străine: «iată folosul din partea sv. locaș pentru care eu și Lerh m'am stăruit de i-am câștigat sute de mii și, în loc de răsplătire, trebuie să-mi dau și hrana din gura copiilor mei, câștigată cu atâta sudoare. Așà se vede că voiește părintele duhovnicul Nafanail, căci de Neonil nici meretarisește să mai pomenesc» (no. XI).

Afacerea dispare din corespondența lui Beideman până în primăvara anului 1850, când el află că plenipotențiar al mânăstirii a fost numit «Kogălniceanul, vestitul advocat de acolo». El trebue îndemnat să se gândească la datoriile procesului, care ar puteà face să fie sechestrate sumele oferite de Țar (no. XII).

De alminterea și «alte pricini și enteresuri» se purtau, în Basarabia și la Petersburg, în legătură cu drepturile boierilor moldoveni. «Prunculeștii», scrie Beideman, «se judecă cu Haznaua dela 1813 și până astăzi n'au câștigat nimic în mână» (1). El însuș, la început, reprezentà pe egumenul dela Trei Ierarhi în procesul cu un membru al familiei levantine, de mult romanizate și apoi rusificate, Leonard: «Linartovici».

Dar rosturile de advocat ale lui Beideman nu se încheiau în aceasta. La 1847 el căutà să desbată «o jumătate de moșie Rohotinul a Haznelei, care încă la anul 1824 s'au înființat din pământul moșiilor Malinița, Clișcăuții și Rașcovul», pentru care erà judecata de douăzeci și cinci de ani. El câștigă procesul, în care avuse a face cu «cel de acum stăpânitor a Rașcovului, Serdar Ciolacul», și cu «cel de mai înnainte stăpânitor a Rașcovului, cc. Alecu Ghica (2)». Neajungând la capăt în ce privește răsplătirea ostenelilor sale, el ziceà la 9 Noemvrie 1848: «Eu fără mulțămire din partea dumisale logofătului am trăit și cu mila Domnului iarăși voiu trăi».

Ștefan Beideman visase alt sfârșit pentru dânsul decât acela în Basarabia, ca advocat veșnic în luptă pentru interese ale clienților de izbânda cărora erà legată propria sa existență și viitorul familiei. De mult cunoșteà pe Grigorașcu Ghica, și deci în 1849 i-a fost o mare bucurie să afle numirea lui ca Domn. In scrisoarea

(1) Și la 1840 el vorbește de «clironomia răposatului Pruncu», pentru care un membru al familiei se află la Petersburg.

(2) Scrisoarea din 19 Septemvrie 1847.

din Iulie, el se rostește astfel: «Ocârmuirea dumilorvoastre acolo au luat prefacere. Nu cred ca Moldova să fi fost vre-odată fericită precum va fi cu Domnul rânduit acuma, pentru că am avut prilej să-i cunosc și mintea și îngerescul suflet. Mare dorință am și sunt și hotărît cu venirea mea acolo a-mi siguripsì vre-un loc de slujbă și a rămâneà pentru totdeauna. Amù numai aștept ca mai întâiu să-mi lămurești dumneata acele ce se vor mișcà acolo de către noul stăpânitor spre îmbunătățirea orânduielilor Ocârmuirii și ce nădejde putem aveà pentru noi.» Și, câtevà zile mai târziu, la 29 ale lunii: «Când se va întoarce Domnul Ghica dela Țarigrad, vă rog să mă înștiințați, asemenea să-mi însemnați cine este mai aproape de dânsul și chipul prin care se poate câștigà ocrotirea sa». Aveà interes și pentru afacerile noului stăpânitor, de vreme ce, la 12 Decemvrie din anul următor, scrià: «Pricina Domnului Ghica cu Vrina până acum trebuie să se fi sfârșit în folosul Innălțimii Sale. Insă de au venit și ucaz la Chișinău nu știm, iar pentru vânzarea moșiilor păn la ieșirea mea din Chișinău nu erà nicio știință. Cu mergerea mea la Chișinău, unde într'aceste zile mă pornesc, ceeace voiu aflà, vă voiu încredințà».

Și la Petersburg el găsià întâmplător o societate românească, la care nu se gândesc de obiceiu acei ce caută a deslușì legăturile noastre cu Basarabenii în cele dintâi decenii după anexare. E vorba de ofițerii trimiși pentru studii. «Noi aice», spune el odată, «am făcut cunoștință foarte de aproape cu dumnealui prapurcicul Ivan Constantinovici Dieamandescul, din meliția moldovenească, carele s'au aflat aice trei ani, la *obristivoi-polc* cu comanda încredințată lui, pentru îndeplinirea învățăturilor oștenești, și carele acum trebuie să fi sosit de mult în Eși, căci de aice s'au pornit tocmai la Anul Nou (1850). Eu și familia mea suntem tare mulțămiți de prieteșugul său, căci este un tânăr prea cu bune săntimenturi. Bine este să-l întâlniți și, făcând cunoștință, să-i arătați din partea noastră închinăciune. Și îl rog să-mi scrie cum au mers pe drum și cum au fost primit acolo de către Domnul stăpânitor. Prin dumnealui am primit într'o cnigă tipărită așezământul tuturor corpusurilor și a altor școli de învățătură a copiilor». Iar la 12 Iulie, făgăduind fratelui o intervenție pe lângă generalul Duhamel, ca să fie numit în vreo slujbă, el adauge: «Dumisale prietenului Diamandescul arată din partea noastră închinăciune și că noi ne aflăm cu petrecerea iarăși la Daci, în Țarscoe-Selo, unde în anul trecut au fost și dumnealui părtaș petrecerii cei priincioase».

DOCUMENTE

I.

Iar în pricina mănăstirei Neamţului toate lucrările din urmă din parte stareţului şi a duhovnicului Natanail în unire cu fostul Vornic Balş alcătuesc o comedie vrednică de pus în toate gazetele lumii; şi ceia ce înfăţoşează mai vrednic de mirare este că jalobele ce au triimis părintele Eftimie asupra acelor lucrări către Domnul stăpânitoriu şi Mitropolitul Moldaviei stau şi până acum neascultate, ca cum toată ocârmuire Moldaviei s'ar teme de persoana stareţului Neonil şi a unui călugăr prost ca Nafanail. O avere nemişcătoare atât de însemnată ca Copanca şi Chiţcanii, cari după cursul Moldaviei alcătuesc peste trei milioane şi pe care toate locurile mai înnalte a Ocârmuirii rosieneşti şi toţi miniştrii o cunosc că este dreaptă a mănăstirii Neamţului şi se cuvine a fi întoarsă în a ei stăpânire, stareţul Neonil, după povăţuire lui Nafanail, o leapădă, scriind lămurit prin hârtiile ce au trimis aice că mănăstire nu vroeşte să aibă în stăpânire sa moşiile acestea decât cere numai o milă a Împăratului, atâta cât se va îndurà: numai pentru o duşmănească pornire asupra vechilului de aice Eftimie! Ca cum acesta s'ar stărui a câştigà moşiile pentru sine! Ca să vă încredinţaţi dar de toată stare cea de astăzi a pricinii, mergeţi la prietenul Stoianovici şi, cetind cu luare aminte toate hârtiile ce împreună cu aceasta i s'au triimis, veţi vedeà ce este de făcut spre îndreptare răului şi, unit cu rugăminte noastră către prietenul Stoianovici, însărcinaţi-vă a pune şi a dumitale stăruinţă către d-lui Vornicul bisericesc de acum Toderaşcu Sturza, carele, pre cât îl cunosc şi eu, este bun patriot şi de la care în asemenea predmet pentru averea bisericească atârnă totul, şi faceţi toată stăruinţa prin dumnealui şi alte feţe de a-i câştigà înduplecare stareţului şi a soborului ca să triimată din nou vechilimeà şi zdelcă tot părintelui Eftimie, după copiile trimise de aice, ce le veţi vedeà la prietenul Stoianovici. De la aceasta atârnă toată îndreptare pricinii ca mănăstirii să i se întărească tot moşiile. Sau, când aceasta nici cum nu se va puteà, apoi să poarte mijlocire ca măcar răsplătire în bani ce să va hotărî, să fie potri-

vită cu stare și prețul moșiilor, ca, scoțându-se toate cheltuelile făcute păn' acum și plătindu-se și toate zdelcile date de părintele Evtemie aice, mie și altor fețe, după dreptate ce au avut prin vechilimelele sale, să rămâie și mănăstirii însemnat capital. Prin o așà mijlocire și prin chipurile ce veți vedeà însămnate în scrisoare mea cătră prietenul câștigând dumneata înduplecare dumisale Vornicului Sturza de a se face aceea ce este de trebuință pentru slobozire vechilimelei din nou și a zdelcii, ca să fie mănăstirea siguripsită din parte părintelui Eftimie, apoi, pe lângă patru mii galbeni ce părintele se îndatorește din cele întăi venituri și folosuri după luare moșiilor în stăpânire să numere dumisale Vornicului prin chipul ce va rândui, să plătească și dumitale una mie cinci sute galbeni, pentru care se îndatorește a da siguranție acum înainte, oricum se va cere. Iată un prilej prin care vă puteți folosì cu așà sumă. Nu adiaforisiți, alergați și ori prin ce chip veți puteà catortosiți lucrul acesta, care este și pentru folosul Bisericii. Și soborul nu are niciun cuvânt a se împotrivì a fi, fără de Nafanail, pe care dumnealui Vornicul poate găsì chip să-l depărteze la o altă mănăstire, cu depărtare, până se va puteà închegà la mănăstire lucrare aceasta. Și, cu toate că Domnul stăpânitoriu până acum s'au arătat cu îngreuiare a face ceea ce se cuvine după jaloba părintelui Eftimie spre îndreptare nelegiuitei lucrări a starețului, însă, după cele ce s'au scris acum starețului din parte părintelui Eftimie, precum și după cele scrise prietinului Pavel Ivanovici, dacă i se va pune înainte și de cătră dumnealui Vornicul bisericesc Sturza aceea ce urmează de neapărat a se face acum pentru folosul mănăstirii, sunt încredințat că să va unì și Innălțime Sa. Iar cătră Mitropolitul socotesc că va fi îndestulă mijlocire cele ce s'au scris prin nepotul Iancu. In sfârșit, când va fi unire și stăruință, toate se pot face după dorință. Eu vă rog ca de toate mișcările dumitale și nădejdiile ce veți aveà întru aceasta să-mi dați cât de în grabă lămurit știință, adresarisindu-mi scrisorile strahovoie, tot cu adresul care mi-ați scris și până acum.

Pentru mijlocirile cătră Innălțime Sa în ceia ce se atinge de dumneata, mai fiți răbdătoriu până la sfârșire pricinilor Innălțimii Sale de aice, care, după stăruința ce facem, negreșit vor fi în folos.

Cumnățicăi sărut mânile și, așteptând cu nerăbdare doritul răspunsu,

plecat frate
S. Beideman.

Pentru stăruința prietinului Pavel Ivanovici cătră împlinire cererii părintelui Eftimie, tot cu o rânduială ce mai sus se arată se îndatorește a-i numără două mii galbeni. Iar pentru însuș stăpânitoriul, [de] găsiți cu cale că trebuește, apoi singuri dumv. însemnați cât anume și ce siguranție se cere.

II.

Ваше превосходительство
Милостивый Государъ!

[Tălmăcire cu textul rus în faţă].

Prea-cinstită scrisoare Exelenţiei Voastre, adrisarisită către mine din 27 Iunie, am priimit-o dela dumnealui titulernic sovietnic Beidiman la 30 Septemvrie anul curgătoriu 1845. Din împrejurările prin ea însemnate, eu îndestul am cunoscut facerile de bine ce aţi arătat părintelui Eftimie în enteresurile ce aŭ fost rânduit de către mănăstiri, pentru care, dupre sufleteasca mea dorinţă, dreapta cea de sus dea-pururea să fie asupră-vă. Iară, în cât se atinge de greutăţile ce însemnaţi că întimpină Sfinţia Sa acolo pentru bani, n'am cuvinte ca să vă arăt alta, decât că Sfinţia Sa, nu numai că toate veniturile mănăstirii din Basarabia le-au strâns în vreme mai bine de 10 ani, cari alcătuesc o însemnată sumă, dar apoi şi o mulţime de bani din camara mănăstirii i s'au dat; apoi unde au întrebuinţat atâţia bani Sfinţia Sa ştie, pentru că, în ceea ce au fost rânduit de mănăstiri, nu au putut face aşà cheltueli, şi, ca să lipsască ostenelile şi truda ce se tângueşte că are, nu mai puţin şi pentru mănăstiri însămnatele cheltueli, în unire cu tot Soborul am cerut de la dreapta şi adevărata buna voinţă a prea-puternicului nostru Monarh milostivire şi îndurare Măririi Sale, de la care toată pravoslavia află milă şi ocrotire, iar nu judecată cu Hazneaua, mai ales că Sfinţia Sa nici au avut mai mult împuternicire din parte mea vre-odată, decât numai să dea dovadă că moşiile Copanca şi Chiţcanii au fost a acestor mănăstiri. Asemene (?) dară pentru râvnitoarele osteneli a Ecselenţiei Voastre către acest sfânt lăcaş, noi nu suntem în stare a vă mulţămi în alt chip decât cu o neştearsă pomenire la nevrednicele noastre rugăciuni. Şi, cu aceste mulţămiri sfârşind, am cinstea a fi

a Ecselenţiei Voastre
supus
şi către Dumnezeu nevrednic rugător
împreună cu tot Soborul
(ss) Neonil Arhimandrit şi Stareţ al m. Neamţului Secului.
1845, Octv. 1-iu,
M. Neamţului.

III.

Zdelcă.

Anul 1845, luna Octv. 25 zile, jos iscălitul monahul Evtimie încredinţez prin aceasta că, fiind eu rânduit vechil din partea sfintelor M[ănăstiri] N[eamţul]

şi Săcul cu formalnic[ă] vechilimeà în pricina de judecată ce are mânăstirea cu Hazneaua Impărăţiei pentru moşiile Copanca şi Chiţcanii, care, împrotiva legiuitelor documenturi ce are m[ănăstirea] pe dânsele, se stăpânesc de către Hazneà, şi, după a mele stăruinţe la instanţiele din San-Peterburh, adusesem pricina la doritul sfârşit, când de odată stareţul acei mânăstiri, Neonil, au trimes o jalobă ca din parte a tot săborul către domnul Ministru a averilor împărăteşti, cerând depărtare mea den vechilimeà, arătând feliuri de nedreaptă prihănire asupra-mi, şi de a se închide dela aceştii pricini şi a mijlocì către prea-puternicul Impărat de a se face în bani miluirea m[ănăstirii]. După care mi s'au luat dela mână atât vechilimelele, cât şi zdelca ce am avut de la m[ănăstire], rămâind eu cu cea mai grea poziţie, cât şi pricina m[ănăstirii] în cea mai mare primejdie a pierderii desăvârşit. Pentru care am şi fost silit a venì din San-Peterburh pănă aici la Sculeni spre a puteà preface acest mare rău, atât asupra m[ânăstirii], cât şi asupra mea. Dar eu, nefiind putincios a trece în Moldavi[e] m'am alcătuit cu dum. dvorenicul Dimitru Beideman ca să stăruiască dum[nea]lui pe la locurile cuviincioase din Moldavie, atât spre a se lucrà cele de cuviinţă cătră mai înnaltele locuri din San-Peterburh pentru oborârea nedreptelor lucrări a stareţului Neonil, cât şi de a mi se da iarăşi formalnică vechilimeà în arătata pricină şi zdelcă din partea m[ănăstirii] după copie ce am încredinţat dumnealui. Şi pentru cheltuelile şi ostenelele dum. mă îndatoresc a plăti dumnealui două mii cinci sute galbeni îndată ce va luà, sfârşit pricina în folosul m[ănăstirii]. Adecă ori moşiile de se vor întoarce m[ănăstirii] în natură, sau banii de se vor da m[ănăstirii] împrotiva moşiilor. Cu aceasta însă că, dacă se va hotărâ a se întoarce m[ănăstirii] moşiile, să am a da dumnealui arătaţii bani în două vadele, adecă una mie galbeni îndată după luarea moşiilor în stăpânire, iară una mie cinci sute galbeni după trecere de un an. Iară, slobozându-se din Hazneà bani împotriva moşiilor, să am a-i da dumnealui toţi îndată după priimirea banilor de la Hazneà. Şi spre siguranţie dumnealui urmează a mea iscălitură şi peceatea m[ănăstirii].

| L. S. | Monahul Evthimie, vechil mănăstiresc.

IV.

Noemv. 6, 1845,
Petrezburg.

Plecăciune.

Asupra celor însemnate prin scrisoarea din 21 Ocv., trimeasă mie din preună cu dumnealui Pavel Ivanovici, mă grăbesc a vă răspunde.

Nu este tăgăduit că toţi oamenii, pe lângă darurile fireşti, sunt înzestraţi şi cu slăbiciuni, cu deosebire numai că la unii neajunsul acesta urmează

mai cu covârşire. Părintele Evtimie, pe lângă bunătate sufletului, are şi a sale slăbăciuni, de care se stăpâneşte: lesne crezătoriu la toate câte i s'ar păreà că pot să-i aducă împlinire dorinţelor sale, măcar de ar fi acelea pentru stricăciune a o sută altora. Sfătuirile acele de la oameni cuminţi, întemeiate pe adevăr şi dreapta cunoştinţă, le-au amelitat şi în ascuns au alergat la păreri străine şi la măgulirile unor oameni rătăciţi şi pizmuitori adevărului, care însuş acestea au fost pricina intrigilor şi a duşmăneştilor lucrări din parte acelor de la mănăstire împrotiva Sv. Sale şi a folosului mănăstirii.

In curgere de trei ani ce am petrecut împreună cu Sv. Sa aice şi lucrătoriu în pricina mânăstirii, am avut prilej să cunosc desăvârşit rădăcina unor asemine intrigi, şi în toată vreme n'am putut de a nu vorovì adevărul că în cele mai multe predmeturi este însuş părintele vinovat, pentru că au venit la Petrezburg fără nicio temelie de siguranţie şi cu aşà încredinţare că în şase luni are să se întoarcă cu tot câştigul.

Insă s'au întâmplat din protivă, şi prin cine anume, cu ce jertve şi sudoare, s'au catortosit în sfârşit aceia ce se vede hotărât, lasă să mărturisească însuş Sv. Sa.

Hurmuzache viind aice, părintele Evtimie, fără să se uite la cele ce eu am corespondarisit cu dumneata, nepotul Iancu şi Pavel Ivanovici, au alergat la dânsul, şi, deşì sfatul mieu au fost ca să nu se facă mare huiet, zicându-i curat că unde sunt moaşe multe, copilul se naşte fără un picior, însă Sv. Sa, precum în urmă s'au descoperit, în secret de mine au făcut cu dânsul vre-o alcătuire ca să-i săvârşească totul.

Eu aceasta am însemnat-o încă fiind Hurmuzache aice, însă n'am vroit să mă amestec, lăsând ca însuş părintele să-şi cunoască greşeala; despre care nu rămâne îndoială că cu sosire Sv. Sale în Eşi va fi văzut uspehul făcut de Hurmuzachi. Din alăturata copie de pe scrisoare acelui bărbat veţi vedeà tulburările ce au făcut el acolo şi, pentru că au îndrăznit fără nicio pricină binecuvântată a întrebuinţà numele mieu şi a însemnà asupra mea invinovăţire de care eu nici am visat, credeţi că eram gata a-l deşteptà din rătăcire în care se aflà prin trimitere însuşi scrisorii sale în orighinal stareţului Neonil, şi atunce pare-mi-se că, în loc să prindă somnul, crapul şi ştiuca în mreja ce zice ca au întins, ar fi căzut însuş el în gura lor.

Însă norocul lui este că interesul părintelui este întovărăşit cu însuş a mea îndestulare şi altor persoane, după acturile ce avem. D-ta însă despre o aşà scrisoare nici de cum să nu arăţi părintelui sau altora de la care să poată Hurmuzache aflà, decât numai să arătaţi nepotului Iancu, carele ştie de toate tractaţiile mele cu Părintele Mitropolit, când am fost la Eşi, precum şi d-sale Pavel Ivanovici. Şi vă rog ca pe departe să cercaţi a aflà din ce anume povod s'au îndemnat Hurmuzache a scrie că eu aş fi stricat totul şi

din a mea pricină au urmat întârziere, când însuş el mărturiseşte că pe Mitropolitul l-au găsit în favorul Părintelui şi, când şi d-ta şi nepotul Iancu, precum şi însuş Tudorache, directorul de la Mitropolie, aveţi deplină ştiinţă de lupta ce am avut eu în Eşi cu Nafanail şi Vornicul Balş. Şi despre toate acestea vă rog cu cea d'intăiu pocită să mă înştiinţaţi.

Scrisoare lui Hurmuzache s'au priimit aice după pornirea părintelui, şi orighinalul se va păstrà la mine, ca să-mi slujească de document pe viitoare vreme.

Tot odată vă rog să-mi daţi ştiinţă şi despre mişcările Părintelui după sosire sa în Eşi, de este nădejde a priimì din nou vechilimeà din parte soborului şi a se întoarce la Petrezburg. Iar pe lângă toate acestea rugăminte cea mai mare este ca să nu conteniţi a îndemnà pe părintele Evtimie a proftacsì cu un ceas mai înnainte 400 carboave spre plata datoriei Sv. Sale către Martinţov; pentru care am dat vecsălul mieu şi a căruia vadeà este la 1 Dechemvrie. Şi Sv. Sa ştie pe Martinţov că, dacă nu i se vor da banii la vadeà, poate să mă tragă prin poliţie şi să mă necinstească. Iar pentru ceilalţi 950 carboave ce este datoriu tot lui Martinţov, cu osebita zdelcă, şi eu sunt chezăş, dacă nu se va puteà să se trimată de la mănăstire banii ca să i se plătească, apoi măcar o scrisoare din parte stareţului sau a soborului să mi se trimată către Martinţov, prin care să-l roage ca să fie îngăduitoriu pe câtă vreme va socotì, şi mănăstire va plătì banii cu dobânda ce se va cuvenì. Aceste amândouă datorii îmi scurtează viaţa, şi vă rog nu slăbiţi pe părintele de a nu proftacsì cu un ceas mai înnainte, ca să mă răscumpere.

In pricina Micleascăi, ştiţi câtă luptă şi zdruncinare am suferit şi cu câte iconomii s'au putut înjgheba dovada pentru că n'au pierdut sorocul ce Senatul îl însemnà spre a le învinovăţire, şi, tocmai când am catortosit ca Senatul să dee hotărâre, etc. (1).

V.

Plecăciune.

Trei luni se împlinesc de la 4 Ghenar, de când am scris şi dumitale şi nepotului Iancu întru cele atingătoare de părintele Evtimie, şi până astăzi nici de la dumneata, nici de la nepotul nu mai am priimit nicio ştiinţă decât numai necurmata corespondenţie cu însuş Preosvinţitul ne-au slujit de dovadă că părintele Evtimie, cu minte ce poartă în drumul său pe la Sculeni şi întoarcere la Petrezburg, fără de nimică au făcut nişte greşale neertate nici copiilor. Şi acum în sfârşit prorocie mea s'au sfetit: că rătăcire de pre urmă este mai rea decât cea d'intăiu.

(1) Restul lipseşte.

Dumv. aţi socotit acolo după stăruinţa părintelui Evtimie că numai cu nişte scrisori ce au trimis Preosvinţitul cătră ministrat se poată răsturnà hotărâre Obşteştii Adunări de aice şi a se da mânăstirii însuşi moşiile, iar nu altă răsplătire, precum Neonil au cerut. Insă vă întreb, cine erà nebun să puie temeiu numai pe vorbe din gură, fără de a vedeà în mâna părintelui vechilimeà din nou şi zdelcă? Şi părintele Evtimie, că au avut nebunie de s'au grăbit a se întoarce aice fără de asămene acturi, au făcut o urmare neertată, pentru care acum îşi priimeşte şi răsplătire. Părintele Mitropolitul şi cu ai săi s'au stăruit numai a scrie aice cătră dd. Ministri, iar n'au avut privighiere de cele ce să lucrà acolo în secret de către c[onsul] şi acei de la mânăstire. Şi în sfârşit stareţul au rămas biruitoriu. Căci, după ştiinţele trimese de con[sul] şi după docladul ce au făcut D. Împărat *(sic)* ministrul Pricinilor Streine, Împărăteasca Sa Mărire au întărit hotărâre Obşteştii Adunări ca mănăstirii să se facă pentru moşiile Copanca şi Chiţcanii răsplătire în bani. Şi pe părintele Evtimie au poroncit de a se trimite din Petrezburg la mănăstire. Despre aceasta cred că Preosvinţitul va fi primit ştiinţă din partea Grafului Neselrod. Iată isprava ce au făcut întoarcere părintelui Evtimie la Petrezburg fără vechilimeà şi fără paşaport, şi împrotiva voinţiĭ ministerstvei de aice. Când s'au pornit de aice în toamna trecută, sfatul mieu şi a tuturor celoralalţi au fost ca el să vie la Moldova şi să se stăruiască a se împăcà cu stareţul şi soborul; căci de la aceasta numai atârnă îndreptare pricinii şi câştigare moşiilor în stăpânire mânăstirii, iar nu de la dărăboiul *(sic)* ce au făcut cu din nou tulburări împrotiva acelora.

Insă acum urmează întrebare: ce fac acei cari au jertvit şi banii şi ostenelile lor de au câştigat pentru mănăstire o pricină atât de însemnată, care, după hotărâre întărită de Împăratul, plătindu-se mânăstirii preţul ce fac moşiile, are să rădice o sumă tare însemnată? Şi ce fac eu, acel care, osebit de ostenelile întrebuinţate în folosul mănăstirii, din păcatele mele mă aflu şi chizăş platnic pentru părintele Evtimie, pentru o datorie de 2.110 carboave şi pentru o altă zdelcă de 1.500 carboave? A celor întâiu vadeà este la zi întâiu Iunie, şi, dacă părintele cu venire sa la mânăstire nu va face vre un chip ca să să rânduiască a se plătì dinpreună cu toate celelalte datorii din suma ce se va slobozì de la Hazneà, atunce eu, în loc de răsplătire pentru ostenelile mele, trebue să vând şi cămeşa de pe mine şi să plătesc.

Acestea toate numai pentru ştiinţa dumitale şi a nepotului, şi scrisorile ce aveţi din parte părintelui Evtimie ţineţi-le mistuite până la venire sa acolo, şi în iveală nu vă arătaţi de părtenitoriu, până nu veţi vedeà ce se alege după sosire sa acolo.

În pricina Micleascăi, mă îndeletnicesc cu gătire jalobei cătră Monarhul pentru trecere pricinei în cercetare Obşteştii Adunări cu toate temeiurile.

Pricina negreşit am să o câştig, şi nici mă îngrijesc. Intârziere nu mai are să urmeze mai mult decât ar fi trebuit, însă de aceasta, şi într'alt chip de s'ar fi întâmplat, tot nu putem scăpà. Eu aice, fiind apucat ca să plătesc în pricina aceasta 19 carboave pentru negherboavoe hârtie, tocmai întru o vreme când nu avem nicio carboavă în buzunariu, am fost silit, ca să câştig vreme pănă mă voiu înlesnì, să dau răspuns că asemene poşlină să se ceie de la însuş încredinţitoare mea. Dacă se va arătà acolo vre-o cerere, să nu să supere cc. Rusanda, decât să deie răspuns că după scrisoare mea, mai înnainte de a i se face o asemene cerere, mi-au trimis mie banii însemnaţi ca să-i plătesc aice, şi negreşit că de către mine se vor fi şi plătit, pe care negreşit pănă la sfârşitul aceştii luni se vor plăti.

Pricina răposatului fratelui nostru cu Prunculeştii am îndreptat-o. Obşteasca Adunare a Senatului au şi hotărât ca banii ce se cuvin clironomilor răposatului din suma Spitalurilor, să li se sloboadă acum, potrivit cu hotărâre nadvornicului sud. Pe la Maiu negreşit vom priimì paralele, şi eu sânt hotărât a-mi aduce familie aice, în vara aceasta, spre a fi împreună pănă voiu sfârşì cu totul şi pricina încredinţătoarei noastre, precum şi altele cu care mă aflu însărcinat.

Doresc să ştiu cum vă aflaţi şi cum petreceţi, de aţi luat vre-un loc de slujbă, căci eu aice numai în una dintre pricinile Înnălţimii Sale am fost norocit ca să fie sfârşitul în folos, iar alta s'au sfârşit nu după dorinţă. Însă prietenul Pavel Ivanovici ştie toate încunjurările, că stăruinţa cu dinadinsul au atârnat de la altă persoană, iar nu de la mine.

Pe copilul meu Jorjinca l-am aşezat la corpusul inginerilor.

Şi sunt plecat frate

Apr. 2, S. Beideman.

1846,

Petrezburg.

Cumnăţicăi sărut mânile, asemene şi pe copii îi sărut

VI.

Plecăciune,

După scrisoare dumitale de mai înnainte atingătoare de isprava cu blagosloviţii părinţi de la mănastirea Neamţului n'am fost în stare să vă răspund în grabă, neştiind ce să închipuesc din toate amestecăturile însemnate prin scrisoare dumitale şi ce drum să apuc ca să scap din prăpastie nenorocirii care bunul părintele Evtimie s'au stăruit a mă aruncà. În urma acei a dumitale scrisori, eu am mai priimit de la părintele Evtimie o scrisoare, care, fiind plină tot de aceeaş păreri şi deşarte nădejdi cu care obici-

nueşte a se hrănì, n'am ştiut ce să-i mai răspund, mai ales neavând nici ocazion sigur prin care ar puteà să i se triimată scrisorile fără primejdie: atâta pot zice, că pricina mânăstirii Neamţului şi venire părintelui Evtimie la Petrezburg au fost pentru nenorocire a multor familii nevinovate. Şi în ce are să se mărgenească sfârşitul, Domnul ştie. Pentru că despre plecările blagosloviţilor părinţi de la mănăstire singur d-ta în persoană v'aţi încredinţat şi, dacă cu asemene îndărăpnicie se vor arătà şi pe vreme înnainte, apoi lesne se poate întâmplà poslovița veche, *că voiu da foc casei, dar vor arde şi şoarecii.* Oamenii au venit în desnădăjduire, şi, pentru o asemene vederată înşelăciune din parte proistoşilor mănăstirii în protiva vechilimelelor ce au avut părintele Evtimie, se vor hotărâ în sfârşit a se isterisì de dreptul lor şi a scoate la medean tot adevărul dreptăţilor mănăstirii, şi atunce lasă să-şi găteascĕ părinţii pungile ca să dee banii de la Hazneà! Stareţul Neonil, precum d-ta scrii, s'au supărat de cuprindere scrisorii mele ce d-ta i-ai înheresit, pentru că adevărul împinge ochii. Eu aş fi dorit să-mi facă răspuns, precum s'au lăudat, însă păzesc tăcere. Din scrisoare d-tale de pe urmă ce am priimit în zilele acestea, văz că Mitropolitul au fost la mănăstire, dar nicio ispravă n'au făcut, precum părintele Evtimie scrie, şi acum nici Svinţia Sa nu scrie nimică. Rămâne dar un drum numai: ca toţi creditorii într'o unire, pe de o parte să oprească aice dare banilor ce se vor hotărâ de la Hazneà pentru moşiile Copanca şi Chiţcanii şi, pe de alta, să pornească formalnice cereri asupra mânăstirii, punând săcvestru şi pe toată averea din Basarabie, şi atunce va plătì părintele stareţul totul şi fără să vroiască. Pentru că în vechilimelele date lui Evtimie i s'au lăsat întru deplină a sa rasporăjenie şi însuşi moşiile Copanca şi Chiţcanii, şi Evtimie, ca să câştige moşiile acestea, au fost silit în siguranţie moşiilor să deie zdelce şi să se împrumuteze la nevoile ce au urmat pentru însuş folosul pricinii, fără să gândească acei ce l-au creditarisit că după câştigare pricinii stareţul Neonil are să daruiască moşiile Haznelei şi să ceae în locul lor bani, iar pe Evtimie să-l depărteze de la pricină. Însă, pentru că şi banii aceştie se dau mănăstirii pentru moşiile câştigate de Evtimie şi de feţele ce l-au creditarisit, mănăstire este datoare să plătească, mai ales că după noima cererii stareţului către Graf Chiselev nici aceia ce s'au însemnat până acum nu i se cuvine. Alţii s'au stăruit şi se stăruesc ca să hotărască o sumă potrivită cu preţul moşiilor, şi care de mult s'ar fi şi hotărât, dacă stareţul n'ar fi lăsat pricina de aice cu totul în uitare, numai dintr'o duşmănie asupra lui Evtimie şi ca să nu plătească acelora ce au să ieie. Eu niciodată nu m'am îngrijit că mănăstire nu-mi va plătì dreptul mieu după zdelca ce am cu părintele Evtimie. Ceia ce mă supără şi mă munceşte este datorie către cinovnicul Martinţov, pentru care mă lupt în toate părţile. Jalobele

mele asupra acestui dezbrăcătoriu om au ajuns până la Senat. M'am desbrăcat în toate părţile, şi nu ştiu până în sfîrşit de voiu scăpà de închisoare pentru că pravilele vecsălelor sunt foarte aspre aice. Ca să aveţi o pliroforie despre lucrările mele în pricina aceasta, cu al 2-le vă voiu împărtăşì copie de pe câteva hârtii, iar acturile de datorii sunt în mâna creditorului.

Pe mine părintele Evtimie, în potriva chezăşiei şi a vecsălelor ce am dat creditoriului în locul său, m'au siguripsit numai cu îndatoritoare podpiscă ce mi-au dat, de pe care iarăş vă voiu trimite copie, căci orighinalul se află înfăţoşat la locurile unde se caută acum pricina cu Martinţov. Stareţul, precum d-ta scrii, m'ar învinovăţì pe mine cu aceia că de ce nu i-am spus pentru chizăşie dată de mine lui Martinţov, când însuş în persoană am fost la mănăstire, însă atunce datoria către Martinţov erà numai de 450 carboave, şi am fost încredinţat că în lipsa mea din Petrezburg părintele Evtimie va găsì înlesnire a o plătì şi nu mă va lăsà în supărare. Însă, nu numai că n'au plătit nimică, dar încă după întoarcere mea în Petrezburg s'au stăruit cu toate chipurile a mă înduplecà să prefac zapisul de datorie cu curgere sorocului şi cu încercare dobânzii cât au vrut creditoriul şi în sfârşit a da şi acele două vecsăle de la numele mieu pe dobânzi şi neustoite, punându-mi înainte că, dacă nu ne vom unì la cerere lui Martinţov, el poate să strice pricina cu totul, fiindcă au lucrat într'însa şi ştie toate secretele. Ceteşte cu luare aminte copie jalobei ce vă voiu trimete, şi apoi mă veţi sfătuì ce să fac cu călugării ca să scap de această nenorocire. Credeţi că am venit în aşà desnădăjduire că, dacă s'ar găsì cineva să mă plătească de Martinţov, m'aş hotărî să-i dau în toată întregime dreptăţile zdelcii mele cu părintele Evtimie pentru lucrare pricinii în sumă de 10.000 carboave, care este mai temeinică decât a tuturor celoralalţi, şi nici la o întâmplare mănăstire nu se poate apărà de a nu plătì. Alăturata scrisorică de veţi găsì sigur prilej să margă în mânile părintelui Evtimie, să i-o trimeteţi.

Mă întorc acum şi asupra pricinii noastre, adecă a Micleascăi. D-ta prin scrisoare de pe urmă însemnaţi că Ghica s'ar fi supărând de întârziere, etc.

VII.

Noemv. 28, 1847,
Petrezburg.

Plecăciune,

De la 19 Sepv., de când v'am trimis răspunsul pe scrisoarea dum(ita)le precum şi alte neapărate hârtii, adresarisindu-le către prietenul Stoianovici ca să vi le înherisască, au trecut două luni, şi din partea d-tale niciun

răspuns nu primesc. Poate că aţi aşteptat să primiţi mai întăiu hârtiile ce v'am făgăduit a le trimite în urmă, şi care am socotit de prisos a le mai trimite cheltuind în zadar cu pocĭta, pentru că acele se ating numai de mănăstirea Neamţului şi de părintele Evtimie, şi ştiu că tot atâta ispravă ar fi avut cât au avut şi însuş fiinţa dumitale acolo, iar apoi predmetul pentru care eu v'am rugat prin aceiaş a mea scrisoare, acum de odată este mult mai interesat pentru mine, şi am aşteptat cu nerăbdare vre-o bună ispravă din partea dumitale, mai ales că acum să afle în Eşi şi însuş dumnealui Serdariul Emanoil Cĭolacul, carele poate să mijlocească către coc. Alecu Ghica să-şi împlinească făgăduinţa. Eu m'aş fi adresarisit singur către cc. Alecu Ghica, dar, neştiind de aţi vorovit dumneata cevà şi ce răspuns v'au dat, m'am oprit la primirea răspunsului d-tale şi vă rog ca cu cea d'intăi pocĭtă să mă înştiinţaţi. Cu pocĭta de la 4 a curgătoarei luni am scris la Eşi Vorc. Alecu Ghica, înştiinţându-l că la 31 Oct., în pricina Otacelor, la Obşteasca Adunare a Senatului, s'au încheiat hotărâre: din 17 Senatori ce au prisudstvuit, 13 au iscălit în folosul nostru, iar patru înprotivă. Acum pricina au mers la consultaţie, unde poate se va zăbovì vr'o lună şi mai bine; însă, oricum vor fi împrotivirile, nădăjduesc pe Domnul că într'această iarnă vom scăpà de toate năcazurile prelungirii. Luptele ce am pătimit şi alergările mele nu sunt în stare să vi le scriu. Atâta pot prooroci că răsplătire pentru toate ostenelile şi jertfele mele în curgere de opt ani trecuţi de când m'am însărcinat cu pricina aceasta, în sfârşit au să se curme mai într'o nimică. Căci, după socoteala ce am făcut veniturilor adunate în depositon, se găsesc peste tot până la 23 Apr. 1842, când s'au luat moşia de supt privighierea Opecăi la Hazneà 7.630 carboave. Iar de la 1842 şi până acum câte venituri se vor fi adunat la Hazneà nu se pot şti, până la vremea când se va întoarce moşia; însă socotesc că nu se poate sui mai mult decât până la zece mii carboave. Din acestea scoţându-se aceia ce am cheltuit eu până acum în curgere de opt ani, aceea ce am să dau dum[ita]le după alcătuire şi aceea ce am să plătesc acum aice, după îndatoririle mele, asemene cheltuelile ce vor mai trebuì în Basarabia până la primirea moşiei şi a veniturilor, judecaţi înşuşi: cu ce voiu mai rămâneà eu? Şi dar tot folosul meu ar puteà fi dacă prin a dum[ita]le mijlocire clironomii Micleascăi s'ar unì să-mi deie moşia în posesie pe vr'o câţivà ani cu un preţ neîncărcat, sau să mi-o vândă de veci. Întru toate acestea aştept fără zăbavă a dumitale răspuns şi povăţuire ca să iau măsurile mele. Scrisoarea ce v'am alăturat către părintele Evtimie cred că veţi fi găsit chip a o trimete. Vă mai alăturez şi acum altă scrisoare tot către dânsul, pe care vă rog să căutaţi toate chipurile a o trimite în grabă, fiind foarte vajnică şi atingătoare de însuşi folosul mănăstirii şi al nostru a tuturor

creditorilor. În pricina datoriei părintelui Evtimie către cinovnicul Martinţov cu care dumneata ai fost la mănăstire şi pentru care eu mă aflu aice în mare supărare, am trebuinţă de o dovadă foarte vajnică, şi anume: la luna April anul următoriu, dumnealui nadvornic sovetnic Feodosiu a trimes de aici o jalobă acolo la Eşi către Domnul stăpânitoriu al Moldovei Sturza, cu jăluire asupra mănăstirii Neamţului, că nu vroeşte să-i plătească o sumă de bani, ce el, Feodosiu, au plătit pentru vechilul Eftimie tot cinovnicul Martinţov, ca un chizăş ce au fost pentru Evtimie; asupra cărie jalobe Dum[nea]lui Feodosiu nicio dezlegare nu primeşte. De pe o aşà jalbă eu am mare nevoe de o copie încredinţată macar şi de singur prietenul Stoianovici, ca un logof[ăt] al 2-le. Vă rog să faceţi toate chipurile a luà o aşà copie încredinţată şi a mi-o proftacsì fără zăbavă. Jaloba au fost trimasă prin dumnealui Postel[ni]c Costache Burghele. Pe lângă toate cele de mai sus socotesc de neapărat să vă însemnez ceva şi despre casnicele împrejurări.

Eu dinpreună cu Anica şi copiii ne aflăm sănătoşi. La 9 a curgătoarei luni am prăznuit însoţirea nepoatei Elencu cu dumnealui Grigorie Iurici Artinov. Această însoţire a fost după dorinţa a însuşi răposatului fratelui nostru. Vă rog grăbiţi cu răspunsul în toate predmeturile. Cumnăţicăi din partea noastră frăţeştile îmbrăţoşări, iar pe copii dulce îi sărutăm

Plecat frate
S. Beidiman.

IX.

Maiu 21, 1848, Petrezburg.

Plecăciune.

Pe scrisoarea dumitale din 16 Fevr., primită de mine la 18 Mart, nu v'am răspuns până acum, pe de o parte că am aşteptat să-mi daţi vre-o ştiinţă de isprava ce veţi face cu Logof. Ghica în predmetul făgăduinţii sale către mine pentru pricina Rohotinului, iar, pe de alta, că m'am aflat în cea mai mare îndeletnicire la Obşteasca Adunare şi Sfatul împărătesc în pricina Otacelor, care abia acum hotărându-se cu pocĭta de astăzi am trimis dumisale Vor[ni]cului Alecu Ghica copie de pe hotărâre înnalt întărită şi de pe altele neapărate: acum rămâne a aşteptà lucrare de la faţa locului, din partea grajdanscului sud, după jaloba de apelaţie ce sunt datoriu să dau asupra hotărârii judec. ţinutului Hotinul, şi tot odată am a mă stăruì în deosebire ca păn' la hotărârea pricinei în fondos pe temeiul pravilelor atingătoare de apelaţie moşia cu veniturile ei să se întoarcă în

stăpânirea ce s'au aflat mai înainte de începerea pricinii. În sfârşit cetind copiile ce au trimis cc. Alecu şi scrisoarea către dumnealui, vă veţi încredinţă întru totul că pricina am câştigat-o veciniceşte şi prelungirea ce are să mai urmeze până se vor împlinì formalitalele de dreptăţile adevăratelor stăpânitoare a Otacelor întru nimic nu se poate atinge.

Amarnice lupte am avut şi în grozave datorii şi cheltueli sunt împlântat, şi încă câte cheltuele îmi trebuesc tocmai acum la primirea moşiei şi a veniturilor, însă să mulţămim Proniei că în sfârşit am fost norocit a scoate pricina din primejdie în care s'au aflat supusă a se pierde desăvârşit.

Evtimie încă de la Noemv. au murit, şi am fost în mierare cum de nu aţi ştiut până la pornirea scrisorii dumitale. Pricina mănăstirii se află aice în mişcare, iar călugării dorm şi nu vor să facă nimică pentru însuş a lor folos. Noi, cari avem să luăm şi suntem înglodaţi cu chezăşiile ce am dat pentru răposatul, ne stăruim cu neadormire pentru folosul mănăstirii. Amarnică luptă am cu tălhariul de Martinţov pentru datoria lui Evtimie, şi nu ştiu în ce voiu rămânea până în sfârşit.

Din mila Domnului ne aflăm cu toţii sănătoşi şi dimpreună cu toţii trimetem cumnăţicăi Elenco frăţeştile îmbrăţoşări, iar pe nepoţei îi sărutăm părinteşte. Instiinţaţi-mă cu cea d'intăiu pocĭtă ce ispravă aţi făcut cu Logof. Ghica şi de este vre-o nădejde să deie cevà, sau să contenesc a mai scrie. Serdarul Ciolacul s'au arătat aşà de cinstit că, după ce şi-au mântuit interesul, apoi nici vroeşte să-mi răspundă pe scrisorile mele.

Logof. Ghica a trimis o jalobă către Senat în predmetul veniturilor cu care s'au folosit Hazneaua de pe locul stăpânit cu nume de Rohotin; însă fără a mea stăruinţă nimică n'are să isprăvească. Faceţi-i de aceasta cunoscut, precum şi Sardarului Cĭolacul, şi cu cea d'intăiu pocĭtă mă înştiinţaţi.

Plecat frate:
S. Beidiman.

X.

Plecăciune.

Două luni au trecut de la cea mai de pe urmă scrisoare a mea din 11 Maiu ce v'am adresarisit către dumnealui Vor[ni]cul Alecu Ghica, şi din partea du[misa]le până astăzi adâncă tăcere. Noi din mila Domnului ne aflăm bine cu toţii sănătoşi. Am fost însă tare spăriaţi de grozăvia boalei holerei, care aici în Stoliţă a rătezat fără milostivire şi fără alegere. Acum au slăbit tare, şi nădăjduim că în grabă Pronia Cerească ne va izbăvì cu totul. Aştept şi din partea d-tale să primesc vre-o priincioasă ştiinţă că vă aflaţi sănătoşi. Familia mea încă de la 15 Maiu se află petrecând la Dacea, afară de Petrez-

burg, cu depărtare cam de 40 verste, unde de holeră au ferit Dumnezeu, şi până astăzi am petrecut nevătămaţi.

Pricina Otacelor se află trimeasă în Basarabia spre a se aduce întru împlinire hotărârea înnalt întărită a Sfatului împărătesc atingătoare de împlinirea formelor apelaţiei, unde eu mi-am orânduit vechil. Iar pentru întoarcerea moşiei şi a veniturilor se face aice în deosebire lucrare. Şi, când se va trimite ucazul, voiu merge singur eu în Basarabia; despre care eu am scris cu lămurire încredinţătoarelor mele clironoamelor Micleascăi.

Tot odată însă este de neapărat să vă fac oareşcare lămuriri asupra predmetului acestuia. Că tot folosul mieu din pricina aceasta împrotiva ostenelelor celor cu necruţare şi a cheltuelilor ce am întrebuinţat în curgere de zece ani trecuţi, are să se mărginească într'o nimică: după ştiinţele ce am găsit în orighinalnica delă, toate veniturile întrate de la 1832, când s'au luat moşiile în priveghierea Opecăi, şi până la 1844, când s'au încheiat zdelca din urmă cu răposata Micleasca, nu se sue nici până la zece mii carboave, din care scoţându-se numai cheltuelile Petrezburgului, după acturile ce am date, şi acele întrebuinţate în naht, nu rămâne în singur folosul nostru nici cinci mii carboave, pe lângă care rămâne să socotiţi şi cheltuelile din Basarabia, câte am întrebuinţat până a nu venì aice şi câte mai trebuesc încă la faţa locului până se va priimì moşia şi veniturile. Şi apoi vă încredinţaţi cu ce rămân eu! Şi meretariseşte un asemenea de nimică folos în protiva jertfelor şi a muncilor ce am avut până am scos pricina din vecinica pierzare? La asemenea întâmplare ni rămîne în vedere un ţel care acum nu se poate pune încă în lucrare până nu voiu primì moşia în a mea rasporejenie. Adecă să ne stăruim a înduplecà pe clironoame, încredinţătoarele mele, a se atcazarisì de veniturile ce vor întra la Hazneà de la 1844, Apr. 23, şi până când se va întoarce moşia, care prin zdelca din urmă, precum ştiţi, sunt lăsate în folosul răposatei, şi, dacă aceasta vom catortosì-o, atunce poate că va rămâneà şi pentru noi cevà folos.

Despre aceasta a mea socotinţă acum de odată trebue să tăceţi, până veţi primì de la mine lămurire în ce chip să începeţi, pentru că după o scrisoare ce am primit acum în urmă de la soţia Vor[ni]cului Alecu Ghica mă îngrijesc ca şi pentru ceia ce mi se cuvine după zdelcă să nu iasă vre-o încurcătură, scriindu-mi că la moşia aceasta ar fi şi alţi părtaşi şi că la primirea veniturilor ar trebuì să se afle faţă un vechil din parte tuturor, asupra cărie i-am făcut răspunsul cuviincios, şi cred că va fi rămas liniştită.

Inştiinţaţi-mă, vă rog, cu grăbire ce aţi făcut cu Logof. Alecu Ghica în pricina Rohotinului, şi de este vre-o nădejde să primim cevà. Nu ştiu de aveţi ştiinţă pentru fratele nostru cel mai mare Ioan că încă de la 26 Maiu s'au săvârşit din viaţă. Şi iată întru o scurtă vreme din numărul a cinci

fraţi am rămas numai noi amândoi până când milostivirea Proniei va vroì a ne ţineà în viaţă. Cumnăţicăi Elenco sărut mânile, pe nepoţei îi sărutăm.

Plecat frate:
S. Beidiman.

Iulie 27,
1848,
Petrezburg.

XI.

Noemvrie 9, 1848, Petrezburg.

Plecăciune.

Pe scrisoarea dumitale din 8 Septv. nu v'am răspuns păn[ă] acum pentru că am aşteptat să se mântue maĭ întâiu în Basarabia lucrarea poruncită de Sfatul împărătesc în predmetul atingătoriu de împlinirea formelor apelaţiei şi apoi să mă stăruesc cu slobozire poroncii pentru întoarcerea moşiei şi a veniturilor, aşà precum formele cer. Nu de mult am avut scrisoare de la vechilul mieu din Basarabia, că el au fost la Hotin şi, împlinind formele apelaţiei în grabă, era să se întoarcă dela Judec. politicească, de unde trimiţându-se raport de împlinire către Senat, se va pune în lucrare şi celalalt mai interesat pentru noi predmet. Acum primind şi cealaltă scrisoare a d-tale din 23 Oct., grăbim a vă răspunde.

Pentru urmarea Armanului Ciolacul nu este de mirare, căci de la naţia lor se pot aşteptà de acestea. Eu nu m'am adresarisit prin d-ta către dumnealui log. Ghica fără temeiu: scrisoarea Ciolacului v'am trimes-o în orighinal, care dovedeşte înşelăciune din partea lui. Mişcarea ce a făcut dumnealui logof. pentru cererea veniturilor n'are să-i aducă niciun folos pentru că aceasta au trebuit să se facă cu totul pe alt drum şi drept de aice, iară nu precum vechilul dum-le a mişcat cererea, a cării ispravă trebuie să aştepte vr'o 10 ani, dacă nu şi mai mult. Eu fără mulţămire din partea dumisale logof. am trăit, şi cu mila Domnului iarăşi vom trăì. Urmează numai ca la prilejul ce mi se va înfăţoşà să mă stăruesc a slujì pe Ciolacul pentru urmarea cea cinstită a sa, să vedem când va primì veniturile de la Hazneà. De-l veţi întâlnì în Eşi pe Ciolacul, spuneţi-i cele ce au zis log. Ghica şi că eu n'am aşteptat din partea sa asemenea jucărie.

In pricina mănăstirii Neamţului cu Hazneaua, după stăruinţa noastră aice, s'au făcut acum la obşteasca adunare a Senatului o hotărîre şi mai bună decât cea d'intâiu, după care mănăstire(a) trebue să primească pentru moşiile Copanca şi Chiţcanii răsplătire în bani după adevăratul preţ ce fac moşiile, iar nu după socotinţa Pălăţei din Basarabia. Dar ce folos când Neonil şi

cu ceilalţi nu vor să cunoască folosul mănăstirii şi se împotrivesc la toate cererile ce li se fac de aice. Intr'un cuvânt nu vror nici să răspundă la scrisorile lui Lerh, nici să-şi rânduiască vechil.

Eu nu mă dumeresc ce masonie este pe capul lor. Acum de iznoavă au să li se cee vechil pentru ca să fie faţă la preţuirea moşiilor; nu ştiu ce vor face. Eu pentru datorie lui Evtimie către Martinţov doi ani şi mai bine m'am luptat şi, în sfârşit, ajungând pricina la Senat, s'a hotărît ca eu după vecsălele date de la numele mieu să plătesc şi cu Martinţov să-mi caut prin drumul judecăţii. Acum mă lupt ca să câştig oareşcare prelungire până când se pot câştigà înlesnire ca să aib cu ce să plătesc; căci într'alt chip, neînfăţoşând banii, 1.160 carboave cu dobânda lor, trebue să mă puie la închisoare.

Iată folosul din partea sf. locaş, pentru care eu şi cu Lerh m'am stăruit de i-am câştigat sute de mii şi în loc de răsplătire trebue să-mi dau şi hrana din gura copiilor mei, câştigată cu atâta sudoare. Aşà se vede că vroeşte părintele duhovnicul Nafanail, căci de Neonil nici meretariseşte să mai pomenesc. Eu ştiu că nu mă pot isterisì din dreptul mieu, dar trebue să mă judec cu dânşii acolo la Moldova. De găsiţi vre-un prilej, faceţi cevà ca să-i aduceţi în cunoştinţă: toate datoriile lui Evtimie s'au făcut pentru folosul mănăstirii, care este de faţă, şi ei sunt datori după toată dreptatea şi după frica lui Dumnezeu din însuş acelaş folos să li plătească, care împotriva sumii ce au să priimăscu este *obaciate*.

Pentru intriga şi nemulţămirea lor asupra răposatului Evtimie, ce vinovaţi sunt să pătimească o mulţime de familii carii au făcut bine pentru mănăstire?

De la întoarcerea noastră de la Daci în oraş, zi bună încă nu vedem. Boalele în casă nu contenesc: când Anica, când copiii. Dumnezeu numai să-şi facă o milă! Numai unul eu din mila Domnului mă pot lăudà cu sănătate.

Aştept răspuns fără întârziere.

Plecat frate
I. Beidiman.

Cumnăţichii sărut mânile.

XII.

17 Mart 1850.

....Ca să-l încredinţezi dumisale Pavel Ivanovici Stoianovici, aflaţi de l-au primit şi cereţi-mi iertăciune din partea dumisale Pavel Ivanovici că nu i-am scris în deosebire.

Dacă aveţi vre-o ştiinţă despre starea ocârmuirii mănăstirii Neamţului, împărtăşiţi-mă. Noi am auzit că Cogălniceanul, vestitul advocat de acolo, s'ar aflà însărcinat în toate pricinile atingătoare de averea mănăstirii şi că, ori ce vrea face, pricina de aice cu hazneaua în anul acesta trebue să se sfârşească. Şi toţi creditorii fostului vechil sunt în hotărâre că, dacă călugării nu se vor unì a se pune la cale de bună voe, atunci pe de o parte voiu oprì darea banilor ce se va hotărâ mănăstirii de la Haznà pentru moşii, iar, pe de alta, a împuternicì din partea tuturor un vechil ca să pornească iscu (?) asupra mănăstirii acolo la Moldova şi până când se va sfârşi pricina, le vor săcvestrì şi veniturile moşiilor din Basarabia. De aveţi chip, vorbiţi despre aceasta cu Cogălniceanul: mi s'ar puteà face printr'însul vre-o punere la cale prin pace, şi atunce, nu numai că mănăstirea s'ar folosì cu o însemnată scădere din aceia ce creditorii au să ieie, dar şi dum-lui Cogălniceanul ar aveà o deosebită mulţămită, îndestul de simţitoare. Eu tot mă lupt cu ştiutul Martinţov după chezăşia şi vecsălele ce am dat pentru Evtimie, şi până în sfârşit trebue să plătesc, căci într'alt chip nu pot să ies din Stoliţă. Întru toate acestea aştept cu grăbire răspunsul dumisale, mai ales pentru acele atingătoare de încredinţitoarele mele. Dela grabă atârnă tot folosul şi a dumisale şi al mieu.

Cumnatei sărut mâna

Plecat frate:
S. Beideman (1).

(1) La copiare am fost ajutat de d-nii N. Constantinescu şi Teodorescu, cărora le mulţămesc aici.

I.

Εἰς τὸν εὐγενέστατον, φιλολογιώτατον

κύριον κύριον

ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΒΡΑΓΚΟΒΑΝΟΝ

Ἐπιθαλάμιον.

Αἰὲν ἐρισθενέος Ζηνὸς κούρῃσι μέμηλεν
ὑμνεῖν Ἡρώων καὶ ἀνέρων τε κλέα·
τῆς νῦν οὐρανίης διψῶν χάριτος πύκ' ἀπειλῶ
σπεῦσαι ἀρῆξαί μοι οἶμον ἐποιχομένῳ
Μουσάων χατέοντα μελῶν, τάων ἀπάνευθεν
οὔτι πόθῳ τελέθει ἥλιον ὀσσομένοις·
Εἴη ἐμὶν Μοίσῃσιν ἅμ' ἔμμεναι ἢ Χαρίτεσσιν,
ὄφρακεν ἀσοίμαν ἱμερόεντα γάμον
Γρηγορίου θαλεροῦ στελέχηος ΒΡΑΓΚΟΒΑΝΟΙΟ,
παρθενικῆς θ' ἀπαλῆς δίας ΕΛΙΣΣΑΒΕΤΗΣ,
ἢ Κυβέλης κρέσσων καὶ Κύπριδος ἀγλαομόρφου,
πασᾶν παρθενικᾶν τε προφέρεσκε δέμας·
τὸν ὁ πατὴρ γηρὰς Μανοὴλ ἄρσ' ἤθελε κούρῃ
ἔξοχον ἰδμοσύνην, ἔξοχον εὐεπίην,
Βραγκοβάνος λεύσσων μιν, ἔπος τ' ἔφατ' ἔκτ' ὀνόμηνε·
τέκνον ἐμὸν κούρην τοι ἄλοχον δόμεναι
βούλομ', ὄφρ' υἱωνὼς ἐκ σεῖο ἴδοιμ' ἐνὶ οἴκοις
παππάσδοντας, ἄγρει παρθενικὴν ἀταλὴν
διζώμεσθα θύγατρ' ἐρατὴν Μπάλσου Θεοδώρου,
ναιετάοντος γῆν Μολδαβίης ζαθέης·
τᾶς μέγ' ἐν ἀνθρώποις κλέος ἐντί, Ἐλισσαβέτην δὲ
πᾶντες ἐπιχθόνιοι νιν καλέοντ' ἀνέρες·
φαντίτε χρυσείῃ Ἀφροδίτῃ εἶδος ἐρίσδεν,
ἔργα δ' Ἀθηναίῃ ἰσοφαρίσδεν ἅμα·
Ὣς φάθ'· ὁ δ' οὐκ ἀπίθησε φίλῳ πατρὶ φαίδιμος υἱεύς,
ἀλλ' ἄγε πατρὶ κεδνῷ (τῷ μάλ' ἔϊκτο) φάτο·

ὁπλότεροι γὰρ ὁρῶντι ἐς ἤθεα κεδνὰ γεραιῶν·
  εἴ θυμῷ σῷ ὥς ταῦτα δοάσσατο νῦν,
οὔτι τοι ἀντερέω πάτερ· ὥς οἱ ταῦτ᾽ ἀγόρευον
  εἶθαρ ἐρωδιὸς ἦκ᾽ αἴσιμος οὐρανόθεν
δεξιός, ἦκε δέ μινεὸς αἰὲν ἐὼν Δακίηφι
  αἴσιμα ὁρμαίνων, Βραγκοβάνου δὲ μένος
εἰν πίνακι πτυκτῷ γράψας θεράποντα ἐδώστρει
  πιστόν, δῶκε δ᾽ ἄγειν Μολδαβίην δε τάχος,
Μπάλσα τ᾽ ἠνώγει δόμεναι γεραρῷ Θεοδώρῳ·
  αὐτὰρ ὁ Μολδαβίην ἵκετο καρπαλίμως,
καδδ᾽ ἔτετμεν δίου Θεοδώρου ἐϋκτίμενον δῶ,
  γράμματα δ᾽ Ἐμμανοὴλ οἱ πόρε Βραγκοβάνου·
ὡς δ᾽ ἴδε τὸν Θεόδωρος ἐδέξατο γηθόσυνος κῆρ·
  κῦδος ἑῆς πάτρης Μολδαβίης τελέθων·
αὐτὰρ ἐπεὶ μάθ᾽ ἑῆς κούρης γάμον ἱμεροέσσης,
  ἐμμαπέως γνωτῶν ἶζ᾽ ἄγυριν πυκινήν,
ἀγρομένοισι δὲ τοῖσιν ἄφαρ πόρε γράμμαθ᾽ ὅγ᾽ Ἥρως,
  τοὶ δέτ᾽ ἴανθεν, ἐπεὶ δίαν Ἐλισσαβέτην
ἤτεε Βραγκοβάνοιο κυδρὸς μόνος, ᾧ κλέος εὐρύ,
  πάντων γὰρ Δακέων ἦ σοφίῃ προφέρει·
εἶθαρ ὀπύεσθαί τ᾽ ἠνώγευν· δέκτο δ᾽ ὁ μῦθον
  καὶ Δακίην κούρῃ μητρί τε ἶξ᾽ ἄμνοις·
Ἦμος Κυριακὴ δὲ ἄρτι ἔγεντο, ἄειδου
  ὄρνιθες τρὶς δὴ ἔσχατον ὄρθρον, ἄφαρ
δμῶας δὴ τό κ᾽ ἄϋσεν ὕπνῳ ἶς Γρηγορίοιο·
  Ἠῶς δὴ αἶαν κίδνατο πᾶσαν ἔπι·
ἀρχοὶ δ᾽ ἐστιχόωντο Δακήων ἶσα μελίσσῃς
  ταὶ ἄμοτον σπεύδοντ᾽ ἠέρα ἠδὲ φάος
ἠελίου πλήθεσφιν ἀμέρδειν, ταῖς δ᾽ ἅμα ἐσσήν·
  ὥς τοί γ᾽ ἐσσυμένως σπεῦδον ἅμ᾽ ἡγεμόνι
δῶ ποτ᾽ ἐΰδμητον Μανοήλω Βραγκοβάνοιο,
  ἔνθα περιφραδέως πάντ᾽ ἐτέτυκτο, ἔπι
καινῆς εὐξέστῃσι τραπέζῃς ὄψα καὶ ἄρτοι
  ποικίλα ἐξείης, πέμματα θ᾽ ἁδὺ μέθυ·
σὺν δέ τ᾽ ἐδαίνυντ᾽, οὔτις ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης,
  οὐ φόρμιγγος μὰν τὴν πόρε Λητοΐδας·
τοῖσι δὲ τερπομένοισιν ἀοιδαῖς μειλιχίῃσι
  δὴν ὀρχιστύος ὦρθ᾽ ἵμερος ἠϊθέοις·
ἐμμελέως δέ γ᾽ ἄειδον ἐς ἕν μέλος ἐγκροτέοντες
  ποσσὶν ἐϋσκάρθμοις δῶδ᾽ ἴαχ᾽ ὑψηρεφὲς

πάγχυ λιγυφθόγγοισιν ἀοιδομένοις στομάτεσσιν·
ὥς πρόπαν ἦμαρ ὀγοὶ παννύχιοί τε τόφρα
μολπᾷ τ' ὀρχηθμῷ τε ἐδητύϊ ἠδὲ ποτῆτι
τάρφθεν ἀμφὶ γάμοις Γρηγορίοιο βίης·
ὑψιμέδων θεὸς ὕμμι δίδοι ἐσλὰ ἐπ' ἐσλοῖς,
κουροτρόφος Λητὼ εὐτεκνίην παρέχοι·
ὄφρα κε τέκνα ἴδοιτε πρὸς ὑμοῖς γούνασιν αἶψα
εὐφρανέοντα τοκεῖς καὶ τοκέων τοκέας!

1793.

II.

Εἰς

ἹΕΡΕΜΙΑΝ ΣΙΝΑΪΤΗΝ

Δικαῖον τοῦ Μαρτζινανίου, ὡς ἀπὸ Ἀγαπητοῦ τοῦ ἐκ Σύμης ἐπιτύμβιον.

Ἔκφυγεν Εὐρίπου παλιπλάγκτου Ἱερεμίης
ἀργαλέην στροφάλιγγ' ἐς πόλον ἀμπτάμενος·
ὅς φὺς Χαλδαίων γῇ Εὐφρήταο παρ' ὄχθας
κάλλιπεν ἣν πότρην, εὖτε ποθ' Ἁβράαμος·
ἀμφιχανεῖν μεμαῶτα θ' ἑῆς γενύεσσι δράκοντα,
σάρκα τε οὐλομένην, ὥς ποτε Λὼτ Σόδομα·
καὶ Σινᾶ μιν δέχθ', ὡς Λὼτ τόφρα δέξατο Σηγώρ·
ἧχι θάνεν κόσμῳ ἀθανάτως βιόων,
εὐχῆς τε στοναχῆς τε διηκονίῃφι τ' ὀτρηρῇ,
λεύσσειν ἁγνὰ πρόσωπ' ἰσχανόων Τριάδος.
ὥστ' ἐβίω βοάα μέγα νηὸς Μαρτζινάνοιο,
ἔνθ' ὄγ' ἔην ταμίης Βαρνάβεω ζαθέου·
Ἀ"ττ', Ἀγαπητὸς σὸς λᾶν σοὶ ζωάγρια τίνων
τόν δε τεῇ κονίῃ ἄνθετο πενθαλέος.

1795, Δεκεμβρίου μηνός, ἐπέμφθη μετὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς.

III.

ΛΥΚΕΙΟΝ ἐν ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΙΣ.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ἔτους συνέβη ἐν τῷ Λυκείῳ τοῦ Βουκουρεστίου παραίτησις τῶν μέχρι τοῦδε ἀρχιδιδασκάλων, τοῦ τε πανοσιολογιωτάτου κυρίου Νεοφύτου Δούκα καὶ τοῦ σοφολογιωτάτου κυρίου Στεφάνου Κομμητᾶ, καὶ διωρίσθησαν ἀρχιδιδάσκαλοι μὲν ἀντ' ἐκείνων ὁ νεωστὶ ἐλθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως σοφολογιώτατος κύριος Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, ὁ περικλεῶς ποτε διδάξας ἐν τῷ ἐν Κυδωνιαῖς τῆς μικρᾶς Ἀσίας σχολείῳ, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ψωμάκης: οὗτος μὲν εἰς τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα, ἐκεῖνος δὲ εἰς τὰ φιλοσοφικά, ἔφοροι δὲ τοῦ σχολείου οἱ φιλογενέστατοι ἄρχων Βόρνικος κύριος Γεώργιος Σλατινιάνος, καὶ ἄρχων Μέγας-Ποστέλνικος κύριος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, μετὰ τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου Μητροπολίτου καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μπουζαίου καὶ ἄλλου τινος φιλομούσου ἄρχοντος. Ἡ περιγραφὴ τῶν συμβάντων ὅλων πρὶν τῆς παραιτήσεως τῶν πρώην διδασκάλων, ἔτι δὲ ἡ ἔγγραφος αὐτῶν παραίτησις αὐτή, καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἄρχοντος Μεγάλου-Ποστελνίκου καὶ τῶν νέων ἀρχιδιδασκάλων, τοὺς ὁποίους ἐκφώνησαν κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων, ἐστάλησαν οὐ πρὸ πολλοῦ διὰ νὰ τὰ κατατάξωμεν καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον Τηλέγραφον· ἀλλὰ τὴν μὲν περιγραφὴν ἐκείνην ἐκρίναμεν ἀπαράδεκτον, τὴν δὲ ἔγγραφον τῶν διδασκάλων παραίτησιν, ὡς σαφῶς πως παριστῶσαν τὰ πράγματα, καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀνωτέρω ἀνδρῶν κατατάττομεν, ὡς ἀκολούθως.

Ἡ τῶν διδασκάλων παραίτησις.

Πανιερώτατε Δέσποτα καὶ πανευγενέστατοι ἄρχοντες ἔφοροι! Τῆς μὲν Ὑμετέρας Πανιερότητος πανευλαβῶς κατασπαζόμεθα τὰς χεῖρας, τὴν δὲ ὑμετέραν εὐγένειαν ταπεινῶς προσκυνοῦμεν.

Ἡμεῖς διάγοντες ἱκανοὺς χρόνους ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, ἐν ἡσυχίᾳ ὠφελοῦμεν, τὸ δυνατὸν ἡμῖν, τὸ γένος· καὶ μήτε ἐφαντάσθημεν ποτέ, μήτε ἐπεθυμύσαμεν σχολεῖον, ἢ ἄλλα ὅσα φέρουσι σύγχυσιν και ταραχήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ὑμετέρα Εὐμένεια, οὐκ ἴσμεν ἐξ ὅτου κινουμένη, προεθυμήθη ἐπιπόνως καὶ μετὰ ζήλου νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὸ ἐδῶ αὐθεντικὸν ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐλπίζουσα καρπὸν παρ' ἡμῶν, ἡμεῖς, καὶ ἄκοντες, ἐπείσθημεν εἰς τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα γράμματα τοιούτων ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ εἰς τὴν ευμενῆ τῆς αὐθεντικῆς ἐπικυρώσεως κατάνευσιν τοῦ Ὕψους του, καὶ ἤλθομεν ἐπ σκοπῷ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ ἐφ' ἡμῖν καθήκοντα καὶ νὰ γένωμεν καὶ ἄλλως κοινωφελεῖς, πάρελκον λογισάμενοι νὰ παρακούσωμεν τοιούτων ἀν-

δρῶν τὴν ἀξίωσιν, δι' ἣν καὶ τὴν ἡσυχίαν ἡμῶν ἀφέντες, καὶ εἰς Βουκουρέστι ἐλθόντες, καὶ τὸ ἔργον τῆς παραδόσεως μετὰ φιλοτιμίας καὶ ἐπιμελείας ἐπιχειρησάμενοι, εἴδομεν ἐν ὀλίγῳ διαστήματι ὅτι τὸ μὲν καθ' ἡμᾶς προεχώρει καλῶς, καὶ οἱ μαθηταὶ προέβαινον ἱκανῶς, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ πεῖρα τοῦ πρώτου ἑξαμήνου, ὅτε ἐγένετο ἡ πρώτη ἐξέτασις. Ἀλλὰ ταῦτα ὁρῶν ὁ φθόνος, ἀείποτε ἔτριζε καθ' ἡμῶν τοὺς ὀδόντας, καὶ οὐδέποτε ἐπαύσατο καταπολεμῶν τὸ ἀγαθὸν τοῦτο καὶ θεάρεστον ἔργον· καὶ πρῶτον μὲν διέῤῥηξε τὰ ἔνδον τοῦ σχολείου. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ διόρθωσις εὐθὺς ἐγένετο· καὶ τὰ μὲν ἔνδον ἦσαν ἥσυχα· οἱ δὲ ἐκτός, καὶ πολλὰ λέγοντες, ὅμως, βλέποντες τὴν πρόβασιν τοῦ ἔργου, οὐδὲν ἔπραττον, καί τινες αὐτῶν καὶ ᾐσχύνοντο, Ἔαρος δὲ φανέντος, ὁ πάντα ἐπιθυμῶν νὰ ταράξῃ φθόνος, εὑρὼν ἄλλον τρόπον παρασκευῆς καὶ φατρίας, ἐξηγριώθη ἔτι μάλιστα, καὶ μετεβλήθη ὅλος εἰς λύσσαν, καί, ἐπειδὴ κατὰ τὸν νόμιμον καὶ δίκαιον δὲν ἐδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὸν σκοπόν του, μηχανᾶται τρόπους παντοίους· γράμματα ἀνώνυμα ὑβριστικὰ καθ' ἡμῶν, σπερμολογίας, ἄλλα μυρία, ὅσα δὲν λανθάνουσι τὴν Ὑμετέραν Εὐμένειαν, καὶ πάντες γινώσκουσιν οἱ τὰ Βουκουρέστια οἰκοῦντες. Τέλος δέ, εἰς τὴν προλαβοῦσαν ἐξέτασιν, ὅσα καὶ ἐγένοντο πρὸς ἀποκρυβὴν καὶ καταπάτησιν τοῦ καρποῦ τῶν πόνων μας, πρὸς ταῦτα ὑμεῖς ἐστὲ μάρτυρες, αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδόντες. Ἐπειδὴ δὲ μήτε μὲ τοῦτον τὸν τρόπον τῶν ἔξω φιλολόγων ὁ σκοπὸς δὲν κατωρθώθη, τί μηχανᾶται ὁ πάντα ἐφευρίσκων πρὸς καθαίρεσιν τῶν καλῶν φθόνος; Πρῶτον μὲν δι' ἀνωνύμων γραμμάτων μας ἐφοβέρισεν, ὅτι, ἂν δὲν παραιτηθῶμεν, παραχωρήσαντες τοῖς μὲ τοιούτους τρόπους ἐπιθυμοῦσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ οὐχὶ διὰ τῆς θύρας, θέλει μᾶς φονεύσει· ἔπειτα δὲ ἔβαλε καὶ εἰς πρᾶξιν τὸν λόγον, καὶ τὴν παρελθοῦσαν κυριακὴν ἐξετέλεσεν ἐκεῖνο τὸ τραγικώτατον ἔργον, ὅ πᾶσα ψυχὴ ζῶσα ἀκούσασα ἔφριξε· καὶ ἕνα ἐξ ἡμῶν αὐτὸς μὲν τὸ ἑαυτοῦ μέρος ἐφόνευσε, βοηθείᾳ δὲ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ἠλευθερώθη μὲν τοῦ θανάτου, κεῖται δὲ κλινήρης, παρὰ Θεοῦ ἐξαιτούμενος τὴν ἀνάῤῥωσιν· φοβηθεὶς δὲ ὁ φθόνος, μήπως καὶ δὲν ἐπιτύχῃ καὶ μὲ τοῦτο τὸν σκοπόν του, πάλιν κατεχειρίσθη ἀπειλὰς θανάτου δι' ἀνωνύμων γραμμάτων, ὡς διεδόθη λόγος, καὶ φοβερίζει νὰ φονεύσῃ καὶ ἡμᾶς τοὺς δύο καὶ ἄλλους ὑπερασπιστὰς τῶν καλῶν. Ταῦτα ὁρῶντες καὶ ἡμεῖς, καὶ τὴν ἐπαύξησιν τῶν κακῶν προϊδόντες, καὶ ὅτι ἡ ἀντιμισθία τῶν πόνων μας εἶναι ἀπειλὴ θανάτου, καὶ πρᾶξις τούτου ἀσυνείδοτος, ἀντιμισθίαν μὲν ἱκανὴν ἔχομεν τὴν εὐχαρίστησιν τῶν γονέων ὑπὲρ τὰ 350 παίδων καὶ τὴν εὐχὴν αὐτῶν τούτων τῶν παίδων· ὁ δὲ πάντων καρδιογνώστης Θεὸς τελειοποιήσειε τοὺς δυοῖν ἐτῶν καρπούς μας ἀτελειώτους μείναντας, φυλάξαι δὲ ἡμῶν τῶν ἀθώων, ὅ ἐχαρίσατο ἡμῖν αὐτός, τὴν ζωήν (διότι φοβούμεθα μή, ἐξαγριωθεὶς ὁ φθόνος καὶ παρεκτρεπόμενος, κατορθώσῃ τὸ παρὰ πᾶν δίκαιον καὶ νόμιμον παραδοξότατον ἀπευκταῖον), παραιτούμεθα τοῦ σχολείου, καί, εἴτι δυνάμεθα νὰ ὠφελῶμεν τὸ γένος, θέλομεν ὠφελήσει αὐτό, ζῶντες, τοῖς δυνατοῖς τρόποις, ὅπερ καὶ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις ἀρεστόν. Ἀλλ' ἵνα καὶ τοῦτο γένηται δι' εἰδήσεως τῆς ἐξουσίας, τῶν ἐνταῦθα προὐχόντων καὶ ἐφόρων, καθὼς καὶ ἐκλήθημεν,

παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετέραν Εὐμένειαν νὰ δώσῃ ἐγγράφως τὴν ἀπόλυσιν ἡμῶν κατὰ τὸ προσῆκον. Μένομεν δὲ τῆς Ὑμετέρας Εὐμενείας

Δοῦλοι εὐπειθέστατοι
ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΔΟΥΚΑΣ
καὶ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΟΜΜΗΤΑΣ.

Ἀφ᾽ οὗ δὲ παρητήθησαν οἱ ἀνωτέρω ἀρχιδιδάσκαλοι καὶ διωρίσθησαν οἱ νέοι, ἠνεώχθη τὸ σχολεῖον τῇ 9 Φεβρ. μὲ παῤῥησίαν μεγάλην, καὶ πρῶτον ἐκφώνησεν ὁ ἄρχων Μέγας-Ποστέλνικος, κύριος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, τὸν ἀκόλουθον λόγον:

«Κοινῶς ὁμολογούμενα εἶναι καὶ ἀναντίῤῥητα τὰ ἐκ τῆς παιδείας προσγινόμενα καλὰ εἰς τὸν κοινωνικὸν ἡμῶν βίον· αὐτὴ ἐκ βαρβάρων, ἤ, μᾶλλον εἰπεῖν, ἐξ ἀγρίων θηρίων ἐξημέρωσε καὶ ἐξευγένισε τὸ ἀνθρώπινον γένος· αὐτὴ μᾶς ἔμαθε νὰ συλλογιζώμεθα, καὶ συλλογιζόμενοι νὰ διακρίνωμεν τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ, νὰ ἐκλέγωμεν τὰ ὅσα καλὰ καὶ ὠφέλιμα εἰς ἡμᾶς, ἐξ ἐναντίας δὲ νὰ φεύγωμεν τὰ κακὰ καὶ ὅσα ἐπιβλαβῆ καὶ ἐπιζήμια, αὐτὴ κατέστησεν ἀθάνατον τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡ σήμερον πεφωτισμένη Εὐρώπη εἰς αὐτὴν χρεωστεῖ τὸν ἐξευγενισμόν, τὴν εὐνομίαν καὶ εὐδαιμονίαν της. Ὁ καιρὸς καὶ ἡ πεῖρα πραγματικῶς μᾶς ἀπέδειξαν ὅτι ἐκεῖνα ὑπῆρξαν πάντοτε εὐτυχέστερα ἔθνη, ὅσα ἐνηγκαλίσθησαν τὴν παιδείαν καὶ ὅσων πάλιν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ προὔχοντες, πρὶν λάβωσιν εἰς χεῖρας των τὰς ἡνίας τῆς ἀρχῆς, ἔφθασαν νὰ γνωρίσωσι τὰ ἀμοιβαῖα χρέη τῶν ἀρχόντων πρὸς τὸν λαὸν καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἄρχοντας. Ὑπῆρξε ποτὲ καιρὸς καθ᾽ ὃν ἡ πεφωτισμένη Εὐρώπη εὑρίσκετο εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος, ἀλλ᾽, ἀφ᾽ ὅτου ἐνηγκαλίσθη τὰς Μούσας φυγαδευθείσας ἀπὸ τὴν παλαιάν των ἑστίαν, τὴν Ἑλλάδα, ἀφ᾽ ὅτου, ἀρξαμένη νὰ φωτίζηται, ἔφθασε νὰ γνωρίσῃ ὅτι ἡ παιδεία καὶ μάθησις εἶναι τὰ πρῶτα συντελεστικὰ εἰς τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν ἐθνῶν, δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ προετοιμάζῃ ὅλα τὰ μέσα, δι᾽ ὧν προσκτᾶται ἡ παιδεία, τοῦ νὰ συστήνῃ Πανεπιστήμια καὶ Ἀκαδημίας, νὰ προσκαλῇ καὶ νὰ δέχηται μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας, νὰ τιμᾷ καὶ νὰ ἀνταμείβῃ τοὺς σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους ἄνδρας, διὰ τοῦτο καὶ ἔφθασε τάχιον ἴσως παρ᾽ ὅσον ἠλπίζετο εἰς τὸν νῦν βαθμὸν τοῦ ἐξευγενισμοῦ καὶ τῆς δόξης της.

«Ἡμεῖς, καθ᾽ ὅσον καυχώμενοι καὶ χαίροντες ἠμποροῦμεν νὰ γνωρίσωμεν σήμερον τὴν αἰσθητὴν πρόοδόν μας εἰς τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀφ᾽ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἁπτήν, ὡς εἰπεῖν, καὶ φανερὸν ἐπὶ τὸ κρεῖττον διαφορὰν τῶν γνώσεων καὶ ἰδεῶν μας, ἐπὶ τοσοῦτον, ἐξ ἐναντίας, λυπούμενοι πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μακρὰν εἴμεθα ἀκόμη τῆς τελειότητος ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν δικαίως ἠμποροῦν νὰ καυχηθοῦν ὅτι ἔφθασαν τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη. Ἀλλ᾽ ἐν τοσούτῳ πολὺ μέρος ἐκατορθώσαμεν ὅταν ἐφθάσαμεν ἤδη νὰ γνωρίσωμεν τὴν ὠφέλειαν τοῦ πράγματος, ὅταν ἠσθάνθημεν ὅτι ἡ παιδεία εἶναι τὸ πρῶτον συστατικὸν τῆς εὐδαιμονίας, καὶ ὅταν, καί-

τοι ἄποροι καὶ δυστυχεῖς, οἱ πλείους ἐξ ἡμῶν, καταλιμπάνωμεν ὅμως καὶ πατρίδα, καὶ συγγενεῖς, καὶ οἰκείους, καταφρονῶμεν πᾶν εἶδος ταλαιπωρίας καὶ κακοπαθείας καὶ τρέχωμεν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ φωτισθῶμεν.

«Ἂς χαίρωνται ἐκεῖνοι οἱ γονεῖς, ὅσοι πρῶτοι ἔδοσαν τὸ παράδειγμα στέλλοντες τὰ τέκνα των εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Ἀκαδημίας· ἃς χαίρωνται ἐκεῖνοι οἱ νέοι, ὅσοι, καταφρονήσαντες τὰς προκειμένας δυσχερείας καὶ ταλαιπωρίας, ἔδραμον γενναίως καὶ ἀκαμάτῳ ποδὶ εἰς τᾶς πηγὰς, ἐξ ὧν ἤλπιζον νὰ ποτισθῶσι τὰ νάματα τῆς Φιλοσοφίας: οἱ πρῶτοι θέλουν ἴδῃ μετὰ χαρᾶς τὰ τέκνα των ἐπιστρέφοντα μετ' οὐ πολὺ ἐστεφανωμένα μὲ τὸν ἀθάνατον στέφανον τῆς εὐφημίας καὶ δόξης· οἱ δεύτεροι θέλουν ἔχῃ διπλῆν τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔμαθον νὰ εἶναι εὐτυχεῖς, καὶ ἀπέκτησαν τὰ μέσα ἐκεῖνα δι' ὧν δύνανται νὰ ἀποκατατήσωσιν εὐτυχεῖς καὶ ἄλλους.

«Ἀλλὰ πόσον μεγαλητέρα θέλει εἶναι ἡ χαρὰ καὶ τῶν πρώτων, καὶ τῶν δευτέρων, καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν ἐραστῶν τῆς παιδείας, ὅταν μάθωσιν ὅτι προετιμάζεται εἰς αὐτοὺς νέον σπουδαστήριον, ὄχι πλέον ἀπῳκισμένον, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῆς πατρίδος των ἀνεγειρόμενον, πόσον θέλουν χαρῇ, ὅταν μάθωσιν ὅτι ὁ κοινὸς ἡμῶν πατήρ, ὁ φιλογενὴς καὶ φιλόμουσος ἡμῶν Ἡγεμὼν, ἀφ' οὗ ἐπροίκισε τὸ σχολεῖον τοῦ Βουκουρεστίου μὲ προσόδους ἱκανάς, φιλοτιμεῖται νὰ τὸ ῥυθμίσῃ κατὰ μίμησιν τῶν εὐρωπαϊκῶν Ἀκαδημιῶν, ὅτι ἄνδρες σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι προσκαλοῦνται πανταχόθεν ἀναδεξόμενοι τὰς καθέδρας τῶν διαφόρων μαθημάτων, ὅτι ἔφοροι ἄοκνοι καὶ φιλόπονοι καταγίνονται εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἀναγκαίων διαταγῶν καὶ φιλοτιμοῦνται νὰ εἰσάξωσι τὴν κοσμιότητα καὶ χρηστοήθειαν, τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἰς τὰ τοιαῦτα κοινωφελῆ καταστήματα; Πόση πρέπει νὰ εἶναι ἡ χαρὰ τῶν ἀληθῶς πατριωτῶν καὶ τῶν ἐπιθυμούντων τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Βλαχίας, ὅταν βλέπωσιν ὅτι ἡ κηδεμονία τοῦ Ἡγεμόνος των ἐξαπλοῦται γενικῶς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν καὶ ὅτι συγχρόνως μὲ τὴν ἣν μελετᾷ νὰ συστήσῃ Ἀκαδημίαν ἐπιτάττει τὴν σύστασιν σχολείων τῆς ἐπιχωρίου γλώττης καὶ φροντίζει ὥστε ἐν αὐτοῖς νὰ παραδίδωνται διάφοροι κλάδοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν στοιχειωδῶν μαθημάτων;

«Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς ἤδη δὲν θέλει ἠμπορεῖ βέβαια νὰ παραβληθῇ μὲ τὰς συστηματικὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὰς ὁποίας ὅλοι οἱ κλάδοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν παραδίδονται καθ' ὅλην τῶν τὴν ἔκτασιν· ἂν ὅμως τὰ πράγματα προβαίνωσι κατ' εὐχήν, ἂν ὁ διὰ τὴν παιδείαν ζῆλος τῶν νέων αὐξάνῃ (καθὼς καὶ ἐλπίζεται) καθ' ἡμέραν, ὅταν οἱ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὁμογενεῖς τελειοποιούμενοι εἰς τὰς ἐκεῖ Ἀκαδημίας ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα των διὰ νὰ φωτίσωσι τοὺς ὁμογενεῖς των, δὲν μένει ἀμφιβολία ὅτι καὶ διὰ τὴν θέσιν, καὶ διὰ τὰ μέσα, καὶ διὰ τοὺς πόρους θέλουν προκρίνωσι τὸ σχολεῖον τῆς Βλαχίας, καὶ ὅτι μὲ τὸν καιρὸν θέλει καταντήσει τῷ ὄντι, ἂν ὄχι νὰ φιλονεικῇ τὰ πρωτεῖα, νὰ ἐξισοῦται ὅμως μὲ τὰ περιφημότερα Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἔναρξις τῆς παραδόσεως τοῦ σοφολογιωτάτου κυρίου Βενιαμὶν εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς ὅσον οὔπω ἐλπιζομένης τελείας συστάσεως τῆς Ἀκαδημίας.

«Ἰδοὺ λοιπὸν, νέοι φιλόπονοι καὶ φιλομαθεῖς, ἰδοῦ σᾶς ἀνοίγεται νέον καὶ λαμπρὸν στάδιον· ὑμέτερον ἔργον εἶναι τὸ νὰ διατρέξητε γενναίως καὶ νὰ φανῆτε ἄξιοι τῶν ἐλπίδων τοῦ γένους καὶ τῆς πατρίδος σας· βάσιν ὅλων τῶν ἐπιχειρημάτων σας ἔχετε πάντοτε τὴν κοσμιότητα καὶ χρηστοήθειαν· προσφέρετε τὸ ἀνῆκον σέβας εἰς τὰ θεῖα, φυλάττετε τὰ πρὸς τοὺς διδασκάλους σας χρέη, ἐπιμελεῖσθε εἰς τὰ μαθήματα σας, καὶ ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι ἡ εὐφημία καὶ αἱ εὐχαὶ τῶν γονέων καὶ τῆς πατρίδος σας καὶ ἡ ἰδία σας εὐδαιμονία θέλει εἶναι οἱ τερπνότατοι καρποὶ τῶν ἀγώνων σας.»

IV.

ΛΟΓΟΣ

τοῦ σοφολογιωτάτου κυρίου Βενιαμίν.

«Πολλαὶ γυναῖκες ἐποίησαν δύναμιν, σὺ δὲ ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερῆρας ἁπάσας, ἐφώναξε μὲ ἔκπληξιν, ὦ εὐγενέστατοι ἄρχοντες, ὁ σοφὸς Σολομών, ὅτε ἐπροεῖδε τὴν δόξαν τῆς Θεοτόκου. Τοῦτο αὐτὸ πρέπει νὰ φωνάξῃ καὶ πᾶς Δὰξ σήμερον, τό: πολλοὶ Αὐθένται τῆς Δακίας διέχυσαν ἢ ἐζήτησαν νὰ διαχύσωσιν ἀγαθοεργίας ἐπὶ τῆς Δακίας. Σὺ δέ, ὦ Καρατζᾶ, ὑπέρκεισαι καὶ ὑπερῆρας ἅπαντας τοὺς πρὸ σοῦ Αὐθέντας, ὅτε ἐζήτησας νὰ καλλιεργήσῃς διὰ τῆς φιλοσοφίας τὸ λογικὸν τῶν Δακῶν. Τοῦτο εἶναι ἔργον Θεοῦ, καὶ ὄχι ἀνθρώπινον, εἶναι ἔργον ὑπερβαῖνον ἅπαντα τὰ ἔργα ἐπὶ τῆς γῆς. Καθότι ἔστω αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος· ἔστωσαν τὰ ὄρη, οἱ λόφοι, αἱ πεδιάδες, αἱ φάραγγες. Ἔστω ἡ γή, λέγω, ὁλόκληρος, μετὰ τῶν φυτῶν καὶ ζώων, πλὴν ἄνευ τοῦ ἀνθρώπου. Τότε, ὁποία ἀμορφία δὲν ἤθελε καλύπτει τὸ πρόσωπον τῆς γῆς! Πόλεις δὲν ἤθελον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, κῶμαι καὶ πολύχνια δὲν ἤθελον φαίνονται ἐπ' αὐτῆς, ἡ γῆ ἤθελεν εἶναι ἀγεώργητος, ἡ θάλασσα ἄνευ τινος πλοίου, τὰ πάντα θηριότης, καί, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, τὰ ὄντα ὡς μὴ ὄντα. Καθότι ἄν τις, φέρε εἰπεῖν, ἦν λίθος, ἢ ξύλον, αὐτὸς δὲν ἤθελε γινώσκῃ τι, οὔτε ἤθελεν αἰσθάνηται τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, ἀλλ' ἤθελεν εἶναι μὴ Ὂν δι' ἑαυτόν. Εἰ δὲ καὶ ἦν τις θηρίον ἢ πτηνόν, αὐτὸς ἤθελε μὲν αἰσθάνηται τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, εἴτε τῶν ἐνεργειῶν τῶν εἰς αὐτὸν ἐνεργούντων σωμάτων, πλὴν δὲν ἤθελεν ἔχῃ γνῶσιν τῆς τῶν ὄντων ὑπάρξεως. Μόνος λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, καὶ γινώσκει τὴν ὕπαρξιν τῶν ὄντων, καὶ ἔτι ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐξικνεῖται μέχρι τῆς γνώσεως τοῦ ἰδίου δημιουργοῦ. Ὥστε μόνος ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ καθ' αὐτὸ κάτοικος τῆς γῆς, ὁ στολισμὸς καὶ ἡ ὡραιότης τοῦ κόσμου καὶ κύριος τῶν λοιπῶν ζώων, ὡς ὢν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοίωσις. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός: ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἵνα ἄρχῃ τῶν ἐπὶ γῆς κτισμάτων». Ἀλλὰ κατὰ τί ἄλλο εἶναι ὁ ἄνθρωπος εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ κατὰ τὸ

λογικόν: «πᾶν λογικὸν καὶ αὐτεξούσιον, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ», κατὰ τὸν θεῖον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν.

«Ἀλλὰ τίς πάλιν, παρακαλῶ, ἐξ ἡμῶν ἀγνοεῖ ὅτι τοῦτο τὸ λογικὸν ἐδόθη ἐκ Θεοῦ δυνάμει εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὄχι ἐνεργείᾳ, καὶ ὅτι δεῖται ἐκτυλίξεως διά τινος χειρὸς, καὶ ὅτι αὔτη ἡ χεὶρ εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἡ ἀγωγὴ καὶ παιδεία, ἔκγονα τῆς φιλοσοφίας; Ἀφαίρεσον πᾶσαν ἀγωγὴν ἔκ τινος ἀνθρώπου, καὶ θέλεις ἰδεῖ αὐτὸν ὅμοιον μὲ τὰ θηρία. Ἡμεῖς ἔχομεν ὄχι ὀλίγας ἱστορίας ἐξιστορούσας ἡμῖν ὅτι εὑρέθησαν ἄνθρωποι ἐῤῥιμμένοι εἰς τὰ δάση ἐκ βρεφῶν (γόνος βέβαια τοῦ ἔρωτος, καὶ γαλακτοτραφέντες ὑπὸ τῶν ἄρκτων), οἵτινες οὔτε γλῶσσάν τινα ἐγίνωσκον, οὔτε μνήμην τινὰ εἶχον, καὶ ὡς ἄλλαι ἄρκτοι περιεπάτουν μὲ τέσσαρα. Ὥστε, διὰ νὰ γένῃ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἀνάγκη εἰς αὐτὸν νὰ λάβῃ ἀγωγὴν καὶ παιδείαν, καὶ τότε θέλει εἶναι ζῶον θεογενὲς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλέως αὐτὸς θέλει εἶναι θηρίον δυσμαχώτερον τῶν ἄρκτων καὶ λεόντων, ἢ φαῦλος καὶ ἀχρεῖος, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον θέλει διαμείνει ὡς ζῶον ἄλογον, ἢ καὶ χείρων αὐτῶν. «Μέση οὖσα ἡ τοῦ ἀνθρώπου οὐσία», λέγει Ἱεροκλῆς ὁ φιλόσοφος, «τῶν τε ἀεὶ νοούντων τὸν Θεόν, καὶ τῶν μηδέποτε νοεῖν πεφυκότων, ἄνεισι πρὸς ἐκεῖνα, καὶ κάτεισι πρὸς ταῦτα, νοῦ ἀποκτήσει «καὶ ἀποβολῇ, πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν καὶ τὸν θήρειον διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀμφίβιον ἀνὰ μέρος οἰκειουμένη». Ἂν λοιπὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη μὲν ἐκ χειρὸς Θεοῦ δυνάμει λογικός, πλὴν ἐάθη εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ παιδείαν νὰ ἀποκαταστήσωσιν αὐτὸν ἐνεργείᾳ λογικόν, τίς πλέον δύναται νὰ ἀμφιβάλῃ ὅτι μόνος ἐκεῖνος τῶν ἡγεμόνων ὅστις φροντίζει νὰ ἀποκαταστήσῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ ἐνεργείᾳ λογικούς, εἶναι ἐπίτροπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀνώτερος ἁπάντων; Καθότι, ἀγκαλὰ καί, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, «ἴδιον τοῦ βασιλέως τοῦ προμηθεῖσθαι τῶν ἀρχομένων», πλήν, ἐπειδὴ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ἀγαθοεργίαι, τὰς ὁποίας ἤθελε κάμει εἷς ἡγεμὼν εἰς τὸ ὑπήκοον αὐτοῦ, ἀνάγονται εἰς τὸ σῶμα, καὶ μόνη ἡ τῆς παιδείας εἰς τὴν ψυχήν, καί, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τοῦ σώματος, ἕκαστος ὑμῶν ὁρᾷ ὅτι ἡ τῆς παιδείας εὐεργεσία εἶναι ἀσυγκρίτως μείζων τῶν λοιπῶν εὐεργεσιῶν, καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως, ἐν ᾧ τὸ ἐναντίον εἶναι τῆς τυραννίδος. Οὐ γάρ ἐστί, λέγει ὁ Πλάτων (ἐν Θεογονίᾳ), περὶ ὅτι θειοτέρον ἂν ὁ ἄνθρωπος βουλεύσαιτο, ἢ περὶ παιδείας αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ οἰκείων. Καὶ ὁποίαν ἄλλην μείζονα τιμὴν δύναται νὰ προσφέρῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ὕψιστον Ὂν, ὅσον τὸ νὰ ἀποκαταστήσῃ ἑαυτὸν ἐνεργείᾳ λογικόν; «Οὐ τιμήσεις Θεῷ», λέγει Ἱεροκλῆς ὁ φιλόσοφος, «διδοὺς τὶ αὐτῷ, ἀλλ' ἐὰν τῷ Θεῷ τὴν διάνοιαν ὁμοιώσῃς».

«Τί δαί; εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικερδεστέρα ἡ παιδεία εἰς μίαν διοίκησιν; Ἀλλὰ τὰ πλούτη πόθεν ἄλλοθεν γεννῶνται, ἢ ἐκ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν; Καὶ αὐτὴ ἡ γεωγικὴ εἰς ποῖον ἄλλο μέρος κάμνει προόδους, ἢ ἔνθα κάμνουσι προόδους αἱ τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι; Οὕτως ἡμεῖς βλέπομεν τὴν Ῥωσσίαν, εἰς τὰς ἐφημερίδας, νὰ στέλλῃ ἀνθρώπους ἤδη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν ἕνεκα τῶν τεχνῶν καὶ τῆς γεωργικῆς. Ἐξετάξατε νὰ ἴδητε ποῖον ἔθνος εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς πλουσιώτερον καὶ ἰσχυρώτερον, καὶ ποῖον δυστυχὲς καὶ ἄθλιον. Ὅπου πρόοδος τῶν τεχνῶν καὶ ἐπι-

στημῶν, ἐκεῖ πλοῦτος καὶ δύναμις, καὶ ὅπου ἐλλείπουσιν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, ἐκεῖ ἀθλιότης καὶ δυστυχία. Ἕως οὗ οἱ Ἕλληνες ἐπρόσκειντο εἰς τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἐφώναζον: «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος», τώρα ὅμως ἰδέτε τὴν κατάστασίν των. Ὅτι λοιπὸν ἡ ἀγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ οὐδείς, νομίζω, δύναται νὰ ἀμφιβάλῃ. Μένει λοιπὸν νὰ ἴδωμεν ὁποῖον τι ἐστί. Ὁ νοῦς, εἴτε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει τρεῖς δυνάμεις: τὴν μνήμην, τὸ λογικὸν καὶ τὴν φαντασίαν. Ὥστε εἰς τὴν ἀγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτυλιχθῇ καὶ νὰ γυμνασθῇ ἑκάστη τούτων τῶν τριῶν δυνάμεων, τὸ δυνατόν: ἀνὰ μέρος διὰ τῶν μαθημάτων βέβαια τῶν ἀνηκόντων εἰς ἑκάστην τούτων τῶν δυνάμεων. Εἰς τὴν μνήμην λοιπὸν προσιδιάζουσιν αἱ διάλεκτοι, ἡ Ἱστορία, ἡ Μυθολογία τῶν θεῶν ὅλων τῶν ἐθνῶν, ἡ Γεωγραφία: τουτέστιν ἡ περιγραφὴ τῶν ἀλύσων τῶν ὀρῶν, τῶν ποταμῶν, τῶν θαλασσῶν, τῶν κατοίκων καὶ προϊόντων τῆς γηΐνης ἐπιφανείας· ἔτι δὲ καὶ ἡ φυσικὴ Ἱστορία, εἴτε ἡ ἐξιστόρησις τῶν ὀρυκτῶν, φυτῶν καὶ ζώων. Εἰς δὲ τὸ λογικὸν ἐν πρώτοις μὲν ἀνήκοι ἡ ἰδεολογία, ἥτις ἔχει δι᾿ ὑποκείμενον πῶς ἐκ τῶν αἰσθημάτων πηγάζουσιν αἱ ἰδέαι, καὶ πῶς ἐκ τούτων αἱ ἀποφάσσεις καὶ οἱ συλλογισμοί: ἤ, ἂν θέλῃς εἶναι ἡ ἀνάλυσις τοῦ νοός, εἴτε ἡ ἔρευνα καὶ θεωρία τῶν ἰδιοτήτων τῆς ψυχῆς, ἐξ οὗ προκύπτει ἡ γενικὴ Γραμματικὴ καὶ Λογική. Ἀλλ᾿ ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνος ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ πάμπολλα ἄλλα ὄντα, τούτου ἕνεκεν δεύτερον ὑποκείμενον τοῦ λογικοῦ εἶναι ἡ γνῶσις τῶν ἰδιοτήτων τῶν σωμάτων, ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος περικυκλοῦται: γενικῶν λέγω καὶ μερικῶν ἰδιοτήτων. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓν σημεῖον τοῦ σύμπαντος· ὅθεν, διὰ νὰ γένῃ καὶ αὐτὸς σύμπαν, εἴτε νοητὸς κόσμος, εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσέλθωσιν εἰς αὐτὸν ἅπαντα, ἢ διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἢ διὰ τοῦ νοός, εἴτε τῆς φιλοσοφίας. Ἐν πρώτοις λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἀπαντᾷ τὴν ποσότητα: τουτέστι τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν, καὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς Ἀριθμητικῆς, ἡ δὲ ἔκτασις, τῆς Γεωμετρίας, ἥτις ὑποδιαιρεῖται εἰς διαφόρους κλάδους: Γεωμετρίαν ἰδίως λέγω, Ἄλγεβραν, Τριγωνομετρίαν, κωνικὰς τομάς, κτξ. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὰ σώματα εἶναι ὄχι μόνον ἐκτατά, ἀλλὰ καὶ κινητά ἡ ἐπιστήμη, ἥτις ἔχει δι᾿ ὑποκείμενον τὴν κίνησιν τῶν σωμάτων ὀνομάζεται Μηχανική. Ἂν ὅμως καὶ ἡ Μηχανική, ἀντὶ νὰ ἐξετάζῃ τὴν κίνησιν τῶν ἐπὶ γῆς σωμάτων, μεταβῇ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν οὐρανίων σωμάτων, τότε ἀλλάσσει ὄνομα, καὶ ὀνομάζεται Ἀστρονομία. Εἰ δὲ καὶ ἐξετάζει τις ἐκείνας τῶν γενικῶν ἰδιοτήτων τῶν σωμάτων, αἵτινες δὲν ὑποπίπτουσιν ἀκριβῶς εἰς λογαριασμόν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν πεῖραν, οἷαι εἶναι ἡ πορότης, ἡ ἐλαστικότης, ἡ μαλακότης, ἡ σκληρότης, ἡ ῥευστότης, καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦτο ὀνομάζεται γενικὴ Φυσική. Καὶ Μερική, ὅταν ἐξετάζῃ τὰς μερικάς, ὡς εἶναι ἡ Ὀπτική, ἡ Ἠλεκτρική, ὁ μαγνητισμός, ὁ γαλβανισμός, κτξ. Καὶ Χημεικὴ ὀνομάζεται ἡ ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις τῶν σωμάτων. Ἀλλ᾿ ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄχι μόνον θεωρία, ἀλλὰ καὶ πρᾶξις, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ὄχι μόνον σώματα καὶ ζῶα ἄλογα, ἀλλὰ καὶ λογικά, εἴτε ἄνθρωποι, μεθ᾿ ὧν ἕκαστος ἡμῶν μάλιστα ἔχει ἀναφορὰν καὶ κοινωνίαν, καὶ ἐξ οὗ κρέμαται ἡ εὐδαιμονία καὶ δυστυχία ἡμῶν,

ἡ ἐπιστήμη ἡ διδάσκουσα τῷ ἀνθρώπῳ τὸν δρόμον τῆς εὐδαιμονίας αὐτοῦ, ὀνομάζεται Ἠθική. Τέλος εἰς τὴν φαντασίαν ἀνήκουσιν ὅσαι τῶν τεχνῶν ἔχουσι δι' ὑποκείμενον τὸ ὡραῖον, ἢ τὴν μίμησιν τῆς φήσεως. Καὶ τοιαῦται εἶναι ἡ Ἰχνογραφία, ἡ Ζωγραφική, ἡ Μουσική, ἡ Ποιητική, ἡ μελῳδία, ὁ ῥυθμὸς καὶ τὰ ἑξῆς.

«Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ μάθῃ τι ἄνευ σημείων τῶν ἰδεῶν, εἴτε διαλέκτου, ἕκαστος ὑμῶν ὁρᾷ ὅτι τὸ πρῶτον μάθημα τοῦ παιδὸς εἶναι ἡ διάλεκτος, καὶ πρῶτος διδάσκαλος αὐτοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἔχει οὔτε τὴν μνήμην ἄπειρον, καὶ εἶναι βεβιασμένος νὰ κοινοῖ τὰς ἑαυτοῦ ἰδέας καὶ εἰς τοὺς μὴ παρόντας, τούτου ἕνεκεν εἶναι πᾶσα ἀνάγκη εἰς αὐτὸν νὰ μάθῃ καὶ τὰ σημεῖα τῶν λέξεων : τουτέστι τὰ γράμματα, εἴτε νὰ γράφῃ καὶ νὰ ἀναγινώσκῃ, καὶ πῶς νὰ ὀρθογράφῃ. Καὶ ἕκαστος μὲν πρέπει νὰ μανθάνῃ κάλλιστα τὴν πάτριον αὐτοῦ διάλεκτον, εἶτα ἐκείνην, ἥτις συντρέχει ἢ πρὸς στολισμόν, ἢ πρὸς κυβέρνησιν αὐτοῦ. Εἶναι ὅμως, νομίζω ἐκτὸς πάσης ἀντιλογίας, ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος ἀνωτέρα ἁπασῶν τῶν διαλέκτων καὶ κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἁπάντων τῶν πεπαιδευμένων τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Καθότι αὕτη ἐχει πολλὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα αἱ λοιπαὶ ὑστέρηνται. Καὶ α' προτέρημα ταύτης τῆς πνευματώδους διαλέκτου εἶναι ὅτι ἀναφύονται ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης αἱ ἐκφράσεις τῶν πραγμάτων τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ἐξ οὗ γίνεται ἐμφανὴς ἡ ἀρχὴ αὐτῶν, παριστῶσα οἰκογένειάν τινα, ἐξ οὗ ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος διανέμει φυσικῶς τὰς ἰδέας εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ ἐλλείπει ἐκ τῶν λοιπῶν διαλέκτων· καὶ διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τοῦτο ἐκεῖ, εἶναι χρεία πολλῆς σκέψεως, καὶ ἴσως οὐδέποτε ἀκριβῶς. β' προτέρημα ταύτης τῆς διαλέκτου εἶναι ὅτι ἐξηγεῖ τὰς ἰδέας διὰ τῆς συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως τῶν λέξεων, καὶ ἑπομένως ἡ γνῶσις αὐτῆς εἶναι τρόπον τινὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν γνῶσιν τῶν ἐπιστημῶν. γ' προτέρμα ταύτης τῆς διαλέκτου εἶναι ὅτι ὑπῆρξε διδάσκαλος πολλῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ὧνπερ τὰς λέξεις παραλαβοῦσαι αἱ ξέναι διάλεκτοι οἰκειοποιήθησαν αὐτάς. Καὶ εἷς πολυμαθέστατος ξένων διαλέκτων θέλει τὰς διαλέκτους ἐπὶ τῆς γῆς (sic) ἅλυσόν τινα, ἔνθα ἡ μὲν ἑλληνικὴ κατέχει τὸν πρῶτον κρίκον, ἡ δὲ τῶν Κινέζων τὸν ἔσχατον. Καί, ἂν μὲν εἶναι χρήσιμος εἰς τοὺς ἑτεροεθνεῖς ἡ ἑλληνικὴ διάλεκτος, εἰς ἡμᾶς ὅμως τοὺς Ἕλληνας εἶναι ἀναγκαιοτάτη.

«Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι καταχρῶνται παντός, καί, ὡς φαίνεται, ἡ κατάχρησις καὶ δεισιδαιμονία εἶναι ἔμφυτα εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ δὲν δίδεται καλὸν ἐπι γῆς χωρὶς νὰ μεταμορφωθῇ εἰς κακὸν καὶ χωρὶς ἡ ποιότης αὐτοῦ νὰ τραπῇ εἰς φαρμακεράν. Ὅθεν ἡμεῖς βλέπομεν τὸ ἡμέτερον γένος νὰ δαπανᾷ ὁλόκληρον τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ εἰς μίαν διάλεκτον, τουτέστιν εἰς σημεῖα τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν, καὶ ἅπασα ἡ ἀγωγὴ αὐτοῦ καὶ παιδεία νὰ ἐπικεντρῶται εἰς μόνην τὴν γραμματικήν. Ὢ ἀθλιότης! Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ὦ εὐγενέστατοι ἄρχοντες, ὡς φθάσαντες εἴπομεν, καὶ ὡς ἕκαστος ὑμῶν σύνοιδεν ἐν ἑαυτῷ, εἶναί ὄχι μόνον ζῶον μνημονικόν, εἰς ὅπερ ἀνήκει μία διάλεκτος, ἀλλὰ καὶ λογικόν, καὶ φανταστικόν, καὶ κυρίως εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ λογικόν. «Ἄνθρωπος», λέγουσι καὶ οἱ λογικευόμενοι, «εἶναι ζῶον λογικὸν νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν». Καί, ἔτι χεῖρον, ἡ μνήμη δὲν ἔχει ὑποκείμενον

μόνην τὴν διάλεκτάν, ἀλλὰ καὶ ὄχι ὀλίγα: τουτέστι τὴν Ἱστορίαν, ἧς ἄνευ ὁ ἄνθρωπος μένει ὡς ἕν σημεῖον ἀσύνδετον, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀναφοράν τινα μὲ τὸ παρελθόν, τὴν Γεωγραφίαν, ἧς ἀπούσης, ὁ ἄνθρωπος ἤθελεν ἔχοι οὐδένα σύνδεσμον μὲ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ κόσμου, καὶ ἤθελε νομίζοι ὅτι ἐκτὸς τῆς πατρίδος του ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς γῆς· τὴν φυσικὴν Ἱστορίαν· ἀλλέως ἔπρεπε νὰ ἀγνοῇ καὶ τί ἐστι μέταλλον, καὶ τί φυτόν, καὶ τὶ ὀργανικὸν σῶμα, καὶ τὶ μὴ ὀργανικόν, καὶ τὰ ἑξῆς. Προστεθείσθω δ' ὅτι, διὰ νὰ μάθῃ τις ἄριστα τὴν ἑαυτοῦ διάλεκτον, εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθῃ καὶ μίαν ἄλλην ξένην, ὥστε διὰ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν νὰ γνωρίσῃ τὴν ὡραιότητα τῆς ἰδίας διαλέκτου. Καθότι, καθὼς διὰ νὰ γνωρίσῃ τις τὴν ὡραιότητα καὶ τὰ προτερήματα τῆς ἰδίας πατρίδος, εἶναι ἀνάγκη εἰς αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῆς, καὶ νὰ διέλθῃ ἄλλας γαίας καὶ πόλεις, οὕτω καὶ διὰ νὰ καταλάβῃ τις τὴν ὑπεροχὴν ἢ ἔλλειψιν τῆς ἰδίας διαλέκτου πρέπει νὰ μάθῃ μίαν ἄλλην, ἔνθα συνέγραψαν ἄνδρες σοφοὶ πεπαιδευμένοι· ἀλλέως, νομίζων ὅτι τὴν ἠξεύρει, τὴν ἀγνοεῖ.

«Πλὴν ἔστω ὅτι ἔμαθέ τις, ἢ ὅτι νομίζει ὅτι ἔμαθε τὴν ἑαυτοῦ διάλεκτον. Ἀλλ' αὐτὸς τὶ ἄλλο ἔμαθεν, ἢ σημεῖα τῶν ἰδεῶν; Διατί, δέομαι, ὑπάγει τις εἰς τὸ σχολεῖον; διὰ νὰ μάθῃ. Τί; ὅτι τὰ γράμματα τῶν Ἑλλήνων 24, καὶ ὅτι οὕτω συλλαβίζονται; Ὄχι βέβαια. Τί δαί; διὰ νὰ μάθη λέξεις, εἴτε σημεῖα τῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἡμῶν ἰδεῶν; Ὄχι ἀναντιῤῥήτως. Ἀλλά τί; νὰ μάθῃ πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἔχει ἀναφοράν· ὑπάγει νὰ γυμνάσῃ τὸ λογικόν του διὰ νὰ συλλογίζηται ὀρθῶς· ὑπάγει νὰ μάθῃ ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸς μόνος ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἄπειρα ὄντα διαφόρου φύσεως καὶ ἰδιοτήτων, μὲ τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἔχει ἀναφοράν· ὑπάγει νὰ μάθῃ ὅτι, ὢν ἕν μέρος τοῦ σύμπαντος, ἔχει ἀναφορὰν καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῷ, καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν, καὶ ὡς πρὸς τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ Θεόν· τέλος πάντων ὑπάγει νὰ ἀποκαταστήσῃ ἑαυτὸν ἄνθρωπον λογικὸν καὶ ἐνάρετον, εἴτε εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοιωσιν. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός: ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν». Ἐκεῖνος μόνος εἶναι τῷ ὄντι μαθητής, ὅστις ἤθελεν ἀποκτήσῃ φρόνησιν εἰς τὰ ἐπιχειρήματα του, ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην εἰς τὰς ἀναφοράς του, σωφροσύνην εἰς τὰς ἡδονάς του, οἰκονομίαν εἰς τὰ τῆς οἰκίας, τάξιν εἰς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἰσχὺν καὶ ὑπομονὴν εἰς τὰς ἀσθενείας του, ὑπόληψιν πατριώτου, καὶ ἐν γένει ἐκεῖνος οὗτινος ἡ ζωὴ εἶναι εἰκὼν τῆς νοερᾶς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἔκπληξιν βέβαια προξενεῖ πῶς μία Δακία νὰ περιορίζῃ ἅπασαν τὴν ἀγωγὴν τῆς νεολαίας αὐτῆς εἰς τὴν πεντάπτωτον κατάραν, ἐν ᾧ εἶναι πλέον, ἢ ἱκανὴ νὰ συστήσῃ Ἀκαδημίαν ἀντιπαραταττομένην μὲ πᾶσαν Ἀκαδημίαν τῶν Εὐρωπαίων! Ἄξιον ἀπορίας βέβαια τὸ νὰ βλέπῃ τις τοὺς ἐνταῦθα ἄρχοντας νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα αὐτῶν παιδείας ἕνεκα εἰς ξένας γαίας μὲ δαπάνας ἁδράς, ὥστε οἱ μὲν γεννήτορες αὐτῶν νὰ στερῶνται τῶν τέκνων, τὰ δὲ τέκνα τῶν γεννητόρων (καὶ Κύριος οἶδε τὴν ἐπίδοσιν αὐτῶν), χωρὶς νὰ φροντίσωσι νὰ φέρωσιν ἐκεῖθεν διδασκάλους, ἵνα ὠφεληθῇ καὶ ἡ πατρὶς αὐτῶν! Μία μικρὰ νῆσος, ἡ Χίος, ἔχει τοσούτους ἀρίστους ἐπιστημονικοὺς διδασκάλους, ἔχει τοσαῦτα βιβλία ἐπιστημονικά, ἔχει τοσαῦτα πειραματικὰ

ὄργανα, καὶ μία Δακία ἔχει οὐδὲν τῶν τοιούτων! Διὰ νὰ γένωσιν οἱ παῖδες ἐνάρετοι, δὲν εἶναι ἄλλο μέσον εἰ μὴ τὰ καλὰ παραδείγματα, καὶ μάλιστα τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρός. Ἂν οὗτοι ἐνεργῶσιν εἰς αὐτοὺς αἰσθήματα καλά, ἀγαθότητα ψυχῆς, εὐεργεσίας εἰς τὰς κρίσεις, τότε καὶ οἱ νέοι ἀνεπαισθήτως ἀπ' ὀλίγου ὀλίγου ἀποκαθίστανται τοιοῦτοι, καὶ οὕτως ἐκτελοῦντοι ἄνθρωποι. Εἰ δὲ καί, ἐξ ἐναντίας, οἱ παῖδες δὲν βλέπουσιν ἄλλο εἰ μὴ κακὰ παραδείγματα, εἰ μὴ παρανομίας, εἰ μὴ ἀσεβείας, τότε καὶ αὐτοὶ θέλουσι γένει ἔτι παρανομώτεροι καὶ ἀσεβέστεροι. Ἀλλ', ὦ εὐγενέστατοι ἄρχοντες, διὰ νὰ εἶναι τις εὐδαίμων ἐπὶ τῆς γῆς, πρέπει νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ εὐδαίμονα. Ἡ κακοδαιμονία τῶν τέκνων εἶναι κακοδαιμονία τῶν γεννητόρων. Ἀλλ' ὅταν οἱ νέοι μανθάνωσιν ὁλοτελῶς οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν τὸ τί ἐστὶν ἀρετή, οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὔτε εἰς τὸ σχολεῖον, τουτέστιν ὅταν δι' ὅλου λείπῃ ἡ ἀγωγή, τί ἄλλο θέλει γένει ἡ νεολαία εἰ μὴ ἀθλία; Οὔσης λοιπὸν τοιαύτης τῆς νεολαίας, πῶς εἶναι τρόπος εἰς αὐτὴν νὰ γινώσκῃ τὸ τί σημαίνει γάμος, τὸ τί σημαίνει πατρίς, τὸ τί σημαίνει οἰκονομία; Ἡ γραμματικὴ οὔτε ἐξήγησε ταύτας τὰς λέξεις, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ τὰς ἐξήγησῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Πόσας ὅμως χιλιάδας πογγεῖα ἦν συμφερώτερον εἰς τὴν πατρίδα σας νὰ δαπανήσῃ διὰ νὰ μάθητε τὴν σημασίαν τούτων τῶν λέξεων;

«Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει ἐνεργητικός, καὶ καθὸ αἰσθητικός, καὶ καθὸ λογικός· ζητεῖ ὅμως πάντοτε τὰς ἡδονικὰς ἐνεργείας, καὶ ἀποφεύγει τὰς ἀλγεινάς. Ἂν λοιπὸν καὶ εἷς δὲν ἀποκαταστήσῃ ἑαυτὸν ἐνεργείᾳ λογικόν, δῆλον ὅτι αὐτὸς θέλει ζητεῖ μόνον καὶ μόνον τὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων, καὶ ὁλοτελῶς τὰς διανοητικάς. Ἅπασα ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ εἰς ἄλλο δὲν θέλει ὑφίσταται, εἰ μὴ εἰς τὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσέων: θέλει θυσιάζει εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ ἐκνενευρωμένου σώματος τὰς δυνάμεις τοῦ θηριωθέντος πνεύματος. Αὐτὸς βιβλίον δὲν θέλει πιάσει ποτὲ εἰς τὰς χεῖράς του, διότι τοῦτο εἶναι τῶν ἐνεργείᾳ λογικῶν· αὐτὸς τελείως δὲν θέλει φροντίσει περὶ τῶν ὑποστατικῶν του, διότι τοῦτο εἶναι τῶν ἐνεργείᾳ λογικῶν· αὐτὸς δὲν θέλει φροντίσει τελείως περὶ γεωργικῆς, διότι τοῦτο εἶναι ἔργον τῶν μὴ ἀρχόντων· αὐτὸς δὲν θέλει φροντίσει ὁλοτελῶς περὶ τῆς πατρίδος, διότι αὐτὸς εἶναι ὄχι ἐπίγειος· αὐτὸς ἄλλα θέλει λέγει, καὶ ἄλλα νὰ ἐννοῇ, διὰ νὰ φαίνηται ὅτι εἶναι διπλωματικός. Καὶ δικαίως, διότι τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀγωγὴ αὐτοῦ.

«Ἀλλ', ὦ ἄνθρωπε, τοῦτο τὸ μαλακὸν πλάσμα, ὅπερ ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς χεῖρας σου ὁ Θεός, δὲν θέλει τὸ ἀφήσει ἀνεξέταστον καθὸ δημιουργὸς αὐτοῦ! Ἔχεις νὰ δώσῃς λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως περὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ καλῆς ἀγωγῆς αὐτοῦ. Πλὴν ἔχεις ὄχι ὀλιγώτερον νὰ δώσῃς δίκην καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν· διότι, ἂν ἡ ἀγωγὴ τῶν ἐκγόνων σου εἶναι κακή, ὁ πλοῦτος σου θέλει δοθῇ εἰς τὰς πόρνας, τὰ μούλκιά σου θέλουσιν ἀπεμποληθῇ, καὶ ἡ γενεά σου θέλει ἐνταφιασθῇ σὺν σοί. Τὸ πλέον ἥμερον ζῶον ἂν μὲν ἀφεθῇ εἰς τὰ δάση, ἀποκαθίσταται ἄγριον, ἂν δὲ εἰς τὰς ἀγοράς, ἀχρεῖον. Ὥστε εἶναι ἀνάγκη ἀγωγῆς καλῆς εἰς τὴν νεολαίαν, ἧς ἀπούσης, οἱ ἄνθρωποι θέλουσιν εἶναι φαῦλοι, καὶ θέλει λείπει ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς καὶ ἡ ἀρετή. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος τότε μόνον εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοίωμα,

ὅταν ἀπκαταστήσῃ ἑαυτὸν ἐνεργείᾳ λογικὸν καὶ ἐνάρετον. «Ἐστὶν ἡ ἀρετή, λέγει καὶ Ἱερακλῆς, εἰκὼν Θεοῦ ἐν ψυχῇ λογικῇ»· καί, ἐπειδή, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τις ἑαυτὸν ἐνεργείᾳ λογικὸν καὶ ἐνάρετον, εἶναι ἀνάγκη ἀγωγῆς καὶ παιδείας, ἑπόμενον εἶναι ὅσοι τῶν Ἡγεμόνων φροντίζουσι περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας τῶν ὑπηκόων, ἐκεῖνοι μόνοι νὰ εἶναι τῷ ὄντι ἐπίτροποι τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλ', ὡς φαίνεται, ἡ ἐκτέλεσις τῶν καλῶν εἶναι τὸ πλέον ἐργῶδες ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τούτου ἕνεκεν καὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι τοσοῦτον σπάνιον. Ὥστε ἐπέπρωτο, ὡς φαίνεται, ἐπέπρωτο εἰς τὸν νῦν ἡγεμονεύοντα νὰ συλλάβῃ ταύτην τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν: νὰ φροντίσῃ περὶ ἀρίστης ἀγωγῆς τῶν τέκνων σας, ἐκκαλῶν πανταχόθεν τοὺς ἀρίστους διδασκάλους τοῦ ἡμετέρου γένους. Ἂν εἰς τοῦτο συντρέξῃ καὶ ἡ θέλησις τῆς ὑμετέρας εὐγενείας, ἀμφιβάλλω οὐδόλως ὅτι εἰς τὸ Βουκουρέστιον θέλει συστηθῇ μία Ακαδημία ἀντιπαραταττομένη μὲ τὰς Ἀκαδημίας τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν, ὥτε νὰ προστρέχωσι μαθηταὶ ἐξ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ τῶν πλησιοχώρων. Ὑμῖν ἀνήκει, ὦ εὐγενέστατοι ἄρχοντες, τὸ νὰ ἄρητε ἐκ τοῦ γένους σας τὸ ὄνειδος τῆς ἀμαθείας! Ὑμῖν ἀνήκει τὸ νὰ κάμητε τὸ γένος τῶν Δακῶν νὰ σᾶς ἀναγνωρίσῃ εὐεργέτας τῆς ἰδίας πατρίδος! Ὑμῖν ἀνήκει τὸ νὰ ἀπαλλάξητε τὴν πατρίδα σας ἐκ τοῦ ζοφεροῦ σκότους τῆς ἀμαθείας! Οὐδεὶς τιμᾶται ὁ μηδὲν ἀγαθὸν τῷ κοινῷ προσφέρον. Εἰμὶ δὲ πλέον παραβέβαιος ὅτι, τῆς παιδείας προχωρούσης, καὶ ἡ γεωργικὴ θέλει καλλιεργηθῇ, ὥστε νὰ ἔχητε διπλασίους καὶ τριπλασίους τὰς προσόδους. Καὶ ποῖος ἐξ ὑμῶν δὲν θέλει τὸ νομίσει δόξαν, τὸ νὰ εἶναι μέλος μιᾶς διοικήσεως ἐχούσης δι' ἀρχηγὸν πλήρη ἀρετῶν καὶ πατριωτισμοῦ, ὥστε ὁμοφώνως νὰ προφητεύσητε ὅτι ἦλθε καιρὸς τοῦ νὰ λάβῃ τάξιν τινὰ μεταξὺ τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν ἡ πατρίς σας. ἂν ὅμως καὶ ὑμεῖς θελήσητε νὰ δώσητε χεῖρα βοηθείας εἰς ταύτην τὴν εὐγενῆ ἰδέαν τῆς ἀγωγῆς τῆς νεολαίας τῆς Δακίας. Ἂν ὅμως καὶ ἐγὼ ἤθελον συνεσφέρει ὁπωσοῦν εἰς τὴν ὑμετέραν εὐδαιμονίαν, ἤθελον νομίζῃ ἐμαυτὸν εὐδαίμονα. Καθότι δὲν δίδεται ἡδονὴ μεγαλητέρα ἐπὶ τῆς γῆς, ὅσον τὸ νὰ βλέπῃ τις ἑαυτὸν δημιουργὸν τῆς λογικότητος καὶ σπορέα τῶν φώτων, ὄντος φωτὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. «Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς», φωνάζει ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον, εἴθε ὁ χορηγὸς τῶν φώτων καὶ πλάστης ἡμῶν Θεὸς νὰ μεταμορφώσῃ ἡμᾶς τῷ ὄντι εἰς εἰκόνα καὶ ὁμοίωμα αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ ἡμᾶς ἐνεργείᾳ λογικοὺς καὶ ἐργάτας τῆς ἀρετῆς. «Οὐδεμία», λέγει καὶ Ἑρμῆς ὁ Τρισμέγιστος, «δικαιοτέρα εὐσέβεια, ἢ τὸ νοῆσαι τὰ ὄντα, καὶ χάριν τῷ Ποιήσαντι ὑπὲρ τούτων ὁμολογῆσαι, ὅπερ διατελεῖν οὐ παύσομαι.»

Βενιαμὶν Λέσβιος.

Ἀφ' οὗ ἠνοίχθη τὸ Λύκειον καὶ ἤρξαντο τὰ μαθήματα, ἔφθασε καὶ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προσκληθεὶς εἰς παράδοσιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης διδάσκαλος κύριος Κωνσταντῖνος Ψωμάκης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τῆς εἰς τὴν διδασκαλικὴν

καθέδραν καταστάσεως ἐξεφώνησε πάλιν ὁ ἀνωτέρω ῥηθεὶς ἄρχων Ποστέλνικος τὸ ἑξῆς λογίδριον:

«Πρὸ ἡμερῶν τινῶν πρὸς τοῦτον τὸν εὐγενῆ καὶ φιλόμουσον ἀποτεινόμενος σύλλογον, ἀνήγγειλα ὅτι ἡ ἔναρξις τῆς παραδόσεως τοῦ σοφολογιωτάτου κυρίου Βενιαμὶν δύναται δικαίως νὰ λογισθῇ μηνυτὴς αἴσιος τῆς ὅσον οὔπω τελείας συστάσεως τῆς Ἀκαδημίας· χαίρω (καὶ παρατηρῶ ζοερῶς ἐζωγραφισμένην εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα τὴν αὐτὴν χαράν, ἥτις περιχέεται εἰς τὴν καρδίαν μου) ὅτι τὰ πράγματα σύμφωνον ἔχοντα τοῖς λόγοις τὴν ἔκβασιν ἀσφαλεστέρως καὶ μετὰ πλείονος τῆς πιθανότητος μᾶς ὑπόσχονται τὴν τελείαν τοῦ ποθουμένου ἐκπλήρωσιν.

«Ὁ σοφολογιώτατος κύριος Κωνσταντῖνος Ψωμάκης, τὸν ὁποῖον κοινῇ τῇ ψήφῳ ἐπροσκαλέσαμεν, ἔφθασε τέλος καὶ ἐπισημοτέρως ἐγκαθιδρύεται σήμερον εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, εἰς ἣν προσεκλήθη· ἡ φήμη τῶν προτερημάτων καὶ τῆς φιλογενείας τούτου τοῦ πεπαιδευμένου ἀνδρός, οἱ ἐκ πολλῶν καὶ προσφάτων παραδειγμάτων ἀποδεδειγμένοι καρποὶ τῆς ἀόκνου ἐργασίας καὶ κοινοφελοῦς ἐπιμελείας του μᾶς ὑπόσχονται καὶ τοῦ λοιποῦ καρποὺς ἀναλόγους ταῖς ἐλπίσιν ἡμῶν, καὶ δὲν μένει ἄλλο, στοχάζομαι, εἰς ὅσους ἐπιθυμοῦσι νὰ γίνωσιν ἐγκρατεῖς τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, εἰ μὴ τὸ νὰ θελήσωσιν· ἀλλ᾽ εἰς τοῦτο πρέπει τάχα νὰ ἀμφιβάλλωμεν: ἐγὼ τοὐλάχιστον δὲν δύναμαι νὰ ἀμφιβάλλω, διότι, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπον, μὲ χαρὰν μεγάλην παρετήρησα ὅτι, ἂν ἐκ διαφόρων περιστάσεων δὲν ἠδυνήθημεν μέχρι τοῦδε νὰ ἐκπαιδευθῶμεν εἰς ἐκεῖνον τὸν βαθμὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἔφθασαν τὰ πεφωτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, ὑπερεκπερισσοῦ πλουτοῦντα τῶν ὅσων ἡμεῖς ὑστερούμεθα μέσων, ἐφθάσαμεν ὅμως νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν μεγίστην ὠφέλειαν τοῦ πράγματος, καὶ ἡ γνῶσις ταύτης τῆς ἀληθείας εἶναι ἱκανωτάτη νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὰ χρέη μας, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγνωρίσαμεν καὶ ἐπωφελὲς καὶ ἀναγκαιότατον. Πρώτιστον δὲ τούτων τῶν χρεῶν εἶναι ἡ ἐπιμέλεια, δι᾽ ἧς τὰ πάντα γίνονται.

«Χρέος τῶν φροντιστῶν καὶ ἐφόρων τῆς Ἀκαδημίας εἶναι τὸ νὰ προμηθεύσωσι τὴν ἀναγκαίαν ὕλην, καὶ τὰ προσφορώτερα μέσα διὰ τὴν ταχυτέραν ἐπίδοσιν τῶν μαθητευόντων: ἡ σύστασις τῶν σοφολογιωτάτων κυρίου Βενιαμὶν καὶ κυρίου Κωνσταντίνου, ἡ ἐκλογὴ τῶν λοιπῶν διδασκάλων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἱκανωτάτων εἰς τὸ νὰ τελειοποιήσωσι τὴν ἣν ἕκαστος παραλαμβάνει τάξιν τῶν μαθητῶν, ἡ πρόσκλησις καὶ ἄλλων σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν (ὧν εἷς καὶ ὁ σοφολογιωτατος κύριος Κωνσταντῖνος Ἰατρόπουλος, τοῦ ὁποίου τὴν συγκατάθεσιν εἰς τὴν γενομένην πρὸς αὐτὸν πρόσκλησιν εὐλόγως ἐλπίζομεν), ἡ φροντὶς τῆς προσκτήσεως βιβλιοθήκης, τοῦ ἀναγκαιοτάτου πράγματος καὶ διὰ τοὺς διδασκάλους, καὶ διὰ τοὺς μαθητάς, αἱ περὶ ἐσωτερικῆς εὐταξίας καὶ εὐρυθμίας τοῦ σχολείου διαταγαι, ὅλα αὐτὰ ἀφορῶσιν εἰς τὸ νὰ εὐκολυνωσι τὴν πρόοδόν σας, νέοι φιλόμουσοι· ὅλα μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ ἔφοροι, ἐκπληροῦντες τὰ χρέη των φροντίζουσι τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐντελῆ προμήθειαν τῶν μέσων, δι᾽ ὧν δύνασθε νὰ τελειοποιηθῆτε εἰς τὰ μαθήματά σας καὶ ἀκωλύτως νὰ διατρέξητε τὸ προκείμενον στάδιον. Φροντίσατε λοιπὸν νὰ φανῆτε γενναῖοι

ἀθληταὶ εἰς τοὺς ἐσομένους ἀγῶνας τῶν γυμνασίων, διὰ νὰ στεφανωθῆτε μὲ εὐφημίας, καὶ νὰ προσαπολαύσητε τῶν ὑποσχεθέντων ὑμῖν βραβείων. Ὁ ἀγὼν τῶν γυμνασίων θέλει εἶναι δεινότερος παρὰ ἄλλοτε, τὸ ὁμολογῶ, διότι θέλει γίνεται ἀπὸ ἐξεταστὰς ἐπὶ τούτῳ προσκεκλημένους· ἀλλ' ὅσον ὁ ἀγὼν εἶναι δεινότερος, τοσοῦτον αἱ εὐφημίαι καὶ τιμαὶ θέλουσιν εἶναι λαμπρότεραι, ἡ ἰδία εὐχαρίστησις τῶν εὐφημουμένων μεγαλητέρα.

«Ἐγὼ εὔχομαι κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ γυμνασίου νὰ σᾶς ἰδῶ φαιδρούς, καὶ παρὰ πάντων εὐφημουμένους· τοῦτο βεβαίως εὔχεσθε καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες.»

Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐξεφωνήθη καὶ ὁ ἀκόλουθος λόγος παρὰ τοῦ κυρίου Κ. Ψωμάκη.

«Καθὼς ὁ χρυσὸς ἄλλως βασανιζόμενος ὑπὸ τοῦ πυρὸς, καὶ εἰς πολλὰ εἴδη μεταποιούμενος ἐκ τῆς τέχνης, δὲν μεταβάλλει πώποτε τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, ἀλλὰ πάντοτε διαμένει χρυσός, οὕτω καὶ ὁ φιλόμουσος χαρακτὴρ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καθ' ὅλας τὰς ἐμπεσούσας περιστάσεις διέμεινε μόνιμος καὶ ἀνεξάλειπτος. Ἡ Ἑλλὰς τοίνυν, ἡ πάλαι ποτὲ διδάσκαλος ὑπάρξασα τῶν ἐθνῶν, ἡ περίβλεπτος ἐκείνη τῶν ἐπιστημῶν μήτηρ καὶ τῶν ὡραιοτάτων τεχνῶν γεννήτρια, καίτοι πρὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων πολλὰς παθοῦσα μεταβολὰς καὶ πολλάκις κινδυνεύσασα νὰ ἐκβαρβαρωθῇ τέλειον, δὲν ἐφάνη ὅμως πώποτε γῆ ἔρημος καὶ ἐπιλελησμένη, οὔτε ἀπώλεσε τὴν ἔμφυτον αὐτῆς εἰς τὰ καλὰ κλίσιν, καὶ τὸν διακαῆ περὶ τὰς Μούσας ἔρωτα, ἀλλ' ἀείποτε καὶ ἐν τοιούτοις δεινοῖς ἐφύλαξε καὶ φυλάττει τὸν ἔνδοξον αὐτῆς χαρακτῆρα, αἴσχιστον πάντων δυστυχημάτων τὴν ἀπαιδευσίαν κρίνουσα. Διόπερ κατ'ἀρχὰς μὲν τῶν ἐπισυμβάντων δεινῶν μηδὲν μέγα καὶ ἐπάξιον δυναμένη νὰ κατορθώσῃ, ἔσπευδε νὰ ἀναζωπυρήσῃ τοὺς ἐναπολειφθέντας σπινθῆρας τῆς προγονικῆς διαλέκτου, φιλοκαλοῦσα ὅλοις δυνάμεσι τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν. ἔπειτα δὲ κατ' ὀλίγον καὶ βαθμηδὸν εἰσήγαγεν εἰς τὰ σχολεῖα της, οὐ μόνον τὴν τῶν Ἀρχαίων φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν τῶν Νεωτέρων· καὶ ἤδη ἀντηχοῦσιν εἰς τὰ κλεινὰ αὐτῆς σπουδαστήρια ἔν τε Ἰωαννίνοις, καὶ Χίῳ, καὶ Σμύρνῃ, καὶ πολλαχοῦ, οὐ μόνον Πλάτωνες, καὶ Ἀριστοτέλεις, ἀλλὰ καὶ Καρτέσιοι καὶ Νεύτωνες. καὶ ὁ σύμπας τῶν πάλαι καὶ νῦν φιλοσόφων χορός.

«Μὲ τὸν αὐτὸν τοίνυν τρόπον φιλοτιμουμένη καὶ ἡ λαμπροτάτη αὕτη ἡγεμονικὴ πόλις, ἡ νεωτάτη τῆς Ἑλλάδος θυγάτηρ, καὶ γνησία τῶν μητρῴων ἀγαθῶν ζηλωτής, δὲν ἔπαυσε πώποτε σπουδῇ τῶν ἀειμνήστων αὐτῆς ἡγεμόνων προθυμουμένη νὰ καθιδρύσῃ ἐν ἑαυτῇ τὰς Μούσας, νὰ ἀναδειχθῇ πάσης σοφίας καὶ ἀρετῆς ἀκρόπολις, καὶ τὸ ὑστέρημα τῆς οἰκείας μητρὸς ἀξιοπρεπῶς νὰ ἐκπληρώσῃ. Θείᾳ γὰρ ἀρωγῇ κρείττονος πειρωμένη τοῦ δαίμονος, καὶ κοσμουμένη ἀεὶ μὲ ἡγεμόνας εὐσεβεστάτους καὶ πανσόφους, καλλυνομένη μὲ ἰδιαιτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, ἔχουσα αὐτόχθονας πανευγενεῖς ἄρχοντας, καὶ ἔτι ἐπαπολαύουσα χριστιανικωτάτης ἐξουσίας, εὐνομίας καὶ ὅλων τῶν ἐνδόξων δικαιωμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα καταγλαΐζεται, ἑπομέ-

νως ἀνάξιον ἑαυτῆς ἡγεῖται τὸ νὰ μὴν ἐγκολπωθῇ προθυμότερον τὰ καλὰ καὶ νὰ μὴ περιθάλψῃ περισσότερον τὰς σεμνοπρεπεῖς Μούσας, ἐκ τῶν ὁποίων φύεται θεοσέβεια, βλαστάνουσι τὰ χρηστὰ ἤθη, ἀνθοῦσιν οἱ νόμοι καὶ τελεσιουργεῖται τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας ὁ καρπός· τί γὰρ ἀγαθὸν θειότερον καὶ ἀναγκαιότερον τῆς παιδείας; Οὐδὲν ἄλλον βέβαια· ὅτι δι' αὐτῆς γινώσκεται καὶ ἀνυμνεῖται ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, δι' αὐτῆς οἱ ἱεροὶ νόμοι θεσπίζονται, δι' αὐτῆς ἡ πολιτικὴ εὐταξία κρατύνεται καὶ συντηρεῖται, δι' αὐτῆς πᾶσαι τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἐπὶ τὸ τελειώτερον φέρονται. Διόπερ καὶ ἡ μεγαλόπολις αὕτη, εὐσεβοφρόνως τε καὶ μεγαλοφρόνως ἄνωθεν διοικουμένη, ἀείποτε μὲν διέσωσε τὸν πρὸς τὴν παιδείαν αὐτῆς πόθον ἀπαραμείωτον· ἤδη μέντοι διὰ τῆς πατρικῆς κηδεμονίας τοῦ πανσεβάστου ἡμῶν Αὐθέντου ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀνεζώσατο τὸν ζῆλον, καὶ μεθ' ὑψηλοῦ κηρύγματος συγκαλεῖται πανταχόθεν καθηγητάς· ἀναλίσκει τὸν ῥευστὸν πλοῦτον, ἵνα πλουτήσῃ τὸν ἄφθαρτον, δίδωσι τὰ μικρά, ἵν' ἀντιλάβῃ τὰ μείζω· καί, μηδενὸς φειδομένη πόνου καὶ ἀγῶνος, εἰς τοῦτο μόνον βλέπει, ὅπως εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἔδαφος ἀνακαλέσῃ τὰς μητρικὰς ἐκείνας ἑλληνίδας ἀρετάς, τὰς ἐπιστήμας λέγω, τὰς τέχνας, καὶ τὴν διάλεκτον.

«Οὐχ ἧττον καλῶς ποιοῦσα, εἰσάγει μὲν ἄλλας διαλέκτους εἰς τὸ Λύκειον, τήν τε λατινίδα καὶ γαλλικήν, θέλουσα πολυειδῶς νὰ φωτίσῃ τὸ ἔθνος, καὶ νὰ τὸ καταστήσῃ φιλάρετον ἅμα καὶ πολιτικόν· προτιμᾷ δὲ καὶ ἐγκολποῦται φιλοτιμότερον τὴν ἑλληνικήν, καὶ ταύτην, ὡς θυγάτηρ τῆς Ἑλλάδος σπεύδει νὰ ἐξοικειωθῇ περισσότερον, μάλα δικαίως· πᾶσαι γὰρ ἀπ' ἀρχῆς αἱ ἐπιστῆμαι καὶ φιλολογικαὶ τέχναι αὐτὴν ἐγνώρισαν μητέρα καὶ τροφόν· ὑπ' αὐτὴν ἐδοξάσθη ἡ ποίησις, διέπρεψεν ἡ φιλοσοφία, καὶ ἡ τῶν ῥητόρων καὶ συγγραφέων εὐφράδεια ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ Ὀρφέως καὶ Ὁμήρου, τῶν πρώτων αὐτῆς ποιητῶν, ἕως εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους δὲν ἐστάθη ποτὲ καιρός καθ' ὃν ἡ γλῶσσα αὕτη δὲν ἐνομίζετο ὑψηλοτέρα καὶ σοφωτέρα, καὶ ἀνθηροτέρα τῶν ἄλλων γλωσσῶν, καὶ μόνη ἱκανὴ νὰ ἀπαρτίσῃ καὶ νὰ ἐξευγενίσῃ τὰ ἔθνη τὰ εἰς ἀκμὴν χωροῦντα δυνάμεως.

«Ἐντεῦθεν οἱ Ἕλληνες, καίτοι ἐκπεσόντες πάλαι τῆς πρώτης των ἐλευθερίας, ὅμως καὶ εἰς τὴν δυστυχίαν των ἐστάθησαν ἐπαινετοὶ καὶ ἀξιάγαστοι· διότι οὐ μόνον ὑπὸ τῇ δουλείᾳ δὲν συνδιέφθειραν τὰς ἐπωφελεῖς ἐπιστήμας, ἀλλὰ καὶ ἐφώτισαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀνθρώπισαν τοὺς κυρίους αὐτῶν· καί, κυριευθέντες πρότερον μὲν ὑπὸ Μακεδόνων, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων, οὐ μόνον δὲν κατεφρονήθησαν παρὰ τῶν νικητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐθαυμάσθησαν διὰ τὰ ψυχικά των προτερήματα, προτιμώμενοι τῶν ἄλλων ὑποχειρίων ἐθνῶν, καὶ σεβόμενοι ὡς καθηγηταὶ αὐτῶν καὶ διδάσκαλοι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς αἰῶνας δὲν μένει πάντη ἀβράβευτος ἡ ἀρετὴ καὶ παιδεία τοῦ Γένους, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον βραβεύεται ὑπὸ τῶν κρατούντων εὐγνωμόνως, ἀνυψουμένη εἰς ἡγεμονικοὺς θρόνους καὶ καλουμένη συνεργὸς εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς βασιλείας· ἐπειδή, καθὼς εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς Ἑλλάδος διέπρεπον Σόλωνες, Πλάτωνες, καὶ Ἀριστοτέλεις καί, εἰς τὴν παρακμήν, Πλούταρχοι, Λουκιανοί, Θεμίστιοι καὶ ἄλλοι πλεῖστοι, οὕτω καὶ ἐν τῇ καταπτώσει αὐτῆς διέλαμψαν ἄνδρες σοφοὶ καὶ πολυμαθέστατοι, ὅ τε ἀείμνηστος ἐξ ἀπορρήτων Ἀλέξανδρος ὁ Μαυρκορδάτος, Θεόφιλος ὁ Κο-

ρυδαλλεύς, ὁ 'Αθηνῶν Μελέτιος, οἱ ἐν Ἰωαννίνοις Παλλάνοι, ὅ τε ἀοίδιμος ἐκεῖνος Εὐγένιος καὶ Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης, Νεόφυτος ὁ κλεινὸς, καὶ Λάμπρος ὁ Φωτιάδης, καὶ πλεῖστοι ἕτεροι καθηγηταί, ὧν ἐπιλείψει με ὁ χρόνος διηγουμένου τὰ ὀνόματα, ἐκ τῶν ὁποίων διδασκόμενον κατὰ καιροὺς καὶ φωτιζόμενον τὸ Γένος ἀνέδειξε, καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἀναδεικνύει, ἡγεμόνας πονσεβάστους, ἀρχιερεῖς πολυμαθεῖς, ἄρχοντας, ἰατροὺς καὶ διδασκάλους παντοίᾳ κεκοσμημένους ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ καὶ ἐν ἑκάστῃ τάξει καὶ ἐπαγγέλματι ἄνδρας ἀρίστους.

«Τοῦτο δὴ τὸ τῆς παιδείας καλὸν φιλοτιμούμενοι νὰ ἐπαυξήσωσι καὶ ἐνθάδε ὅ τε ὑψηλότατος καὶ εὐσεβέστατος ἡμῶν Αὐθέντης, οὗπερ ὁ διακαὴς περὶ τὰ καλὰ ζῆλος εὐηχεῖ πανταχοῦ, διεγείρων πάντας εἰς θάμβος, καὶ ὁ πανιερώτατος καὶ θεοπρόβλητος Μητροπολίτης, οἵτε θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ πανευγενέστατοι ἄρχοντες, καὶ σπεύδοντες νὰ ἀναδείξωσι νέον Λύκειον τὴν ἐνθάδε σχολήν, καὶ νέας 'Αθήνας τὴν πατρίδα, μετεκαλέσαντο πανταχόθεν οὓς ηὐδόκησαν σοφωτάτους καθηγητάς, μεθ' ὧν καὶ τὸν ἐλάχιστον ἐμέ, εἰς τὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων καθέδραν, ἐμφρόνως κρίνοντες ὅτι πρὸ πάντων ἡ διάλεκτος πρέπει νὰ ἐκδιδάσκεται ὡς κρηπὶς καὶ βάσις παντὸς ἄλλου μαθήματος· καί, οὕτω προπαρασκευασθέντες οἱ φιλομαθεῖς ἡμῶν νέοι νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν φιλοσοφίαν, προεπιστάμενοι τὴν διάλεκτον, ἐπειδὴ οὕτω δύνανται νὰ ἀναδειχθῶσιν ὠφέλιμοι καὶ εἰς ἑαυτούς, καὶ εἰς τὴν πατρίδα, καὶ εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Καθότι ἐξ ἐναντίας εἷς ἄνθρωπος πάντῃ ἀμύητος τοῦ ὀρθῶς λέγειν καὶ γράφειν, καὶ ταυτὸν εἰπεῖν πάντῃ ἄγλωσσος, ἂν αὐτὸς τυχὸν ἤθελε γίνῃ καὶ παντεπιστήμων, ποίαν ὠφέλειαν προξενεῖ; οὐδεμίαν βέβαια, στερούμενος τοῦ αναγκαιοτάτου μέσου πρός τε διδασκαλίαν, καὶ συγγραφήν, καὶ παράδοσιν· ὥστε ὁ κοινωφελὴς ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον πλουτισμένος ἀπὸ γνώσεις ἐπιστημονικάς, ἀλλ' ἐν ταυτῷ νὰ εἶναι καὶ φιλολόγος, καὶ φιλοΐστωρ, ἔμπειρος τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐθῶν, τῶν φιλοσόφων δογμάτων, τῶν ἀστείων παροιμιῶν, τῶν κομψῶν ἀποφθεγμάτων, καὶ ἔτι μᾶλλον ἔμπειρος τῆς ὑγιαινούσης ἐκείνης ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς· καὶ πρὸ πάντων τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοσμικῆς ἱστορίας καὶ τῆς θεοπνεύστου θεολογίας, τὰ ὁποῖα ὁ φιλομαθὴς νέος ἅμα τῇ σπουδῇ τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης τὰ συνεκμανθάνει βαθμηδόν· καί, οὕτως ἀπαρτιζόμενος, τὶ μὲν ἐξ ὧν διδάσκεται μαθημάτων, τὶ δὲ ἐξ οἰκείας φιλοπονίας, προάγεται ἀγαθῇ τύχῃ εἰς τὸ μέγα τῆς φιλοσοφίας στάδιον, καὶ ἀνὴρ ἐν καιρῷ κοινωφελέστατος ἀναφαίνεται· ἐκ γὰρ τῶν οὕτω παιδευθέντων καὶ συγκροτηθέντων, ἠμπορεῖ βέβαια ἡ πατρὶς νὰ ἐλπίζῃ τὰ χρηστότερα, νὰ ἀπεκδέχεται ἐκεῖνον τον πάλαι αἰῶνα τὸν χρυσοῦν, τὸν ὑμνούμενον.

«Ὅθεν, ὦ φίλτατοι φοιτηταί, ὅσοι ἤδη ὑπ' ἐμοὶ καθηγητῇ καὶ διδασκάλῳ χωρεῖτε εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων συγγραφέων (1) καὶ ποιητῶν, πρέπει, ναί, πρέπει τώρα νὰ καταβάλετε περισσοτέραν ἐπιμέλειαν καὶ σπουδήν, νὰ ἀπομύξετε ἐντεῦθεν τὰ κάλλη τοῦ λόγου, νὰ μιμηθῆτε ὡς οἷόν τε τὸ ὕψος καὶ μέ-

(1) Λυσίου, Δημοσθένους, Αἰσχίνου, Θουκυδίδου, Ἡροδότου, κ. τ. λ. καὶ Ὁμήρου, Εὐριπίδου, Σοφοκλέους, Αριστοφάνους, Θεοκρίτου, Ἀνθολογίας ἐπιγραμμάτων. κ. τ. λ.

γεθος τῆς ἐκείνων ἐκφράσεως, καί, ὁσάκις ἅπτεσθε τῆς γραφίδος, νὰ ἀναπολῆτε τοὺς θεσπεσίους ἐκείνους ἄνδρας, πῶς τάχα ἤθελαν ἐκφράσῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἔννοιαν; πῶς ἤθελαν ἐκθέσῃ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἰδέαν; καί, πάλιν, παυσάμενοι τοῦ γράφειν, ὁμοίως νὰ σκέπτεσθε καθ' ἑαυτούς, ὁποῖος ἄρα κριτὴς ἤθελε γίνῃ περὶ τὰ ἴδιά σας φιλοπονήματα, ὁ Θουκυδίδης τυχὸν ἢ Ὅμηρος· καί, οὕτως ἐκ ταύτης τῆς παραθέσεως καὶ ἀναφορᾶς μυωπιζόμενοι, νὰ ἐπιφύεσθε φιλοτίμως εἰς τὴν ἐκείνων (ὡς εἴρηται) μίμησιν. Πρὸ πάντων δὲ νὰ δοξάζετε σκοπὸν καὶ τέλος πάσης μαθήσεώς καὶ ἐπιστήμης τὴν θεοδίδακτον ἡμῶν θρησκείαν καὶ τὰ χρηστὰ καὶ ἐνάρετα ἤθη, ἐπικαλούμενοι καθ' ἑκάστην τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν· ὅτι πᾶν δώρημα τέλειον ἐκεῖθεν κατέρχεται καὶ διανέμεται τοῖς πιστοῖς. Καί, οὕτω ποιοῦντες, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ ἑαυτοὺς μετ' οὐ πολὺ θέλετε καταστήσει ἀξίους τῆς κοινῆς ὑπολήψεως, καὶ τοὺς πανσεβάστους ἡμῶν εὐεργέτας, ἀνθ' ὧν ἐδαπάνησαν καὶ δαπανῶσι φιλοτίμως, θέλετε τοὺς κάμῃ νὰ ἐναβρύνωνται ὡς νέοι Μαικῆναι τῶν λόγων καὶ τῆς σοφίας, καὶ νὰ διηχῇ πανταχοῦ τὸ πανευκλεὲς αὐτῶν ὄνομα, ὥστε νὰ ἐπεύχεται ἕκαστος:

Αἴ γάρ, ἄναρχε φύσις, τριὰς ἄφθιτε, δῶτορ ἐάων,
Τοῖος πᾶσιν θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γένοιτο!»

Κωνσταντῖνος Ψωμάκης.

IV.

ΕΙΔΗΣΙΣ.

Περὶ τῆς τῶν Δακῶν φιλολογίας.

Ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ ἡ Τυπογραφία τοῦ κατ' Οὐγγαρίαν βασιλικοῦ Πανδιδακτηρίου ἔλαβε τὰ προνόμια νὰ τυπώνῃ εἰς δακοβλαχικὴν διάλεκτον οὐ μόνον ἐκκλησιαστικά, ἀλλὰ καὶ πολιτικὰ βιβλία, ἐξακολουθεῖ αὐτὸ μὲ πᾶσαν ἀκριβῆ ἐπιμέλειαν. Τοῦτο δὲ ἀποδείκνυται ἐκ τῆς πείρας, διότι τὰ μέχρι τῆς σήμερον ἐκδοθέντα βιβλία εἶναι εἰς κάλλιστον χαρτίον καὶ μὲ ὡραιότατα στοιχεῖα τυπωμένα. Δὲν ἔλλειψεν ὅμως νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ τῆς εὐκόλου πωλήσεως αὐτῶν· ὅθεν ἐδιώρισε πρὸς τοῦτο τὸν κύριον Ζαχαρίαν Καρκαλὲτζ ὡς βιβλιοπώλην. Οὗτος ὁ φιλογενής, ἀποβλέπων μόνον εἰς τὴν πρόοδον τοῦ γένους αὐτοῦ, ἀναδέχεται καὶ χειρόγραφα εἰς αὐτὴν τὴν διάλεκτον, τὰ ὁποῖα τυπόνει ἐκείνῃ μὲ ἰδιά της ἔξοδα. Τὸ δὲ Γένος δὲν ἀπολείπει εἰς τὸ νὰ συντρέχῃ εἰς αὐτὸ μετὰ μεγίστης χαρᾶς καὶ εὐχαριστίας, ἀγοράζον αὐτὰ μετὰ μεγάλης προθυμίας· μάλιστα δὲ οἱ ἐν τῇ Μολδαβίᾳ ἐδείχθησαν καὶ δεικνύονται πάντοτε οἱ προθυμώτατοι καὶ κηδεμονέστατοι, ἐπιθυμοῦντες ὁλοψύχως τὴν παιδείαν καὶ περὶ τὰ καλὰ ἐπίδοσιν τοῦ γένους αὐτῶν. Οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἡ ἐν Πέστῃ καὶ Βούδᾳ καὶ ἄλλαι τινὲς εὑρισκόμεναι Κοινότητες τῶν ὁμογενῶν

ἀδελφῶν αὐτῶν Μακεδονοβλάχων ἐν τῇ Οὐγγαρίᾳ συντρέχουσι πλουσιοπαρόχως εἰς κάθε νεοφανὲς βιβλίον, παρακινούμεναι ὑπὸ τῆς φιλογενείας. Χρέος δικαιότατον κρίνομεν νὰ κοινολογήσωμεν ὅτι ὁ εἰς ἄκρον φιλογενὴς θεοπρόβλητος Μητροπολίτης Μολδαυίας, κύριος Βενιαμίν, ἐσύστησεν εἰς τὴν Σοκόλαν σχολεῖα, ἔνθα διδάσκονται πᾶν εἴτι χρήσιμον μάθημα, οὐ μόνον οἱ μέλλοντες νὰ γένωσιν ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πτωχοὶ μαθηταὶ τοῦ γένους, οἵτινες τρέφονται καὶ ἐνδύνονται ἀνεξόδως. Δυνάμεθα καὶ ἄλλους φιλογενεῖς ἀρχιερεῖς νὰ ἐπαριθμήσωμεν, οἱ ὁποῖο συντρέχουσιν εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ Γένους, ἐξ ὧν ὁ ἐπισημότατος εἶναι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ῥωμάνου, κύριος Γεράσιμος, ἀνὴρ ἐς ἄκρον φιλογενέστατος, ὅστις συντρέχει μετὰ πάσης προτυμίας μὲ ἁδρὰς ποσότητας χρημάτων εἰς ἔκδοσιν ἐποφελῶν βιβλίων τῆς πατρώας αὐτοῦ γλώσσης. Ἀπὸ τὰ αὐτὰ φρονήματα κινούμενος καὶ ὁ ὑψηλότατος Αὐθέντης πάσης Μολδαυίας ἸΩΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΗΣ, ὅστις ἐπαγρυπνεῖ τῷ ὄντι πατρικῶς εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς χώρας καὶ παιδείαν τῶν ἐμπιστευθέντων αὐτῷ θεόθεν λαῶν, ἐδιώρισε τὸν Μέγαν-Βόρνικον κύρ. Μιχαλάκην Στοῦρζαν, τὸν Μέγαν-Ποστέλνικον κύρ. Ἀλέξανδρον Μπελδημᾶν καὶ τὸν ἐν τῷ αὐθεντικῷ σχολείῳ διδάσκαλον τῆς λατινικῆς γλώσσης νὰ μεταγλωττίσωσι τοὺς τοπικοὺς νόμους εἰς τὴν τῶν Δακῶν διάλεκτον. οἵτινες ἐντὸς ὀλίγου θέλουσιν ἐκβῇ ἐκ τῶν πιεστηρίων. Κρίνομεν προσέτι χρέος ἡμῶν νὰ κοινολογήσωμεν ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι ἄρχοντες, ἄνδρες συνέσει, ἀρετῇ καὶ ἄκρᾳ φιλογενείᾳ κατηγλαϊσμένοι, οἷοι ὁ ἄρχων Μέγας-Βόρνικος κύριος Μιχαὴλ Στούρζας, ὁ ἄρχων Μέγας-Βόρνικος κύριος Κωστάκης Κωνάκης, ὁ ἄρχων Μέγας-Ποστέλνικος κύριος Ἀλέξανδρος Μπελδημᾶν, ὁ ἄρχων Σπαθάριος κύριος Γεώργιος Μπαλσιούκας, καταγίνονται οὐ μόνον εἰς μετάφρασιν πολλῶν χρησίμων, ἀναγκαίων καὶ κοινωφελῶν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔκδοσιν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἐλπίζομεν ὀγλίγωρα νὰ ἴδωμεν εἰς φῶς. Ὁ Μέγας-Ποστέλνικος κύριος Ἀλέξανδρος Μπελδημᾶν ἤδη ἐξέδωκε διὰ τύπου τὸν Θάνατον τοῦ Ἄβελ εἰς τόμον ἕνα, μὲ 4 εἰκόνας, ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μεταφρασθέν, ὡσαύτως καὶ τὴν τραγῳδίαν τοῦ Ὀρεστίου διὰ στίχων. Ἔτι εὑρίσκόνται ἤδη εἰς τύπον ἡ παρὰ τοῦ ἄνω εἰρημένου Ποστελνίκου Ἀλεξάνδρου Μπελδημᾶν στιχουργηθεῖσα Ὁμήρου Ἰλιὰς καὶ Ὁμήρου Ὀδύσσεια καὶ ὁ περίφημος ῥωμάνος Νουμᾶς Πομπίλιος, ὅλα εἰς τὴν τῶν Δακῶν διάλεκτον, καὶ ἐλπίζομεν ὀγλίγωρα νὰ ἴδωμεν αὐτὰ τὰ θεῖα πονήματα τυπωμένα, καὶ νὰ ἀποδώσωμεν πρὸς τὸν σοφὸν ἐκδότην τὸν προσήκοντα ἔπαινον διὰ τοὺς ὅσους κατέβαλεν ὄχι ὀλίγους κόπους. Τοῦτον τὸν χρόνον ἐξεδόθησαν καὶ διάφορα ἄλλα κοινωφελῆ βιβλία, ἐξ ὧν ἐνταῦθα μόνον ἀναφέρομεν τὰ Παράλληλα τοῦ Πλουτάρχου, τὸν Τηλέμαχον, καὶ τὴν Ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ὅλα πλουτισμένα μὲ διαφόρους εἰκόνας. Ὅταν λάβωμεν ταῦτα τὰ διάφορα βιβλία εἰς τὴν δακικὴν διάλεκτον, θέλομεν ἀναφέρει περὶ αὐτῶν περιστατικώτερον.

V.

ΕΚ ΒΟΥΚΟΡΕΣΤΙΟΥ.

Οἱ χρηστοήθεις καὶ φιλόπονοι μαθηταὶ τοῦ ἐνταῦθα Λυκείου εὔφραναν πάλιν τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ μὲ τὴν κατ᾽ αὐτάς, εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν γλῶσσαν, δοθεῖσαν παράστασιν τοῦ Θανάτου τοῦ Πατρόκλου, ποίημα τοῦ φιλομούσου κυρίου Ἀθανασίου Χριστοπούλου. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἡ Τραγῳδία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀχιλλέως διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς Βρισηΐδος, διὰ νὰ γένῃ εὐκατάληπτος εἰς τοὺς θεατὰς ἡ αἰτία τῆς ὀργῆς τοῦ Ἥρωος, ἤρξαντο τῆς παραστάσεως ἀπὸ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς Βρισηΐδος οὕτω πως: Ἀρθέντος τοῦ παραπετάσματος, ἐφάνη ἡ σκηνὴ τοῦ Ἀχιλλέως, πλησίον δὲ αὐτῆς ὁ Ἥρως ἐπὶ σκίμποδος, καὶ οὐ μακρὰν αὐτοῦ ὁ Πάτροκλος ἱστάμενος. Εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς σκηνῆς τοῦ Ἀχιλλέως ἐφάνησαν ἐρχόμενοι οἱ κήρυκες τοῦ Ἀγαμέμνονος· ὡς δὲ ἐπλησίασαν ἔμφοβοι καὶ πλήρεις δισταγμοῦ, ὁ Ἀχιλλεὺς εἶπεν, ὠργισμένος, πρὸς τὸν Πάτροκλον διὰ νὰ ἐκκομίσῃ καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν αἰχμάλωτόν νεάνιδα, ὅστις ὑπακούσας, εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν καί, μετ᾽ οὐ πολὺ ἐξελθὼν μετὰ τῆς λαμπρῶς ἐστολισμένης Βρισηΐδος, ἐκτέλεσε τὴν προσταγὴν τοῦ φίλου του. Καί, οὕτως ὡς ἀπῆλθον οἱ κήρυκες συνοδεύοντες τὴν εἰς ἄκρον περίλυπον φαινομένην Βρισηΐδα, ἤρξατο τὸ λοιπὸν τῆς τραγωδίας κατὰ τὸν τρόπον ὁποῦ διδάσκει ὁ ποιητής. Τὸ πᾶν τῆς τραγῳδίας παρεστάθη μὲ οὕτως εὐτυχῆ ἔκβασιν, ὥστε τὸ Εὖγε ἠκούετο ἀπὸ ὅλων τῶν θεατῶν τὰ στόματα (οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἔκλαιον μὲ συμπαθείας καὶ χαρᾶς μεμιγμένα δάκρυα), καὶ τῶν χειρῶν ὁ κρότος ἀντήχει πανταχόθεν ἀκαταπαύστως. Ὅλοι οἱ νέοι εἰσὶ μεγάλου ἐπαίνου ἄξιοι διὰ τὴν ἐξαίρετον, τολμῶ εἰπεῖν, παράστασιν τῶν παρ᾽αὐτῶν ὑποκριθέντων προσώπων· καθ᾽ ὑπεροχὴν δὲ ὁ τὸν Ἀχιλλέα ὑποκριθεὶς δεκαοκταετὴς νέος, ὅστις καὶ εἰς τὴν τραγῳδίαν τοῦ Καίσαρος ὑπεκρίθη θαυμασίως τὸν Βροῦτον· ἔτι ὁ τὸν Πάτροκλον καὶ σὺν αὐτῷ ὁ τὸν Φοίνικα ὑποκριθείς. Ἐντὸς ὀλίγου ἐλπίζομεν νὰ ἴδωμεν τοὺς φιλοπόνους νέους ὑποκριτὰς Ἕλληνας εὐδοκιμοῦντας καὶ εἰς τὰς τραγῳδίας Μερόπην καὶ Θεμιστοκλέα, μεταφρασμένας τὴν μὲν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, τὴν δὲ ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ, εἰς τῶν ὁποίων τὴν παράστασιν καταγίνονται καθημερινῶς. Ἕως τοῦδε ἔπρεπεν οἱ ἴδιοι νέοι νὰ ὑποκρίνωνται καὶ γυναικεῖα πρόσωπα, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἑλληνίδων ὑποκριτριῶν. ἀλλ᾽ εἴμεθα εὐέλπιδες ὅτι ἑπομένως θέλει ἴδωμεν ἐξομαλισθεῖσαν καὶ ταύτην τὴν δυσκολίαν, ἐπειδὴ πολλαὶ τῶν ἐνταῦθα εὐγενῶν καὶ φιλοκάλων ἀρχοντισσῶν ἐπιμελοῦνται νὰ πλουτίσωσι τὸ θέατρον ἡμῶν καὶ μὲ ταῦτα τὰ πρὸς ἐντελεστέραν τοῦ καλοῦ τῆς παραστάσεως αἴσθησιν ἀνυπεστέρητα πρόσωπα· καὶ οὕτω τὸ Γένος δύναται νὰ ἐλπίσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον τελείαν Ἑλληνικοῦ Θεάτρου σύστασιν ἐνταῦθα τε καὶ εἰς Ὀδησσόν.

Ἰδοὺ λοιπὸν νέον στάδιον διὰ τοὺς λογίους τοῦ Γένους ἡμῶν, οἵτινες εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θέλουν φιλοτιμηθεῖ νὰ δαπανήσωσιν ὀλίγον τι τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς καιροῦ εἴς τε συνθέσεις καὶ εἰς μεταφράσεις τραγῳδιῶν. Εὐκταῖον εἶναι ὅμως νὰ

μὴ ἀναβληθῇ τὸ τοιοῦτον ἐπὶ πολύ, διὰ νὰ ἔχουν οἱ νέοι παραστάσεις κατ᾽ ἐκλογήν, ὁποῦ νὰ μὴν ἀνεχαιτίζηται ἡ ἀξιέπαινος πρὸς τὰ καλὸν προθυμία καὶ φιλοτιμία αὐτῶν.

Οἱ ὑποκριθέντες νέοι Ἕλληνες.

Κωνσταντῖνος Κυριακοῦ, τὸν Ἀχιλλέα.
Ἰωάννης Σουμάκη, τὸν Πάτροκλον.
Δημήτριος Κανούσης, τὸν Φοίνικα.
Κωνσταντῖνος Ἀλτζῆς, τὸν Αὐτομέδοντα.
Γεώργιος Ἡρακλῆς, τὸν Ἀγαμέμνονα.
Θεόδωρος Λέσβιος, τὸν Ὀδυσσέα.
Ἰωάννης Βασιλείου, τὸν Αἴαντα.
Γεώργιος Ἀργυροκαστρίτης, τὸν Νέστορα.
Δημήτριος Πελοποννήσιος, τὸν Διομήδην.
Ἀντώνιος Θεοδώρου, τὸν Ἰδομενέα.
Ἀλέξιος Ἀντονίου, τὸν Αντίλοχον.
Ἡ κυρία Δελίλλ, Γερμανίς, τὴν Βρισηΐδα.
